T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

TA‘LÎKÎ-ZÂDE MEHMED SUBHÎ
TEBRÎZİYYE
(Metin Transkripsiyonu, Eser ve Bilgilerin Değerlendirmesi, Yazar Hakkında İnceleme)

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Bülent ÖZKUZUGÜDENLİ

İstanbul 2005

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

TA'LÎKÎ-ZÂDE MEHMED SUBHÎ
TEBRÎZİYYE

(Metin Transkripsiyonu, Eser ve Bilgilerin Değerlendirmesi, Yazar Hakkında İnceleme)

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Bülent ÖZKUZUGÜDENLİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Erhan AFYONCU

İstanbul 2005

MARMARA ÜNİVERSİTE Sİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENST TÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Bülent Özkuzugüdenli'nin "Taliki-zade Subhi Çelebi'nin Tebrizziye İsimli Eseriinin, Transkripsiyonu; Eser ve Bilgilerin Değerlendirilmesi, Yazar Hakkında İnceleme" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı

İmza

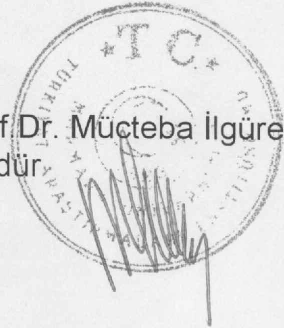
Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Erhan Afyoncu ....
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr.Mustafa Çetin Varlık ....
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr.Ahmet Şimşirgil ....
Üniversitesi Marmara

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..07../..12../ 2005 tarih ve ...9....... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Mücteba İlgürel
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Osmanlı Devletinin 1585'te Tebriz'e düzenlediği seferi anlatan, Talîkîzade Mehmed Subhî'nin Tebriziyye isimli eserinin transkripsiyon ve değerlendirmesini içermektedir.

Çalışmam esnasında daima ilgi, teşvik ve yardımlarını gördüğüm, karşılaştığım meselelerin çözümlenmesinde benden bilgi ve tecrübesini esirgemeyen, engin hoşgörü sahibi eski danışman hocam Doç. Dr. Muzaffer Doğan'a daima şükran borçlu olduğumu belirtmeliyim.

Değerli hocam Doç. Dr. Muzaffer Doğan'ın ardından tez danışmanlığımı üstlenen çok değerli hocam Yard. Doç. Dr. Erhan Afyoncu'ya tezin her aşamasında gösterdiği yakın ilgi ve alakadan ötürü teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Vaktiyle bu değerli kaynağı yüksek lisans tez konusu olarak bana tavsiye eden, Tebrîz ve Azerbaycan topografyası hakkındaki bilgi birikimi ile tezin her aşamasında yanımda olan, tezle ilgili her türlü problemde bilgi ve tavsiyelerinden geniş ölçüde istifade ettiğim ağabeyim Yard. Doç. Dr. Osman G. Özgüdenli'ye de özverili yardımlarından dolayı içten teşekkür borçluyum.

Tezin içindeki Türkçe şiirleri gözden geçiren ve gerekli düzeltmeleri yapan saygıdeğer hocam Doç Dr. Nihat Öztoprak'a, tezin yazımı sırasında yardımlarını gördüğüm değerli arkadaşlarım Şuayib İzgi'ye ve Yavuz Bücür'e, Arapça metinlerin okunmasında ve yazımında yardımcı olan arkadaşlarım Ramazan Şahan'a ve M. Sami Hafızoğlu'na, tezle ilgili karşılaştığım sorunların giderilmesinde yardım ve teşviklerini gördüğüm kıymetli arkadaşlarım Yavuz Yılmaz, Davut Erkan ve Esra Afitab Tanış'a teşekkür ederim.

Buna rağmen, eserde ortaya çıkabilecek her türlü hata ve eksiklik ile gözden kaçan hususların bu satırların sahibine ait olduğunu belirtmeliyim. Bu çalışmanın Osmanlı-Safevî ilişkileri ile Tebrîz ve Azerbaycan tarihi araştırmalarına katkıda bulunması en büyük temennimdir.

Bülent ÖZKUZUGÜDENLİ

İstanbul 2005

ÖZET

Talîkîzade Mehmed Subhî tarafından kaleme alınan "Tebriziyye" de 1585 yılında Tebriz'e düzenlenen Osmanlı seferi anlatılmaktadır. Eserde Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun Erzurum'da toplanarak Tebriz'e hareketi, yol boyunca gerçekleşen olaylar, şehrin kuşatılması ve fethi anlatılmaktadır. Ayrıca müellif şehir ve şehirliler hakkında da bizlere önemli bilgiler vermektedir. Eserde Osmanlı ordusunun geri dönüşü, dönüşte geçen olaylar ve Bitlis'e varılarak buradan askerlerin yerlerine dağılmaları da anlatılmaktadır. Müellifin sefere bizzat katılması eserin değerini artırmıştır.

Bülent ÖZKUZUGÜDENLİ

İstanbul 2005

SUMMARY

Ottoman attack which is performed to Tebriz in 1585 is told in "Tebriziyye" that is written by Talîkîzade Mehmed Subhî. In this work, the story is about ottoman army which is commanded by Özdemiroğlu Osman Paşa gathered in Erzurum, their departure to Tebriz, events that happened during the journey and how the army conguer the city. Furthermore, the writer tells us about the city and residents of the city. The return journey of Ottoman army to Bitlis is also told, in the book. Other important point of this work is that the writer joined the journey himself.

Bülent ÖZKUZUGÜDENLİ
İstanbul 2005

KISALTMALAR

b.	bin, ibn.
bkz.	bakınız.
d.	doğumu.
DBİ	*Dâ'iretu'l-Ma'ârif-i Bozorg-i İslâmî.*
A.Ü. DTCFD	*Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi.*
DİA	*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.*
ed.	edited/editör.
EI[2]	*Encyclopaedia of Islam*, (*new edition*).
EIr.	*Encyclopaedia Iranica.*
haz.	Hazırlayan.
hersg.	herausgegeben.
hk.	Hicri-kameri.
IG	*Islamic Geography*.
İA	*Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*.
İÜEF	*İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*
krş.	Karşılaştırınız.
n.	not/dipnot.
neşr.	neşreden.
nr.	numara.
s.	sayfa.
S.	Sayı.
(t.)	tarihsiz.
terc.	tercüme.
thk.	tahkik.
trad.	traduction.
trans.	translated.
vd.	ve devamı.
yay.	yayınlayan.

GİRİŞ

I. MÜELLİF

A. Hayatı: Aslen Denizli[1] ya da Aydınlı[2] olan Ta'lîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin doğum tarihi, hayatının ilk dönemleri ve eğitimi hakkında bilgimiz yoktur[3]. Eserlerinde kendisini umumiyetle "*Mehemmed b. Mehemmed el-Fenârî eş-Şehîr bi-Ta'lîkî-zâde*" şeklinde zikretmiştir[4]. "*Ta'lîkî-zâde*" lâkabına bakarak babasının hattatlık ve özellikle de *ta'lîk* yazısında uzman olduğu tahmin etmek mümkündür. Yine, buradan müellifin tanınmış bir ulemâ ailesi olan Fenârî-zâdeler'e mensup olduğu anlaşılmaktaysa da[5], müellifin şeceresi henüz açıklığa kavuşturulamamıştır[6].

Gençliği Kütahya, Aydın ve Sakız'da geçen müellif, 969/1562 tarihinde Manisa'ya sancak beyi olarak tayin edilen Şehzâde Murad'ın hizmetine girmiştir[7]. Yaklaşık on iki yıl bu görevde bulunan müellif, 982/1574 yılında Şehzâde Murad'ın Osmanlı tahtına oturması üzerine İstanbul'a gelerek dîvân kâtipliğine

---

[1] Vahit Çabuk, "Denizli'li Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", *Denizli Sempozyumu Bildirileri, 27-30 Eylül 1988*, Denizli Valiliği Yayınları, Denizli 1989, s. 118).

[2] P. Fodor,"Ta'lîkî-zāde", *EI*[2], X, s. 165.

[3] Müellifin doğum yılı umumiyetle 1540'lı yıllar olarak kabul edilmiştir (P. Fodor,"Ta'lîkî-zāde", *EI*[2], X, s. 165).

[4] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1986, s. 2.

[5] Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Türkçe terc. Coşkun Üçok, Ankara 1992, s. 184-184.

[6] Müellif eserlerinde baba ve dedesi hakkında bilgi vermemekle birlikte, Cem Sultan'ın hizmetinde bulunan Şehsüvâr-ı Fenârî'nin amca-zâdesi, Aydın'da bulunan Karakaş-zâde Pîrî Bey'in de dayısının oğlu olduğunu belirtmektedir. Bkz. Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 2; Vahit Çabuk, "Denizli'li Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", *Denizli Sempozyumu Bildirileri, 27-30 Eylül 1988*, Denizli Valiliği Yayınları, Denizli 1989, s. 118.

[7] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 4.

tayin edilmiştir[8]. Yaklaşık yedi yıl bu vazifede kalan müellif zaman zaman il yazıcılığı (tahrîr defteri yazıcılığı) görevinde bulunmuştur. Bununla birlikte bir türlü arzu ettiği görevlere ulaşamayan müellif, 991/1583 yılında Ferhâd Paşa'nın serdârlığında tertip edilen Revân (Gürcistân) seferine Re'isü'l-küttâb Lâm Ali Çelebi'nin maiyetinde kâtip olarak katılmıştır[9]. Bu sefer esnasında zaman zaman savaşlara da katıldığı anlaşılan müellif 993/1585 yılında Özdemir-oğlu Osman paşa'nın sefer kâtipliğinde bulunmuş, pek çok mektubunu bizzat kaleme almış ve bu sefer esnasında Tebrîz şehrinin fethedilmesi üzerine de "*Tebrîz fetih-nâmesi*"ni hazırlamıştır. Bununla birlikte sefer sonunda kendisine sadece 5.000 akçelik bir tîmâr verilmesi üzerine hayal kırıklığına uğramış, Özdemir-oğlu Osman Paşa'nın şehit düşmesinden sonra da İstanbul'a dönen orduya katılmıştır. Dönüş yolunda Bidlîs'te kışlayan müellif daha sonra İstanbul'a ulaşmıştır[10].

Sefer dönüşünde İstanbul'a gelen Ta'lîkî-zâde dîvân kâtipliği görevine devam etmekte iken *Gürcistân Seferi Târîhçesi* ve ardından da *Tebrîziyye* isimli eserlerini kaleme almıştır. Ağustos 1591 tarihinden önce vekayi'nüvis sıfatıyla görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Ta'lîkî-zâde, Türkçe vekayi' yazması için vekayi'nüvis tayin edilmesinden bir müddet sonra, 28 Ağustos 1591'de Türkçe mensur şehname yazması için şehnameci olarak görevlendirilmiştir. Aynı dönemde Seyyid Lokmân (b. Hüseyin el-'Âşûrî el-Hüseynî el-Urmevî (öl. 1010/1601)[11] Farsça, Ta'lîkî-zâde ise, Türkçe şehname yazmakla

---

[8] Vahit Çabuk, "Denizlili Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", s. 118.

[9] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 6; Vahit Çabuk, "Denizlili Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", s. 119.

[10] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 7.

[11] Osmanlı şehnâmecilerinin en meşhûru sayılan ve yaklaşık 27 yıl bu görevde kalan *Hüner-nâme*, *Selîm Hân-nâme* (*Şehnâme-yi Selîm*), *Şehînşâh-nâme*, *Zübdetü't-tevârîh* ve *Zafer-nâme* müellifidir. Hayatı hakkında bkz. Bekir Kütükoğlu, "Şehnâmeci Lokman," *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul, 1991, s. 39-48. Eserleri için bkz. *Selîm Hân-nâme*, (II. Selîm'in tarihi), Revan Köşkü, nr. 1537; III. Ahmed, nr. 3595: 6 Zî'l-hicce 988, müstensih: İlyâs Kâtib, 158 varak, 44 minyatür. Bkz. Filiz Çağman, "Şahname-i Selim Han ve Minyatürleri", *İ.Ü.E.F. Sanat Tarihi Yıllığı*, V, (1973), s. 411-441; *Şahanşâhnâme-yi Murâd-i Sâlis* (III. Murad'ın tarihi, II cilt). İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, FY, nr. 1404 (Bkz. Sobhânî-Aksu, s. 610): *Şemâ'il-nâme-yi Sultân Murâd b. Selîm Han Gâzî*): Selh-i Ramazân 989, müstensih: 'Alâ'u'd-dîn Mansûr (-i Şîrâzî); Bağdad Köşkü, nr. 200: Evâhir-i Safer 1001, müstensih: Mîrzâ 'Alî b. H[v]âcem-kulî Kâtib-i Şah-nâme-yi Hâkâniyye. Eser Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde doktora tezi olarak hazırlanmıştır: Hâdî İnal, *Şâh-nâme-yi Selîm Han (-i Dovvom)-i 'Osmânî*

görevlendirilmişlerdi. Yani Ta'lîkî-zâde bu göreve müstakilen getirilmiştir[12]. Bu esnada kaleme aldığı *Şehnâme* adlı eserini 1002/1593-94 yılında tamamlayarak padişaha sunmuşsa da, eser, dilinin çok ağır olmasından dolayı pek beğenilmemiştir[13].

Kısa süre sonra Sadrazam Sinân Paşa'nın maiyetinde Yanık Seferi'ne gitmiş ve sefer vekâyi'ini kaleme almıştır. III. Mehmed'in tahta çıkmasından sonra Eğri seferine Şehnâmeci Seyyid Lokmân'ın yanında katılan müellif, Lokmân'ın III. Mehmed adına bir *şehnâme*[14] kaleme alması için İstanbul'a gönderilmesi üzerine sefer vekâyi'ini kaleme almıştır. Haçova meydan savaşında Otağ-ı humâyûn yakınlarında bizzat savaşa katılan müellif çarpışmalarda kahramanlık göstermiştir[15].

---

te'lîf-i Lokmân b. Huseyn-i 'Âşûrî el-Ûrmevî, Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basılmamış Dr. Tezi (Pâyân-nâme-yi Doktorâ), Tahrân 1361/1982 (Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphane nr.: A.FA., /4, Ş959Alif, S.D.).

[12] Erhan Afyoncu, "Talîkîzâde Mehmed Subhî'nin Hayatı Hakkında Notlar", *Osmanlı Araştırmaları*, XXI, (2001), s. 286-287; Erhan Afyoncu, "Vekayi'nüvis Tabirine Dair", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 10, (2001), s. 11.

[13] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 8 n. 2.

[14] Osmanlı şehnâmeleri için bkz. Hatice Aynur, *Mahremî ve Şehnâmesi. I. Kısım. Yavuz Sultan Selim Dönemi: İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, I-II, Ph. D. Thesis, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Istanbul, 1993; Numan Külekçi, *Ganî-zâde Nâdirî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Divanı ve Şeh-nâmesi'nin Tenkitli Metni*, Ph. D. Thesis, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1985; Dündar Alikılıç, *Ganî-zâde Mehmed Nâdirî'nin Şehnâme-i Nâdirî'si*, Magister Thesis, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Istanbul, 1993; Saadet Şanlı, *Şehnâmeci Talikî-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri. Talikî-zâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nin Edisyon Kritiği*, Ph. D. Thesis, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Istanbul, 1989; Vahid Çubuk, *Talikî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, Ph. D. Thesis, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Istanbul, 1986; Christine Woodhead, *Ta'likī-zāde's Şehnāme-i Hümāyūn. A History of the Ottoman Campaign into Hungary 1593-94*, Berlin, 1983; Şemsī Ahmed Paşa, *Şeh-nāme-i Sultān Murād*, ed. Günay Kut–Nimet Bayraktar, Harvard, 2003; Refet Yalçın Balata, *Hunkâr-nâma (Tevârîh-i Âl-i 'Osmân), Mîr Seyyid 'Alî b. Muzaffer-i Ma'âlî*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı, İstanbul 1992; Davut Ebrahimî, *Arifî Fethullah Çelebi ve Fütûhât-ı Cemile'sinin Tenkitli Metni*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991; Hâdi İnâl [Hadi İnal], *Şâh-nâme-yi Selîm Han (-i Dovvom)-i 'Osmânî te'lîf-i Lokmân b. Huseyn-i 'Âşûrî el-Ûrmevî*, Ph. D. Thesis, Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, (Pāyān-nāme-ye Doktorā), Tahran, 1361/1982.

[15] Müellifin üç kişiyi okla vurarak öldürdüğü, beş kişinin de başını kestiği kaydedilmektedir (bkz. Vahit Çabuk, "Denizli'li Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", s. 119).

Sefer dönüşünde Seyyid Lokmân'ın yazmakla görevlendirildiği *şehnâme*yi hazırlayamadığı için azledilerek yerine 1005/1597 yılı başlarında Mehmed Subhî *şehnâmeci* tayin edilmiştir[16]. III. Mehmed devrindeki olayları manzûm ve mensûr olarak yazmakla görevlendirilen müellif sık sık padişah ile görüşmüş ve 1006/1598 yılında *Eğri Seferi Şehnâmesi*'ni kaleme almıştır[17].

Ta'lîkî-zâde Mehmed Subhî'nin Hasan Hükmî Efendi[18]'nin şehnâmeciliğe tayin edildiği Cemâzîü'l-âhir 1010/Kasım 1601 sonlarında şehnâmecilikten azledildiği ve bir süre İstanbul dışında bir vazife ile görevlendirildiği anlaşılmaktadır[19]. Sonraki dönemde bir müddet daha dîvân kâtibliği görevinde bulunan müellif 1014/1606 yılında vefat etmiştir[20].

Ta'lîkî-zâde, kâtiplik ve şehnâmeciliğin dışında, şiir, arûz, hesab, remel, astronomi ve mantık ilimleri ile uğraşmıştır[21]. Özellikle müellifin eserleri içerisinde sıkça göze çarpan manzûm kısımlar ve Arapça-Farsça şiirler onun edebiyata olan ilgisini göstermektedir.

B. Eserleri: Bugün Ta'lîkî-zâde Mehmed Subhî'ye ait olduğu tespit edilebilen altı eser bulunmaktadır. Bu eserler telif sırasına göre şu şekildedir:

1. *Firâset-nâme*: Müellif 1574 yılında telif ettiği bu eserde insanın tabiatını ele almış ve insanın dış özellikleri ile farklı iklimlerin insanın karakterine

---

[16] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 11.

[17] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 12.

[18] Hasan Hükmî resmî olarak şehnâmecilik görevini yürüten son Osmanlı müellifidir. Hükmî Efendi için bkz. Kemal Çığ, "Türk İslam Eserleri Müzesin'deki Minyatürlü Kitaplar Kataloğu", *Şarkiyat Mecmuası*, III, (1959), s. 56.

[19] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 12.

[20] Hayatı hakkında bkz. Erhan Afyoncu, "Talîkîzâde Mehmed Subhî'nin Hayatı Hakkında Notlar", *Osmanlı Araştırmaları*, XXI, (2001), s. 285-306. Bazı araştırmalarda müellifin ölüm tarihi için; 1008/1599 (öldüğü, bkz. Christine Woodhead, *Ta'likî-zâde's Şehnâme-i Hümâyûn. A History of the Ottoman Campaign into Hungary 1593-94*, Berlin 1983, s. 8), (idam edildiği, bkz. Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961, s. 231), 1013/1604-1605 (bkz. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1981, s. 391), ya da 1018/1609 (bkz. Vahit Çabuk, "Denizli'li Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", s. 120) yılları verilmiştir. P. Fodor ise müellifin ölüm tarihinin 1011/1602-1603-1020/1611-1612 yılları arasında olabileceğini kabul etmektedir. E. Afyoncu ise arşiv belgelerine dayanarak müellifin ölüm tarihinin Zî'l-ka'de 1014/Nisan 1606 veya bu tarihten birkaç ay önce olabileceğini ortaya koymuştur (Erhan Afyoncu, "Talîkîzâde Mehmed Subhî'nin Hayatı Hakkında Notlar", *Osmanlı Araştırmaları*, XXI, (2001), s. 290).

[21] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, s. 5.

tesirlerini incelemiştir[22]. Müellif Manisa'da hazırladığı bu eseri muhtemelen cülûsu esnasında III. Murad'a takdim etmiştir. Eserin bilinen yegâne nüshası Paris Bibliothèque Nationale'de bulunmaktadır[23].

2. *Gürcistân (Revân) Seferi Târîhçesi*: Özdemir-oğlu Osman Paşa'nın Gürcistân seferi ve Osmanlı-Safevî savaşlarını anlatan 33 varaktan oluşan küçük bir eserdir. Eserin bilinen yegâne nüshası bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü nr. 1300'da kayıtlı bulunmaktadır[24].

3. *Tebrîziyye*: Tebrîz şehrinin Özdemir-oğlu Osman Paşa tarafından fethi ve bu esnada cereyan eden Osmanlı-Safevî savaşlarını anlatan bu eser hakkında aşağıda ayrıntılı bilgi verilecektir[25].

4. *Şehnâme*: Yanlış olarak *Şemâ'il-nâme* adıyla da bilinen bu eser mensûr bir *şehnâme*dir[26]. Müellif eserinde Osmanlı padişahlarının ayrı ayrı on yedi özelliklerini (*hassa*) anlatmıştır. Eserin beşinci hassası, Osmanlı padişahlarının şairlik yönlerini ele alan ve yazdıkları şiirlerden örnekler veren veren yegâne eser durumundadır. Müellif bu hassa da, II. Mehmed, II. Bâyezîd, I. Selîm, Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selîm ile bu dönemin şair şehzâdelerini ele almıştır. Şu'arâ tezkiresi üslûbunda yazılan ve geniş bir tarihî muhteva ile zenginleştirilen bu kısım başlı başına bir eser özelliğindedir[27]. Eserin bilinen iki nüshası bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi ve Viyana Milli Kütüphanesi bulunmaktadır[28].

---

[22] Vahit Çabuk, "Denizli'li Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", s. 121.

[23] Bibliothèque Nationale, Supplement Turc, no. 1055. Bkz E. Blochet, *Catalogue des manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale*, II, Paris 1933, s. 148; Vahit Çabuk, "Denizli'li Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)", s. 121.

[24] Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961, s. 232-233; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 185.

[25] Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961, s. 231 nr. 231; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 185.

[26] Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 185.

[27] Saadet Şanlı, *Şehnâmeci Talikî-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri, Talikî-zâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nin Edisyon Kritiği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1989, s. V-VI.

[28] Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, III. Ahmed, nr. 3592; Viyana Milli Kütüphanesi, nr. 1014 (bu nüsha *Tevârîh-i âl-i 'Osmân* adıyla kayıtlıdır, bkz. Gustav Flügel, *Die arabischen, persischen, türkischen Handschriften der kaiserlichen und königlichen Hofbibliothek zu Wien*, II, Wien 1865, s. 234-235); Fehmi Edhem Karatay,

Eserin beşinci hassası Saadet Şanlı tarafından basılmamış bir doktora tezine konu edilmiştir[29].

5. *Yanık Seferi Şehnâmesi*:

Eserin bilinen yegane nüshası bugün Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kütüphanesi nr. 1965'da numara ile kayıtlı bulunmaktadır[30]. Eser Christine Woodhead tarafından doktora tezine konu edilerek yayınlanmıştır[31].

6. *Eğri Seferi Şehnâmesi*:

Eserin bilinen yegâne nüshası bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kitaplığı nr. 1609'da kayıtlı bulunmaktadır[32]. Eser Vahit Çabuk tarafından basılmamış bir doktora tezine konu edilmiştir[33].

C. Tarihçiliği:

Ta'lîkî-zâde'nin tarihçiliği konusunda kaynaklarda fazla bilgiler bulunmamaktadır. Müellif esas itibariyle devrinde ve sonrasında fazla ilgi görmemiştir. Esasen bu duruma dair yakınmaları bizzat müellifin eserinde görmek mümkündür. Ahmed Refik[34] ve Necib Asım[35] Ta'lîkî-zâde'nin şehnâmecilik görevine dair bilgi vermelerine karşın, müellifin tarihçiliğinden bahsetmezler.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, II, İstanbul 1961, s. 371 nr. 3030; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 185.

[29] *Şehnâmeci Talikî-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri, Talikî-zâde Şehnâmesi (V. Hassa)'nin Edisyon Kritiği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1989.

[30] Mehmed Subhî Çelebi (Ta'likî-zâde), *Şâh-nâme*, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kütüphanesi, nr. 1965, 123 varak (mikrofilmi: Süleymaniye Kütüphanesi, nr. 1702, 2376); Kemal Çığ, "Türk İslâm Eserleri Müzesi'ndeki Minyatürlü Kitapların Kataloğu", *Şarkiyat Mecmuası*, III, (1959), s. 56-57.

[31] *Ta'līkī-zāde's Şehnâme-i Hümāyūn. A History of the Ottoman campaign into Hungary 1593-94*, Islamkundliche Unterschungen Band 82, Klaus Schwarz Verlag, Berlin 1983.

[32] Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, nr. 1609, 74 varak. Bkz. Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961, s. 244.

[33] *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1986.

[34] Ahmed Refik, "Bizde Şehnâmecilik, Seyyid Lokman ve Halefleri", *Yeni Mecmua*, 9, (1917), s. 169-172.

[35] Necîb 'Âsım, "Osmanlı Târîh-nüvîsleri ve Müverrihleri: Şehnâmeciler", *Târîh-i 'Osmânî Encümeni Mecmû'ası*, I, (1911), s. 425-435, 498-499.

Ta'lîkî-zâde, *Tebrîziyye*'de, bu eserden kısa bir süre önce telif ettiği *Gürcistan Seferi Tarihçesi* ile aynı üslûp ve yazı tekniğini kullanmıştır.

Müellif eserlerinde özellikle kendisinin şahit olduğu olayları yazmaya öncelik vermiştir. Bu eserlerinde olayların akışını bir bütün olarak ele alınmadığı ve konu dışı bahislere çok yer verdiği görülmektedir. Bunun yanısıra, eserde, yapılan alıntıların kaynağı hakkında da bilgi verilmemiştir.

Ta'lîkî-zâde, en kapsamlı eseri olan *Şehnâme*'sinde, *Gürcistan Seferi Tarihçesi* ve *Tebrîziyye*'den farklı olarak, yararlandığı kaynakları belirtmiştir. Ancak eseri genellikle kaynak eserlerin nakilleri şeklindedir. Müellif, bir konu için birden fazla kaynağa başvurmadığı gibi, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi ve farklı rivayetlerin karşılaştırılmasına da girmemiştir. Dolayısıyla Ta'lîkî-zâde, eserlerinde, farklı rivayetleri mukayese eden güçlü bir tarihçi olarak değil, şahit olduğu hadiseleri ağır ve süslü bir dil ile nakleden ve eserlerinde edebî sanatlara aşırı ölçüde yer veren bir müellif olarak dikkat çekmektedir.

Ta'lîkî-zâde'nin dikkat çekici özelliklerinden birisi de eserinde Doğu İslâm devletleri tarihine nisbeten daha çok yer vermiş olmasıdır. Müellif özellikle Moğol devletleri ve Safevîler'e eserinde geniş yer ayrılmıştır[36].

II. ESER (*TEBRÎZİYYE*):

A. Nüshanın Tavsifi: Ta'lîkî-zâde Mehmed Subhî'nin tezimize konu olan *Tebrîziyye* isimli eserinin bilinen yegâne nüshası bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü nr. 1299'da kayıtlı bulunmaktadır. Nüshanın tavsifî şu şekildedir:

Aharlı elvan kağıt. 26,5x16 cm., 19 satır, 59 varak. Ser-levha müzehheb, cedveller yaldızlı. Miklep, şemse ve köşelikli vişne cürüğü deri cilt. Nüsha gayet okunaklı bir nesih yazı ile kaleme alınmıştır[37].

Gayet iyi korunmuş olan nüsha muhtemelen müellif tarafından XVI. yüzyılda kaleme alınmıştır.

---

[36] Vahit Çabuk, s. 19-20.

[37] Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961, s. 231 nr. 701.

B. Eserin Dil ve İmlâ Özellikleri:

Ta'lîkî-zâde'nin *Tebrîziyye*'de tıpkı *Gürcistan Seferi Tarihçesi*'nde olduğu gibi ağır ve şaşaalı bir üslûp kullandığı görülmektedir. Müellif bu ağır üslûbu zaman zaman bir kısmı kendisine ait Arapça ve Farsça şiirlerle süsleme yoluna gitmiştir. Eserde 240 beyiti Arapça ve Farsça, 56 beyiti ise Türkçe olmak üzere toplam 296 beyit şiire yer verilmiştir. Ta'lîkî-zâde'nin tahsili hakkında fazla bilgi elimizde bulunmamakla birlikte, eserin dil ve imlâ özellikleri göz önünde bulundurulduğunda müellifin Farsça ve Arapça'yı iyi derecede bildiği anlaşılmaktadır.

Eserlerinde Arapça ve Farsça şiirleri ve darb-ı meselleri sıkça kullanmıştır. Şiirleri genellikle sadedir. Eserlerinde tasavvuf terimlerine rastlanılmaması onun herhangi bir tarikata bağlı olmadığını düşündürtmektedir. Kendisi de bu konuda eserlerinde bilgi vermemiştir. Her ne kadar nazmı güçlü olsa da, yaşadığı devrin büyük şairleri arasında dikkat çeketiği söylenemez[38].

Ta'lîkî-zâde'nin özellikle İlhanlı devrinin meşhur tarihçilerinden Vassâf (öl. 728/1330)[39]'ı metin tesisinde kendisine örnek aldığı ve edebî sanatlar itibariyle onun eserini aşmaya çalıştığı görülmektedir[40].

Eser, gayet okunaklı ve açık bir nesih hatla yazılmıştır. Oldukça az imlâ hatasına rastlanılmaktadır. Başlıklar ve metin içinde geçen âyet, hadîs ve darb-ı meseller genellikle kırmızı veya sarı renkli mürekkeple yazılmıştır.

---

[38] Vahit Çabuk, s.17-18.

[39] Hayatı ve eserleri hakkında bkz. C.A. Storey, *Persian Literature, A Bio-bibliographical Survey*, I/1, London 1970², s. 267-270; M. Şemseddin Günaltay, *İslâm Tarihinin Kaynakları, -Tarih ve Müverrihler-*, haz. Yüksel Kanar, İstanbul 1991, s. 301-302; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 238-239; V.V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. H.D. Yıldız, İstanbul 1981, s. 63-65; Osman G. Özgüdenli, "Nusha'î ez-târîh-i Vassâf be-hatt-i mu'ellif ve mohr-i Kitâbhâne-yi Rab'-i Reşîdî", Farsça terc. Hoccet Fahrî, *Nâme-yi Bahâristân. An Iranian International Journal for Islamic Manuscripts Research*, IV/1-2, 7-8, Tahrân 1383/2004, s. 63-66; Erdoğan Merçil, "Vassâf", *İA*, XIII, s. 232-234; İsmail Aka, "Vassaf", *Türk Ansiklopedisi*, XXXIII, (1984), s. 267; P. Jackson, "Wassāf", *EI²*, XI, s. 174.

[40] Vassâf'ın Osmanlı müellifleri üzerindeki tesirleri için bkz. Osman G. Özgüdenli-Abdulkadir Erdoğan, "İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Farsça Tarih Yazmaları Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Nâme-i Aşina*, 15-16, (2004), s. 70-72; Osman G. Özgüdenli, "Nusha'î ez-târîh-i Vassâf be-hatt-i mu'ellif ve mohr-i Kitâbhâne-yi Rab'-i Reşîdî", Farsça terc. Hoccet Fahrî, *Nâme-yi Bahâristân. An Iranian International Journal for Islamic Manuscripts Research*, IV/1-2, 7-8, Tahrân 1383/2004, s. 63-72.

C. Eserin Muhtevası:

Tebrîziyye, Ta'lîkî-zâde'nin üçüncü eseridir. 59 varak olan bu eser, nesih hatla yazılmıştır[41]. Eser, Sultan III. Murad'a takdim edilmek üzere hazırlanmış olup muhtemelen müellif dest-i hattıdır[42]. Bu eserde müellif, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Tebrîz seferine bizzat iştirak ederek olayları günü gününe kayd etmiştir.

Mukaddime ile başlayan eser, yazarın *Gürcistan Seferi Tarihçesi*'ndeki bilgileri tekrarı ve kendisi hakkında verdiği malumatla devam eder. Ordunun Erzurum'dan hareketi, Çaldıran, Hoy, Merend, Sofiyan üzerinden Tebrîz'e varması, Tebrîz'in kuşatılarak şehrin ele geçirilmesi anlatılmıştır. Şehirlinin aman dilemesiyle yağmanın yasaklanması, ancak Rafizîler tarafından şehrin yakılarak harabe haline gelmesi anlatılmaktadır. Şehrin fethinden sonra surların tamiri, kalenin tamamlanması, zahire kıtlığının görülmesi, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın ölümü ve onun vasıfları, yerine Sinan Paşa'nın serdar tayin edilmesi, dönüş hazırlığı, dönüş yolunda çekilen zahmetlerle Van üzerinden Bitlis'e gelinmesi ve buradan kışlaklara dağılınması sırasıyla eserde anlatılan başlıca konulardır. Müellif, eserinde asıl vekayi'nin dışına çıkarak yer yer değişik konulara da değinmiştir. Hz. Ali ve Muaviye'ye lanet hususu Mir Babacan Alişir ile ilgili söylenti, Uzun Hasan ve Sultan Yakub, Nuh Tufanı, Elburz Dağı, Zülkarneyn'in İran'a gelip sed yapması, Timur'un Kıpçak seferi bu vekayi' dışı konuların başlıcalarıdır.

D. Eserin Tarihî Değeri:

Tebrîziyye, Tebrîz seferine bizzat katılan ve olayların görgü şahidi olan Ta'lîkî-zâde tarafından yazılmış nadir kaynak eserlerdendir. Oldukça süslü bir üslupla kaleme alınan eser, XVI. yüzyıl Tebrîz şehrine dair verdiği bilgiler itibarıyla çok önemlidir. Müellif, Tebrîz şehrindeki görülmeye değer mimarî eserleri tanıtmış ve kimi zaman bu eserlerle ilgili oldukça ayrıntılı tasvirler yapmıştır. Bu eserlerden günümüze ulaşamayanlar ya da tahrip olanlar

---

[41] Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961, s. 231-232.

[42] Vahit Çabuk, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi'nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1986, s. 28.

düşünüldüğünde müellifin verdiği bilgilerin değeri daha iyi anlaşılır. Bu açıdan bakıldığında eser İran tarihi için de önemli bir kaynaktır.

Tebrîziyye'de müellifin dilinden ve kullandığı kelimelerden Osmanlı-Safevî ilişkileri ve bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin Şiî dünyasına bakışı hakkında da bilgi edinmek mümkündür. Müellif eserinde, Safevî hükümdarını tahkîr etmekte ve yer yer alaycı ifadeler kullanmaktadır. *Şâh-ı gümgeşte-i râh*, *Şâh-ı şeyâtin-sipâh* gibi ifadeler bu doğrultuda kullanılanlardan bazılarıdır.

Tebrîziyye, Bursalı Mehmed Tâhir[43] ve Franz Babinger[44] tarafından tanıtılmış olmasına rağmen, şimdiye kadar pek rağbet görmemiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla eser ilk kez Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu tarafından kullanılmıştır[45]. Bu durumda eserin, araştırmacılar tarafından şimdiye kadar pek az kullanıldığını söylemek mümkündür.

---

[43] *Osmanlı Müellifleri*, III, İstanbul 1342/1924, s. 34.

[44] *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Türkçe terc. Coşkun Üçok, Ankara 1992, s. 184-185.

[45] *Osmanlı-İran siyasî Münasebetleri*, s. 152n$_{20}$, 153n$_{23}$ ve n$_{24}$ vd.

BİBLİYOGRAFYA:

Afyoncu, Erhan, "Osmanlı Siyasî Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, I/2, (2003), s. 101-172.

________, "Vekayi'nüvis Tabirine Dair", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 10, (2001), s. 7-19.

________, "Talîkîzâde Mehmed Subhî'nin Hayatı Hakkında Notlar", *Osmanlı Araştırmaları*, XXI, (2001), pp. 285-306.

Ahmed Refik, "Bizde Şehnâmecilik, Seyyid Lokman ve Halefleri", *Yeni Mecmua*, 9, İstanbul, 1917, s. 169-172.

Aksu, Hüsamettin, "Sultan III. Murad Şehinşahnâmesi", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X, (1981), pp. 1-22.

Alparslan, Ali, "Gûbârî Abdurrahmân", *DİA*, IX, s. 167-169.

Alikılıç, Dündar, *Ganî-zâde Mehmed Nâdirî'nin Şehnâme-i Nâdirî'si*, Magister Thesis, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Istanbul, 1993.

Anhegger, R., "Mu'âlî'nin Hunkâr-nâmesi", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi tarih dergisi*, I/1, (1949), pp. 145-166.

Atıl, Esin, *Süleymanname. The Illustrated History of Süleyman the Magnificent*, Washington-New York, 1986, pp. 55-77.

Aynur, Hatice, *Mahremî ve Şehnâmesi. I. Kısım. Yavuz Sultan Selim dönemi: İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin*, I-II, Ph. D. Thesis, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Istanbul, 1993.

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Türkçe terc. Coşkun Üçok, Ankara 1992.

Bağcı, Serpil, "From Translated Word to Translated Image: The Illustrated *Şehnâme-i Türkî* Copies", *Muqarnas*, XXVII, (2000), pp. 162-176.

Balata, Refet Yalçın, *Hunkâr-nâma (Tevârîh-i Âl-i ‘Osmân), Mîr Seyyid ‘Alî b. Muzaffer-i Ma‘âlî*, Ph. D. Thesis, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı, Istanbul, 1992.

Bayraktar, Nimet, “Şemsî Ahmed Paşa: Hayatı ve Eserleri,” *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 33, (1982), pp. 99-114.

Blochet, E., *Catalogue des manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale*, I-II, Paris 1932-1933.

Bursalı Mehmed Tâhir, *‘Os̱mānlī Mü’elliflerī*, II, Istanbul, 1333/1914, pp. 256-257; III, Istanbul, 1342/1923, pp. 9-10.

Çabuk, Vahit, “Denizli’li Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi (Hayatı ve Eserleri)”, *Denizli Sempozyumu Bildirileri, 27-30 Eylül 1988*, Denizli Valiliği Yayınları, Denizli 1989, s. 118-123.

________, *Tâlîkî-zâde Mehmed Subhî Efendi’nin Eğri Seferi Şehnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Dr. Tezi, İstanbul 1986, (İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Genel Kitaplık, Doktora Tezi, nr. 68).

Çağman, Filiz, “Şehnâme-i Selim Han ve Minyatürleri”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı*, V, (1973), pp. 411-441.

Davut Ebrahimî, *Arifî Fethullah Çelebi ve Fütûhât-ı Cemile’sinin tenkitli metni*, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Istanbul, 1991.

Elhāma Miftāh-Vahhāb Vali, *Nigāhī be-revend-i nofūẕ ve gosteriş-e zebân ve edeb-e Fārsī der-Torkiya*, Tehran, 1374/1995, pp. 134-137, 344-351.

Fodor, P., “Ta‘lîkî-zāde”, *EI*², X, s. 165-166.

Gibb, E. J. W., *A History of Ottoman Poetry*, II, ed. E. G. Browne, London, 1902 (reprint: 1965), pp. 390-393.

Hâdi Enâl [Hadi İnal], *Şâh-nâma-yi Selîm Hân (-i Dovvom)-i ‘Osmânî ta’lif-i Lokmân b. Huseyn-i ‘Aşûrî el-Urmevî*, Doktora Tezi, Tehran Üniversitesi, Tehran 1361/1982.

Karatay, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I-II, İstanbul 1961.

Köprülü, M. Fuad, “Meddâhlar: Türkler’de Halk Hikâyeciliğine Âid Bazı Mâddeler”, *Türkiyât Mecmuası*, I, (1925), pp. 1-45.

________, “Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları”, *Belleten*, VII/27, (1943), pp. 379-521.

________, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Istanbul, 1980, pp. 271, 336-37, 374, 393, 398.

________, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara, 1986, pp. 87, 187, 230, 395-398; II, İstanbul, 1989, p. 163.

Külekçi, Numan, *Ganî-zâde Nâdirî: hayatı, edebî kişiliği, eserleri, divanı ve Şeh-nâmesi’nin tenkitli metni*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1985.

Kütükoğlu, Bekir, “Şehnâmeci Lokman”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, Istanbul, 1991, pp. 39-48.

Maróth, Miklós, “The Library of Sultan Bayazit II”, *Irano-Turkic Cultural Contacts in the 11th-17th Centuries*, ed. Éva M. Jeremiás, Piliscsaba, [2002] 2003, pp. 111-132.

Muhammed Emin Riyâhî, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, Turk. tr. Mehmet Kanar, Istanbul, 1995, pp. 54-55, 152-157.

Necîb Âsım, “Osmanlı Târîh-nüvîsleri ve Müverrihleri: Şehnâmeciler”, *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmû‘ası*, I, (1911), s. 425-435, 498-499.

Özgüdenli, Osman G., “Bir İlhanlı Şehir Modeli: Rab‘-i Reşîdî’de Meslekler, Görevliler ve Ücretler”, *Esnaf ve Ekonomi*, I, İstanbul 2003.

________, “Nusha’î ez-târîh-i Vassâf be-hatt-i mu’ellif ve mohr-i Kitâbhâne-yi Rab‘-i Reşîdî”, Farsça terc. Hoccet Fahrî, *Nâme-yi Bahâristân*.

An Iranian International Journal for Islamic Manuscripts Research, IV/1-2, 7-8, Tahrân 1383/2004, s. 63-72.

Özgüdenli, Osman G. – Erdoğan, Abdulkadir, “İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Farsça Tarih Yazmaları Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *Nâme-i Aşina*, 15-16, (2004), s. 70-72.

Parmaksızoğlu, İsmet, “Yeni Bir Şehnâme”, *Belleten*, XLVI/182, (1982), s. 319-322.

________, “Abdurahman Gubarî’nin Hayatı ve Eserleri”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 2, (1947), pp. 347-356.

Rezā Kosrov-şāhī, *Şi‘r va adab-e Fārsi dar-Āsyā-yi Sagir. Tā sada-ye dahom-ehejri*, Tehran, 1350/1971, pp. 144, 152, 156, 160.

Sohrweide, Hanna, “Lukmān b. Sayyid Husayn”, *EI*[2], V, pp. 813-814.

________, “Dicter und Gelehrte aus dem Osten im osmanischen Reich (1453-1600). Ein Beitrag zur türkisch-persischen Kulturgeschichte”, *Der Islam*, 46/3, (1970), s. 263-302.

Şanlı, Saadet, *Şehnâmeci Talikî-zâde’ye göre Osmanlı padişahlarının şairlikleri. Talikî-zâde Şehnâmesi (V. Hassa)’nin edisyon kritiği,* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989.

Şemsi Ahmed Paşa, *Şeh-nâme-i Sultân Murâd*, ed. Günay Kut–Nimet Bayraktar, Harvard 2003.

Yazıcı, Tahsin, “Arifî Fethullah Çelebi”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, III, s. 371-373.

________, *Pārsī-nevīsān-i Âsyā-yi Sagīr*, Tehran, 1371/1992.

Woodhead, Christine, *Ta‘līkī-zāde’s Şehnâme-i Hümāyūn. A History of the Ottoman campaign into Hungary 1593-94*, Berlin 1983.

________,“An Experiment in Official Historiography: The Post of Şehnāmeci in Ottoman Empire, c. 1555-1605”, *Wiener Zeitschrift für Kunde des Morgenlandes*, 75, (1983), pp. 157-182;

________, “İbrâhim Mülhemî”, *DİA*, XXI, pp. 323-324;

Zabīh-Allāh Safā, *Hamāse-sarāyi dar-Irān*, Tehran, 1374/1995[6], pp. 225, 368-369.

Sözlükler

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1996[13].

Mohammad Mo‘in, *A Persian Dictionary*, Tahran 1992.

Redhouse, **James, W.,** A Turkish and English Lexicon, İstanbul 2001.

Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-ı Turkî*, İstanbul 1989.

METİN

[1b] Efser-i sultân-ı serîr-makāl ahter-i rahşân-ı sipihr-kemâl, hamd-ı hüdâ-yı kerîm-müte'âl ve temcîd-i rabb-ı mecîd bâ-kemâldir ki, saltanatı pâyidâr ve mülkü lâ-yezâldir zihî hikmet ki gisû-yı perişân-ı zamân dest-i hikmetinin bâftesi ve zî-san'at ki çarh-ı atlâs-ı kârhâne-yi sun'unun tâftesidir.

Li-müellifihi

زلطف و ز قهرت همه خوب و زشت

چه صوفئ مسجد چه كبر كنشت

بى خدمتت آورد در و جود

صراحى ركوع و پيا له سجود

Nesr

Ve cünûd-ı teslimât ve vufûd-ı tahiyyât ol medîne-i ilm ü edeb Ebî'l-Kâsım ümmî lakab pehlivân-ı kāb-ı kavseyn-i avâdenî mukarreb-i ser-vakt sami-i meclîs-i denînin ravza-yı raziyyesine nisâr olunur ki, anın tiğ-i ebdâr-ı ateşbârı cidâr-ı kinyâs-ı âsnâmdan suver u temâsîl-i evsânı tathîr ve pâk etmeyince der u divâr [2a] rüzgâr-ı sûr-ı efrâh ve irtiyâhla pür nakş u nigâr olmadı.

Li-müellifihi

پادشاه سرير ارسلنك — بر قدش راست خلعت لولاك

كر تو خواهى كه نعت او كويى — بخدادر ره خطا پوبى

چون سنايند أش خدا باشد — بنده را مدح او خطا باشد

الي جنابه اسنى الثنايا — وابهى التحايا ما فاح طرته

و ما لاح غرته

Li-müellifihi

درودو ثنا بر حباب تو باد

بر اصحاب چون افتاب توباد

بتخصيص برچار يار كزين

كزيشان شد اسلام رونق كزين

بصدق و بعدل و بشرم و بحود

شده هريكى شاه تحت وجود

Sadr-ı sadâratü'l-hilâfe Ebû Bekir bin Ebî Kuhâfe

Nazm

خواجه ملك و دين و دولت بود
پير معنى امام ملت بود
كرده از خوى نيك و حسن خصال
درددندان نهان دوازده سال

ve Sümeyda Sâmi-yi Simât mübeccel-i mazhârü'l-velâyet bî-âsâriyetü'l-cebel halife-i sâni hazret-i Ömer bin el-Hattâb

و هو اول من صافحه الله تعالى بيد قدرته فى يوم المأب

Nazm

هيبت او نشانده در تعجيل

[2b]

بيكي نامه موج فتنهء نيل
كفته خواجه كه كر بيفزودى
از پس من بنى عمر بودى

Nesr

Ve kāli'-i kılâ'-ı sem'a ve riyâ matla'-ı hurşîd-i edeb ü hayâ câmi'ü'l-furkān mecma'ü'l-irfân maşrek-i hurşîd innallâhe yestehiyyi emni Osmân bin Affân

Nazm

از وفاوحيا و بس آزرم
شرم را آمده ز عثمنا شرم
انچه او جمع كرده از قرآن
لوح محفوظ راست بوده بدآن

Nesr

Ve seyfü'l-meslûl zevcü'l-betûl adem-i eimme-i hüdâ, hatîm-i hilâfetü'l-hulefâ âftâb-ı nimrûz evcü hel etâ mâhtâb-ı şeb-i efrûz-ı bercü lâ-fetâ âhü'l-

Mustafa hüssâmü’l-munteza Alîü’l-murtazâ hatîm-i enbiyâ gibi mübellâ oldı. Fazlıyla hâtimü’l-hulefâ esedullâh ve surver-i gālib-i şâh-ı merdân Alî Ebî Tâlib ba‘dehu ufk-ı hafada hâfi ve tutuk-ı ihtifâda muhtefi buyrulmaya bu şiftey-i şedâid mûş‘abiz[1]-i leyl ü nehâr ve ferifte-i mekâid-i mu‘arbid-i heft ü çehâr el-mevhûm bi’l-ism ve’l-ma‘dûm bi’l-cism ekall-i ibâdullâhü’l-bârî Mehemmed bin Mehemmed el-Fenârî eş-şehîr bi-Ta‘lîkî-zâde ca‘lallâhü’l-fevz ve’l-Felâh-zâde’nin âbâ ve ecdâdından nice peleng-i kuhsâr averd vüzerâ-ı rezm-azmâ ve neheng-i tiyâr-ı nâverd ümerâ-i bezm-ârâ [3[a]] zülâl-i şimşîr-i âlem-girle sâha-i memâlik-i kesîrü’n-nevâlî hâşâk-ı vücûd-ı bed-sigâlden pâk ve bebr-günâm irfân-ı ulemâ-i fazîlet-endûz ve hizebr-i acâm ikân fudelâ-i memleket-efrûz sirâc-ı menâfi‘ indimâc-ı şer‘-i mutahharla tabhâne-i saltanatı tâbnâk etmekle selâtîn-i salife-i Âl-i Osmân hassallâhu’l-Te‘âlâ mülkehüm bi-ni‘meti’l-emn ve’l-emân mâ tedâheret el-a‘sâr ve’l-ezmân hazretlerine hizmet idegelüp bu gâmgîn-i elem-egîn kenâr-ı vâlid-i mâcid-i büzürg-vâr-ı merhamet âsâr ve şefâkât-nisârda esbâb-ı murâdâtım amâde ve levh-i zamîrim nukûş-ı nevâib-i dehr-i pür-acâibden sâde olmağın semend-i tîz-kâm ve nüvîd-i hoşligâm ile deşt-i sahrâ ve kühsârı geşt ü güzâr ve gül-geşt ve şikâr etmek sevdâsı i‘nân-ı ihtiyârım elimden alıp duşebze-i perde-sarây-ı ma‘nâ-yı ra‘nâ-yı nîrû-yı bâzû-yı mütâla‘a ve mücâhede ile der-kenâr edemeyecek tesârif-i me‘ûn ve acârif-i sipihr-i bukalemûnla

اصبحت هشيما تزروه الرياح   و قد كنت غرضا يصول الدهر الى الرماح

sümûm-ı hümûm-ı çarh-ı bî-vifâk ve zehr-i kahr-ı dehr-i pûr-nifâk ile bî-tâkat ve tâk olup ne tâbistân-ı âlâm-ı râht-sitânda perde-i sümm-i hurûr-ı hurşîd-sitem için hayme ve ne zemistânda ateşin-i ahdan [3[b]] gayri tashîn-i miyâh edecek hîme bulup الاخ المعين كالماء معين müşerrebü’l-azbının safâ-yı hayât-resânından şîrîn kâm ve ratbü’l-lisân olunmayıp و المحب المساعد مثل عضد و ساعد penâgâhına ilticâ ve istinâd ve inticâd ve i‘tizâda dest-res bulunmayıp hîş ve ekârib nîş-i a‘kārib ber-azer-i pûr-azer olup

[1] Metinde sonu "د " ile bitmektedir.

Arabiyye

و اخوان حسبنا هم دروغا
فكانوهم ولكن فى فوادى
حسبنا هم سهاما صائبات
فكانوهم ولكن للاعادى

Nesr

Vakı‘a-i baht-ı hâb-alûd nâ-fermân ve mâcera-yı dîde-i hûn-âbe feşân lâ-yübân bi’l-beyân imdâd-ı medâdla efhâma ifhâm nâ-mümkün olup جهد المقلدين دموع kavlince.

Nazm

آستين من نشديكلحطه خشك از چشم تر
ديدهء من كريه را در آستين دارد مكر.

Nesr

Her çend ahter-i bahtım ziyâda ziyâde ve her kaçan ki mâh-ı tâli‘-i mihr-ifâde vifâde olsa hâsidân-ı kâsıd ve kâsıdân-ı hâsid nuhâs-ı kāti‘ gibi katt‘-ı derecât-ı eminât ve hâcâta mâni‘ olurlardı. Tâ ki ان الله تعالى الامور و يبغض سفافها mûcibince himmet-bülend ve nefs-ercümend âsâfil-i bî-vücûda ser-furûd etmeğe ruhsat-nümâ [4[a]] olmadı.

Kıt‘a

اي دل مير بسايهء هرخارين پناه
زا نروكه زير پاىترا عرش پايه است
رو التجا بسايه طوبى و سدره كن
زيرا بلند پايه و بسيار مايه است

Âkıbet

Deryâ-yı ihtimâmda dürr-i hoş-âb-ı ümîdin zuhûrı bebr-i âfitâb-ı cihân-tâb-ı mekremetin ifâda-i envâr-ı fâizü’l-âsârına merhûn ve tehzîble hâk-i mühân hemdem-i mehân olduğı hâtır-ı dürr-i şu‘â‘ ve derâri-iltimâ‘da leme‘ân itmegin

طلبا للاقتداء بآبائ و هربا من الافتقار با كفائ

ahter-i ihtirâmım tâbân ve ber-i bed-bahtım sû-yı sa‘âdete şitâbân olup devletlü pâdişâh-ı dârâ-nejâd ve İskender-isti‘dâdın âsitâne-i semâ-ı âsımâneleri bendeliğin mirât-ı çehre-i sa‘âdet ve mirkāt-ı küngüre-i sîyâdet bilüp.

Nazm

دل اكر خاء جفا ديداميدست

كه باز كل مقصود بحنيد ز كلستان

Murâd-ı li-müellifihi

خويش در سلك سكانش داشتيم سر زنخوت بر فلك افراشتيم

كيست ان سلطان دريا آستين مهر دولت ظل رب العالمين

چيست كردون چاكر فرمان او هم بلند از اسمان ايوان او

دا ور دارا در خسرو حشم ماه انجم لشكر خورشيد علم

[4b]

ز استان بوسيت اقبال مهان اي غلامى ات شرف بخش شهان

Nesr

پادشاه جهان بخش جهانيان بخشاى. شاهنشاه عدوبند كشور كشاى. شهريار صاحب قرآن ظفر قرين. تاجدار صدارت نشان صدر نشين. رافع رايات جهانبانى. دافع بليات جهانبانى. خادم بيت العليا. هادم بلية الرفض و التبرى. كاسر الاكاسره. قاصم القباصره. امام الانام. امام الاسلام. راسخ اقبال. ناسخ الاقبال. باسط العل بالهممة الناشرة. مجدد الاسلام فى المأبة العاشرة. سلطان بن سلطان, خاقآن بن خاقآن سلطآن شاه مراد خآن بن سلطآن سليم خآن. دام له الملك بنهج السدآد. ما اختلف الألسن بين العباد.

Li-müellifihi

رو شنايى رسان عالم جود كورئ ديدهء سپهر كبود

Kara toprak başına sürh-i serin Efser idinmez ise hâk-ı derin

Yedi iklimi kıla heşt behişt Adlin ey pâdişâh-ı hûbsirişt

Gülşen-i izzete bahâr olasın Felek devlete medâr olasın

Nesr

Ol bir ejder-i alî sîret-i ateş-feşân-ı şecâ‘attir ki, ters-i şimşîr ve sehm-i tîrinden eflâkda esed-i zârî karn-ı sevrde [5a] mütevârî olur ve ol bir dâver-i ömr-i serîret-i serîr-ma‘deletdir ki eyyâm-ı devletinde pirezâl-i gerdûn taşt-ı aftâbı pûr-zer eyleyüp meşârik ve megāribi tenhâ gezdirir. Düzd-i havâdisten âfet isâbet eylemez. Şimşîrden gayri billerde durur ve kehrübâdan ayrı komaduğu yerden çöb kaldurur bulunmaz. الذى لا تطاول فى عدة امر الا ان وايب المحابيب. ولا ضيق فى نسخة من عمره الا فى افواه الاغيادالاعاجيب. Behrâm-ı hasm-efken rezminin gulâm-ı hançer-güzârı ve keyvân-ı âlî eyvân-ı divân hareminin derbân-ı nevbetdârıdır.

Li-müellifihi

Devletinden ey şeh-i gerdûn-cenâb
Müşteri eyler sa‘âdet iktisâb
Heybetin etmiştir Behrâm’ı râm
Hidmetinde buldı nâhîd ihtirâm

Nesr

Nesîm-i mekârim-i dilistânî bostâna gûzerân eylese yağma-yı hazândan hazâin-i ezhâr-ı nev-hîz âzâde ve işrâkāt-ı hurşîd-ta‘lât hümâyûn-ı rûz-efrûzı gülistâna pertev-i terbiyet salsa gonce-i murâd ikmâm-ı i‘dâmdan bâb-ı cenân gibi güşâde ola.

Beyt

انكه نابينای مادرزاد اكرحاضر شود
در جبين عالم ارايش به بيند سرورى
در پناه سدهٔ جاه رعيت برورش
بر عقاب آسمان فرمان دهد كيك درى

[5b] Çûn ol fâzıl-ı zekî ol bâzil-i zekî âlim-i ma‘âlim-cûd ârif-i ma‘ârif-vücûd fasîhü’l-makāl fesîhü’l-bâl sabîhü’l-cemâl bu hakîrin sıdk-ı nijâdına vâkıf olmağın hurşîd-veş bâb-ı âsımân cenâblarına çarukeş olmak sa‘âdetine erzânî buyurdılar.

Li-müellifihi

Hâkden kaldırdı gösterdi vücûdum zerrevâr
Pertev-i hurşîd ihsânıyla ol gerdûn cenâb
Rağbet etti bana çun gördi dil-i pür-hûnumı
Gün gibi zâhir dür olur la‘l-perver âfitâb

Nesr

Ekser-i evkād kudsî sâ‘âtlerini fezâil ve hünere mefsûr ve kemâlât ve avârife mahsûr buyurup kân-ı tab‘-ı cevâhir çegânlarından rişte-i nazma çekilen la‘âlî-yi eş‘âr ve lâlî-yi nazm-ı hükm-şi‘âr ki arâyiş-i gûş-i nâhîd ve kılâde-i gerden-i bercîz-selvet nüvîd olurdı.

Nazm

İşidüp vasf-ı güftârınla ol tab‘-ı güherzâyı
Sadef-i gûş kabulünden bırakdı dür-i yektâyı

Lâ-cerem binâen ala haze’n-ni‘am bâb-ı me‘âlî âyâbları ni‘am-ı ni‘me’l-me‘âblarından mahatt-ı ricâl ve mehbit-i kemâl olmuşdı.

الناس فى سلوكهم على دين ملوكهم

[6[a]] medlûl-i vâcibü’l-kabûliyle **درك الا هوا فى ترك الهوآء** mûcibiyle tahsîli hüneri pîş-nihâd-ı himmet ve tekmîl-i kemâli nasbü’l-ayn zimmet etmekle cihân-ı pîrezen-i bî-vifâk rüzgâra talâk-ı hicret-zucret ve firâk verüp hubân-ı semenbûy-ı pîrezâl-ı dehr gibi tünd-hûy-ı zişt-rûy gösterdi.

Li-müellifihi

Vuslat-ı dilîrân-ı sim endâm
Bî-bekâdır nite ki mâl-ı harâm

Nesr

Diyü dildâde-i cemâl mecelle-i kemâl ve mu‘tekif-i âsitâne-i vussâl fazl u efzâl olup ibtidâ-i falak-ı sabâhtan intihâ-i şafak-ı revâha dükelü ictinâ-i fevâid-i fühûm ve iktinâ-i mevâid-i ulûm itmeğe tab‘-ı kâdir mütebâdir oldı.

Nazm

هنرنمی خرد ایام ازان شکسته دلم

کجاروم بتجارت بدین متاع کساد

تمتعی که من فضل درجهان دیدم

همین جفای پدربود بسلهء استاد

Çûn ki **العسیل النامی یعود علی کر الا عوام نحلة باسقاة** istimrârıyla sipâhî oğlanları şirzımesinden **اکرموا الکتاب فاناالله تعالی اجری ارزاق الناس من ایادیهم** ziyâfet-hânesinden ni‘met-i kitâbet-i divân-ı ma‘delet-eyvân inâyet buyruldı agleb-i ahyân ehemm-i mühimmât-ı havâkîn [6b] ma‘delet-simât olan inşâ-i dil-rubâ ve hâtır-güşâya tensîk-i selika olunmuşdur.

Li-müellifihi

خسرو اقلیم انشا درجهان اکنون منم

سکهء انشا بنام من همی شاید زدن

کرمرا وصاف دیدی وصف من کردی بسی

یامرا خواندی پسر یادخترش دادی بمن

Ammâ çe sûd ki kerd-bâd-ı nevâib-i hadesân ve tünd-bâd-ı mesâib-i melevân göz açtırmayıp her demde bir dâm-ı küsâr ve her zamânda bir ziyân-ı inkisârda pâ-yı ferâğ-ı efkâr hâr-ı melâl ile efgâr olmağın ne bir an suffe-i fesahatde rakkaslık ve ne bir dem deryâ-yı hasafetde gavvâslığa rah-yâb olunmuşdur.

Li-müellifihi

Şikâyetler meded bu sayrafî-i dehr-i nâdândan
Beraber tutdı kader la‘l-nâb ve seng-i harayı
Açılmaz gülistân-ı bahtım ebr-i nev-bahâr-âsâ
Gezer seylâb-ı eşkim âlemi ağlayı ağlayı

الدهر مع الانام کالمیزان. لا یرفع غیر صحب النقصان

kavlince dehr-i bed-hû-nevâz ve sipihr-i nikû-gedâz her sefile nejâd ve sufle buhârı mesned-neşîn-i devlet ü eyâlet kılmakla nakş-ı kitâbe-i rüzgâr-ı esfel-i **خاب الامل متى ساد السفل** [7[a]] kavlince edânî müdâni olmakla ashâb-ı liyâkatın aftâb-ı ikbâli şeref-i zevâlde ve erbâb-ı devletin neyyir-i himmeti ukde-i vebâlde kalmışdır. Bu ümîd-i mûcibü'l-harmân ve bu dâhiye-i bî-dermân ile gam-nâk ve başıma hâk saçıp hâtır-ı fâtıra teselli virürdüm.

Nazm

خرد را دوش میکفتم که عمری **به تحصیل تو بودم در مهالك**
پس از تحصیل تویك روزجانم **نشدبر آرزوی خویش مالك**
خردآهسته در کوش دلم کفت **لعل الله یحدث بعد ذلك**

Arabiyye

غرست غروسا و ساکنت ارجو لقحها
و آمل یوما ان تطیب جناتها
فان اثمرت لی غیر ما کنت آملا
فلا ذنب لی ان خنظلت نخلاتها

Nesr

Bu kelâm-ı hikmet-intimâ ve teselli-imâyla kâm-ı zehr-alûd-ı nâ-kâmı mürrü'l-mezâk-ı sabrla cebr ve nâ-kâm sîne-i inkisâr-ı sekîneyi bu telliyet birle cebr idüp tıfl-dil-i bî-dâneş bu te'siyet ile asâyiş bulurdı.

Beyt

لعل کودیر زاددیر بقاست **لاله زود آمد و سبك بر خاست**

Arabiyye

لا تعجبن لمجد جاء من عجل **فللزمان اسات و احسان**
و کن من الدهر ان یصحو على خدر **فما تقدمت الا و هی سکران**

Tercümetü lil-hakîr

Gâh olur kim şarâb-ı gaflet içer

[7b]

Çarh-ı kec-rû-i sipihr mestâne
Hil‘at-i devleti atâ eyler
Bir sefîh ü li’em ü nâdâna
Ayılınca şarâb-ı gafletden
Uslanır sanki dehr-i dîvâne
Virdiğini döner elinden alır
Ya‘ni kim nâdim olur ihsâna
Ah kim pîrezâl-ı dehr-i denî
Eylemez himmetini merdâna

Dirîgā

Kāmet-i kemân-ı nihâddan güşâd bulan tîrâh ve hıdnın nâle-i cân-kâh-ı siper-i sipihrden güzer iderken derûne-i ashâb derûne-i ashâb-ı devlete eser etmez.

Li-müellifihi

اهالى الدر له فى عهدنا　　　　اعتابهم للناس كالمعبد
يحسبون انفسهم كعبة　　　　و قلبهم كالحجر السود

Nesr

Şâyeste-i devlet ve bâyeste-i sa‘âdet olanları rüzgâr-ı fitne-zây-ı merdüm-gezây nân-ı bahîl gibi nâ-peydâ ve nâ-nümûd ve hân-ı li’em misâli bî-vücûd etmiştir.

Li-müellifihi

Mârpiç-i ejder-i gerdûn-ı merdüm-hârdan
Ummaguz ihsânı kim gelmez mürüvvet mârdan

Nesr

Siyemmâ simâ-yı bî-ma‘nâ-yı bed-sûret-i hulkdan melâik-i âsımân gibi remide ve remân olup hâviye-i kesretden zâviye-i vahdete kadem-i himmet kılınmak muhtâr ve ihtiyâr [8a] olmuşdur.

Nazm

لقد زادنى حبا لنفسى اننى　　بغيض الي كل امرء غير طائلى
و شقى باللئيم و لن ترى　　شقيا بهم الا كريم الشمايل
اذا ما رآنى يقطع الطرف بينه　　و بينى فعل العارف المتجاهل

Ma‘a’l-hadîs bazgeşt-i kelâm-ı bakiyye-i hasbü’l-hali i‘lâm etmektedir. Mahrûse-i Manisa **حميت عن الهم الاسئ** ki bihişt-i sânî ve nakd-i firdevs-i câvidânî olup

ماؤها راح. و نسيمها ارواح. صاحبها للحلوة رواح. و رواحها للسلوة صباح. و فيها حسان و ملاح.

letâfet-i âb[u] hevâyla mezkûr dâr-ı dehr ve terâvet-i cân-fezâyla şöhre-i şehrdir. Oniki sene hidmet-i hurşîd-hâsiyyet-i pâdişâhî de ömr-fersâylık olundı. Dıraht-ı bahtım zemîn-i maksûdumda neşv ü nemâ ve ahter-i tâli‘m âsımân-ı murâdımda rû-nümâ olmak üzereyken cülûs-ı hümâyûn-ı rûz-efzûn vâki‘ olup tâc-ı şâhî fırâk-ı ferkâd-sâ-yı pâdişâhî ile ser-bülend ve pâye-i taht-ı felek-fersâ-yı mukaddem zürûr-ı nüvâm ile ercümend oldı.

Arabiyye

بالبخت فوقالتحت اضحى جلسا　　ملك به رحم الآله عباد
و به سرير الملك سر فارخوا　　هذا الزمان من السرور مراد

Nesr

Gerü bu hâme-âsâ tiğ-i melâl ile şikâfte ve nizâr ve nâme misâl [8b] piçîde ve nahîf ve zâr divân kitâbetinde ikrâr olunup der-gâh ve bî-gâh mülâzemet-i dergâh ile merreten ba‘de uhra alâ mâ-hüve’l-ahrâ tahrîr-i vilâyete gönderilip kalem gibi râst-hûluklar ve nâme misâl sepîd-rûyluklarım müstelzim-i infisâh-ı amâl ve emniyât ve me’arib ve istincâh-ı makāsıd-ı metâlib iken beyzâ-i ümidimi şu‘bede-bâz-ı felek-i nâ-sâz an be-an hırmânda nihân ve beyzâ-i bahtumı

makâmât-ı dehr gamâm-ı gumûmda pinhân eyleyüp hâk-ı zillet ve magāk-ı mezelletde kodı.

Kıt‘a

سنك بر آسمان توان انداخت　　　　آسمانرا چه غم بلاى سرست

Diğer

Her ki felek-i sârî atar tâşını
Tâş bile azürde eder bâşını

İki def‘a hakkım alınıp birer bâtıla verilip bî-ihtiyâr râh-ı gurbet ihtiyâr olundı.

Li-müellifihi

Dil-i sûzânımı nîrân-ı gayret şöyle yandırdı
Sefer nârını berd-i gülistân-ı Adn sandırdı

Sûret-i vukû‘-ı âyine-i ekvândan bu vechile rûy-nümâ olmuşdur ki çûn ki üç dört kere hakkım alınıp birer bâtıl-ı bî-hünere atıla virildi. Bu ahvâl-i kesîrü’l-ehvâlin halâlinde
هلاك امتى فى آخر الزمان من يد اهله hadîs-i hikmet-nümûnı mazmununca çehre-i ahvâli hâl-i vefâdan sâde [9a] ve hâli hâl-i bed-hâlimden savlecân-ı kazâyla bâşıma dürlü dürlü hâller gelmekle kürbet-i cevr-i dûrla bî-ihtiyâr râh-ı gurbet-i cân-kâh ihtiyâr olundı. Tokûz yüz toksân bir târihinde vezîr-i asâf-sıfât-ı hüceste-tedbîr Ferhâd Paşa-yı kişver-güşâ

Arabiyye

عليه فرهاد رغم اضدادهم هادوا
و من يهوآه لله فزهاد و عباد

Nesr

hazretleri Revân kal‘ası binâsına ihlâs-ı niyyet olundukda hidmet-i kitâbet-i sefer-i nusret-esere nâmzed olan kitâb-ı ma‘ârif-me’abla hem-inân Revân’a revâne olup kal‘a binâsında üstâdlarla yarışup ve ırgadlarla toza toprağa karışıp ve kızılbaş-ı ilhâd aheng ile sitîz ü cengde olup sene-i sâniyede Tomânîs-i vahşet-enîs seferin seferleyüp bu esfâr-ı mihnet-âsârda envâ‘-i metâ‘ib mahzûretü’l-avâkıb ve esnâf-ı âfât-ı şiddetü’l-mahâfât çeküp

كم من صائم ليس له من صومه الا الجوع والعطش kavlince

Li-müellifihi

Mezra‘-ı dehr içre ancak gussadır hâsıl bana
Hayli zulm olmuş durur âlemde el-hâsıl bana

Çûn ki sene-i sâlisede **فعززنا بثالث** mehbinden nesim-i letâyif-i yezdânî perçem-i tug-ı nusret fürûg-ı [9b] Osmânî’den vezân olup Osmân Paşa serdârlık nişân-ı âlişânıyla ünvân-pezîr oldı. Kadr-i âli ve şân-ı müta‘âlisi tekâzâsıyla umûr-ı dîne yed-i tahrîk-i rikâb-ı himmet-i ma‘âli-me’ab buyurmayıp belki i‘tinâf-ı ahvâl-i cesîme ve i‘tinâk-ı ehvâl-i azime maksûd-ı zât-ı semîü’s-simât ve safîü’s-sıfâtı olduğuna binâen hemân zamân-ı abru-yı mülket-i Acem ve dârü’l-mülk-i cemşid ü Cem sevâd-ı cennet-nihâd Tebrîz ve Medîne-i bî-karine-i dilâvîze i‘nân-rîz olup bu hakîrin fenn-i tevârîhde yed-i tayile ve san‘at-ı inşâda her neden olursa inşâda kudret-i nâilesi olduğun bilip mes‘ûdü’l-hâl ve mahsûdü’l-emsâl olması içün ferâk-ı hâksârına sâye-endâz-ı himmet-i bende-nevâz oldılar. Ekser-i mekâtib-i belâgat esâlibi bu bende-i hakîster ve hâk-ı senâ-güsterin inşâsıyladır. (Çûn ol peleng-i pehlivân ve ol ejdehâ-yı demân.

Beyt

چه فرخ وجوديكه از همنش   بميرد بپاى ولى نعمتش

kavlince böyle feth-i nâmdâr ve hidmet-i nâm-berdârdan sonra âlem-sitân-ı mülk-i cavidânî ve perde-güşâ-yı muhaddirât-ı hurâ-yı cinânî olmağa)[2]

---

[2] Parantez içine alınan kısım metinde mükerrer yazılmıştır.

[10a]

الى ربهم ينسلون zümresiyle hurşîd-i tâbân gibi şitâbân oldı.

Li-müellifihi

کجارفت عثمان پاشای شیر   هز بر دمان اژدهای دلیر

فسوف آن شهانه بر ویال او   دریغ آن نهال جوانسال او

دریغ ان درخت کیانی دریغ   دریغ آن قد پهلوانی دریغ

کجارفت آن خسروانی درخت   كي افتد چنان پهلوانی درخت

بزیرش سمند چو باد صبا   بدست اندرش تیع ارزن ربا

به شبدبزخودبر نشسته بر آه   چو خورشید بالای‌ا بر سیاه

بزودی برفت آن کل لعل رنك   كه ایام لاله نداردرنك

Nesr

Çûn bu bende-i kalîlü’l-bızâ‘a ve kesîrü’l-ızâ‘a yedi sene sefer-i Acem etmişken bir akçe tîmâr mahlûl-pezirâ-yı husûl olmayıp beş bîn akçe tîmârcık ihsân etti.

من لم يشكر القليل لم يشكر الكثير kavlince şükr-i ihsân-ı selvet-resânî girîbân-gîr olmağın nâ-güzir.

Li-müellifihi

بدل کفتم ای کان جوهر فروش	زجور زمانه جرای خموش
خموشی نه کاریست دانا پسند	

[10b]

بسان خموشان لبانت مبند	
چرالب به یندی بکنج فراغ	اکر حواهی از یخ فروزی چراغ
زبان تو شمشیر الماس فام	نه شایدکه باشد بحپس نیام
همان به که کشور ستانی کنی	یکی دلستان دآستانی کنی
کهن کشته دستان دستان وسام	بده داستانی نوی‌رانظام
که ان داستان جنك وغوغا بود	نه بازی و سیروتماشا بود
ز اوصاف کردان خنچر کزار	زکرزکران تیغ کوهر نکار
ز نر اژدها وزپیل و پلنك	زکوپال کینه زشمشیر جنك
ز شیپور و کوس و کمان و کمند	زرخشان رخشان درفش بلند
ولی داستانی که آری بکار	نباشد ز کاوس واسفندیار
که هر داستانی که پیشین بود	سراپا محال ودروغین بود
سخنهاکه باشدمحال ودروغ	برراست طبعان ندارد فروغ
درین باغ باری درختی نشان	بود راست چون قامت مهتوشان

Nesr

Hıred-i hurdedân-ı bî-fuzûl bu kazâya-yı müvecceheyi kabul etti.

Li-müellifihi

چوشدخاطرم سوی مدحت کری	بنام بزرکی بلنداختری
جزعثمان پاشاکه درخوربود	که پیل افکن و شیر پیکربود
چوعثمان پاشای شیردمان	کجا زاد از مادر آسمان
باوکی تواندکندهمسری	که کرکین سکی‌رستم خری
درختی‌نشانده بایران زقمر	که شاخس چو مارست وبارش چو زهر

[11a]

زمنیش شدا زتیغ عالم ستان	چو چشم عدوچون زح درستان
زچکال اوکسرندیده رها	همی کرداز کلها قلها
کسی کوباودرره کین بود	سزاواردشنام نفرین بود

Çûn kemiyyet-i âklâm mızmâr-ı midhât-i Osmân Paşa'da cevelân etmek mukarrer oldı. Sefer-i Tebrîz'de görülen acâîb ve işidilen garâîb ve hudûs-ı vekāyi' ve vukû'-ı havâdis silk-i tahrîre getürüldi. Ma' kıllet-i bızâ'at ve kudret ve gallet-i kalb-i bî-izâet-i pür-harâret erbâb-ı mihr-i vefâ ve ashâb-ı kerem-i safâdan mes'ûl ve me'mûldur ki kalem-i nâsih-i gayr-i râsihden sâdır olan sin-i sehvi nokta-i nükte ile şekl-i şında ibrâz buyurmıyalar.

رحم الله لمن أخرج الفاسد من صناعتى. و روج الكاسد من بضاعتى. وأخذ جيدها فى جيد الرضى. و اقام فى مقعد الارتضا.

Nazm

يا ناظرا فى كتابى حين يقروه ‏ ‏ ‏ ‏ أنصف هديت بلا ريب ولا شطط

أن مر سهوا فلا تعجل بذمك لى ‏ ‏ ‏ ‏ واعذرفلست بمعصوم من الغلط

Güftâr ender nehzât-ı Osmân Paşa ez-kışlamışı Kastamonu be-sû-yı Erzurûm ve miyân besten be-güşâden-i şehr-i Tebrîz be-fermân (fermânî)[3] fermâ-yı Arab ü Acem ü Rûm

[11b] Çûn **الشى لا يثنى الا و قدثليت** mûcibince râyet-i zafer sirâyet-i hakânî emr-i âlî-şeref nefâza peyvest oldı. Binâen alâ zalik selâse ve tis'în ve tis'a mie ukdesinde muntazam olan senedeki serdâr-ı leşker-i encüm-i hidâyet-girdâr-ı çemen-zâr rebî'-yi mazrab-ı hıyâm ve mürg-zâr-ı medârü'l-(andelibini)[4] menzil idinmeğe kıyâm gösterdi. Derhâl berîd-i şimâl her sûya su gibi isti'câl ile revâne olup sultân-ı bahâr leyl ü nehâr mevâkib-i ezhârı merâkib-i şâhsâra süvâre eyleyip leşker-i riyâhin-i çemen ve cünûd-ı nesteren ü semen sebz ü sürh sancâklar ve sepîd ü al bayraklarla alâyların arâste ve sâfların bî-kem ü kâste eyleyip çevgân-ı berk-i ateş-i iltihâb ile salîl-i sehâb-ı pür-sedâ eyledi. Cünd-şitâbiyi nâ-şitâyî târûmâr ve hân u mânın ihrâk bi'n-nâr itmeğe i'nân-ı azîmeti mün'atıf ve zimâm-ı himmeti münsârıf buyurdı. Hemân zemân leşker-i sitem-ger-i şitâ pîr-i sepid-mû-yı dü-tâ gibi menkûb ve asker-i sürh-ser-i hüsrân-eser gibi mağlûb olup üzerlerine dübûr-ı edbâr ve nükebâ-ı nekbet hübûb eyleyip bu hâle mashûb cündî-yi bâ-

[3] Parantez içine alınan sözcük metinde fazladan yazılmıştır.
[4] "Andelib" sözcüğü metinde yanlış yazılmıştır.

hezîmet ıklîm-i ademe azîmet idüp dârâ-yı deyi tedmîr ve ıklîm-i sahrâ-yı teshîr itdi.

[12[a]]

Kıt‘a

سلطان بهار را چو عد لست آيين بكرفته بحرمى همه روى زمين

درهرطرف ازسبزه سپاهى ارآست وزمعدلتش كشت جهان خلد برين

Nesr

Bennâ-yı bahâr-ı mebânî-i behcet ü sürûrî teşyîd ve basit-i gabrâya bisât-ı hadrâlar temhîd itdi. Dîde-i alîl-i nergis bînâ ve kehribâ-yı çemen minâ olup nat‘-ı zemîn ferş-i zümerridin ile gayret-efrûz-ı hulled-i berîn oldı. Lâleler rengîn fânûsların efrûhte ve gonce-i zenbâk şem‘-i kafurîlerin efrâhte ve nergis-i mahmûr zerrin-i piyâlesin amâde ve hüsrev-i gül-i zer kise-i goncei güşâde eyleyip micmere girdân-ı sabâ dâmân-ı arais-i ezhâra ıtr-sâ ve attâr-ı bahâr ceyb-i nigârın riyâhına nâfe-keşâ oldı. Cevânân çemen-i gülistânî câmeler ve şâhidân semen-i perişânî i‘mâmeler giyüp ve şeb-bûylar akd-i pervîn misâli âsımân [ve] zemîni tezyîn itdi. Bu mecâlde serdâr-ı â‘zam ve sipehsâlâr-ı mu‘azzam el-müeyyed mine‘l-semâ bi’n-nusreti’ş-şemmâ hazret-i Osmân Paşa’yı zafer-intimâ dahi leşker-i adîmü’n-nazirle bir çemen-zâr-ı dîl-pezîre râst geldi ki halkın gönülleri sebze-zâra su gibi akdı ve herkes ileri gitmek fikrin ardına bırakdı. Derhâl hıyâm ve tınâb nümûne-i nücûm ve şihâb belki deryâ-yı mu‘askere manende-i habâb oldı.

Nazm

[12[b]]

يكي منزل دلكش وجان فزا

زباغ خرنق فزون درصفا

هواى خوش و بيشهاى فراخ

درختان بارآورسبزشاخ

ريا حين دميده بر اطراف جو

زمان عطرسا و زمين مشكبو

درين دلنشين جاى جنت مثال

باقبال پاشای دریا نوال
درعیش بکشود و شادی نمود
بفرسوداندوه وعشرت فزود
بیاسوداسبان صحرا نورد
هم ازکرد رآه و هم ازکرم و سرد

Güftâr der nehzat-ı leşker-i kıyâmet-engîz be-belde-i fahîre-i Tebrîz-i medîne-i dil-âvîz

Mâh-ı Şa‘bân-ı mübârekin on beşinci güni fezâ-yı meymenet iktizâ-yı dârü’l-mücâhidîn mahrûsa-i Erzurûm’dan فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا istimâlet-nâme sât‘ın bed-rakka-i râh ve hadîs-i hâtır-hâh-ı رباط يوم فى سبيل الله خير من الف يوم فيما سوآه.

[13[a]] Bürhân-ı kât‘ın penâgâh eyliyen guzât-ı muvâhidin ve gümât-ı ehl-i dîn ile feth ve teshîrine fermân-ı cihân-gîr olan ab-ı rû-yı mülket-i Acem ve pâ-yi taht-ı vârisân-ı evreng-i Dârâ u Cem belde-i fâhire-i dil-âvîz medîne zâhire-i Tebrîz’e teveccüh olunup rûzvân [ve] şebân emedd-i medîd cehd-i cehid ile Şebân Köprüsü nâm mahal-i meşhûrdan ubûr olunup rûzı şebe zamîme ve şebi rûza temîme itmekle tayy-ı tavâmir-i menâzil ve katt‘-ı iktâ‘-i merâhil kılınıp Ebü’l-Magāzî Sultân Selîm Han Gāzî, شرف الله بالجنان جنابه. و جعل الرحيق المختوم شرابه hazretlerinin Şâh İsma‘îl-i mâziyle ceng eyleyüp münhezim itdiği Çâldırân sahrâsına gelinüp alınan diller ihbârıyla kızılbaş-ı şer‘-terâşın asâkir-i fütûhât-ı me‘âsire mukābil gelmesi ihtimâliyle ol mekân-ı kesîrü’l-feyyezânda bir gün oturak olunup lakin kızılbaş-ı pür-garâmet leşker-i şemşîr serâmetin isti‘dâd ve hücûmun tahkîk ve ma‘lûm idinmeğin peydâ vü nümâyân olmamağın ol mahalden dahi göçülüp mukaddemâ Tebrîz müzâfâtından iken kuvve-i kâhire-i gitî-sitân ve kudret-i bâhire-i sultânî birle dâhil-i muhâres-i İslâm olan [13[b]] Hoy nâm kasabçesine gelinip anda dahi kimesne zâhir olmamağın asâkir-i nusret-mazâhir birkaç merhaleden sonra Merend nâm azm-i şânla şöhr-mend olan şehrine gelinip her çend ki leşker-i ejder-peyker re‘âyânın emvâline ta‘arruzdan men‘ olunup tecâvüze cevâz gösterilmezdi. Ammâ ahâlisinin mezid-i rafzdan sîneleri kîne-i dîrîne-i Hulefâ-i Râşidîn’le memlû olmağın bîm-i şemşîr-i ateşbâr-ı âb-simâdan سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنْ الْمَاءِ işâret ve imâsıyla merâkî-i delâlete irtikâ ve cibâl-i

cehâlete i'tilâ etmekle bir ferd hüveydâ olmamağın vâlisi olan piyâde başı Şâhkulı Sultân[5]'ın hâne-i nuhûset nişânesi nîrân-ı kahr-ı kahramâniyle vîrân kılınıp anda dahi agleb-i muhtemelât gelmeleri olmağla bir gün tevakkuf olunup gerü eser-i a'dâ-yı bî-vücûd nâ-hüveydâ ve bî-nümûd olmağın Tebrîz havâlisinde Sofyân nâm karyeye gelinip şâh-ı güm-geşte-i râhın للحرب رجال و للشريد رجال vefkınca pervâ-yı nâm u neng ve da'vâ-yı selm ü ceng dâ'iye-i hâtır dâ'î bi'l-âsâm ve'l-muhâtırı olmayıp nasîb-i sa'âdetden behresi ve nasb-ı râyât-ı zafere zehresi olmayıp ol cihetden veled-i bî-şeref-i ferzend-i nâ-halefî olan Hamza Mîrza cünûd-ı hezîmet- [14a] sezâsından diller takrîrince yirmi bin la'în anûd ke-ceyşü'l-hünûd ahen-pûş kızılbaş-ı imân-furûş ile sol cânibinden ashâb-ı şimâl gibi ceng sevdâsıyla takriben İstanbul'dan Maldepe'si denlü yir geldikleri gibi asâkir-i bahtiyâr meslûbü'l-ihtiyâr olup şâh-râh-ı hidâyet-dest-gâh-ı الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا da a'dâ-yı dîn-i Hüdâyı teşvîr için dâmân-ı şecâ'ati teşmîr eyliyen dilîrân-ı şîr-gîr düşmen alâyına karışıp beyne'l-farikeyn ceng ü aşûb ve gavgâ-yı dâr u gîr peyveste-i felek esîr olup ibtidâ kûs-ı asâyiş anlar cânibinden çalınıp ardlarına çekilip peleng-hücûm-ı şîrân-ı Rûm dahi meşrûhu's-sudûr ve güşâde-i ebrû vâsıl-ı ordu olup gicesi kānûn-ı hazm u hazer üzere râh güzârlara darbzenler kurulup ve menâfîz ve mefâzeler selâsil-i ahîn ile meşdûd belki cây-güzâr dübûr ve sabâ hem mesdûd olup etrâf ve ercâya karavullar irsâl ve karavullara haberler îsâl olunmakdan hâlî olunmadı. Sabâh bâ-irtiyâh mesned-neşîn-i evreng-i çârüm jengârî-i târem etrâf-ı kāf-ı lâciverdî-eknâfdan mehce-i zerrîni ser-alem-i kûh-ı berîn itdikde kaîd-i cüyûş-ı ehlü'd-dîn ve raîd-i [14b] cünûdü'l-muvahhidîn destûr-ı âsaf-râ vasf-ârâ Sinân Paşa ve şîr-i pîşe-i saf-derî ve pîr-i pîşe-i dilâverî Diyârbekir beğlerbeğisi Mehemmed Paşa eyâlet-i Vân ve sākkü'l-'arş olan Diyârbekir'e tâbi' hükkâm-ı Kürdistân ve ümerâ-i gîtî-sitân ile mukaddemetü'l-ceyş-i zafer-kîş olup ve meymene-i meymenet-intimâda Anadolu beğlerbeğisi peleng-i kühsâr-ı vegâ ve neheng-i teyyâr-ı heycâ Hasan Paşa Anadolu'nun kadîmden yüz ağardı gelmiş guzât-ı muzaffer ve mirât-ı feth ü zafer olan ocak oğullarıyla ve anın cenâhında Sivâs leşkeri ve meysere-i yesret-imâda sâîb-i tedbîr ve sâhib-i şimşîr-i rezm-bend ü müşkîl-güşâ Haleb beğlerbeğisi Okçuzâde Mehemmed Paşa ve anın cenbinde Erzurûm ve Trâblûs-ı Şâm

---

[5] "sultân" sözcüğü metinde "ت" ile yazılmıştır.

beğlerbeğileri ve süvâr-ı meydân-ı mübârezet ve sivâr-ı sâ‘id-i müsâra‘at Karaman beğlerbeğisi Murâd Paşa vefret-i ikdâm ve fevret-i ihtimâm ile şöhre-i eyyâm olup ve mukaddemâ Mısır ve Yemen ve Lahsâ ve Aden semtlerinde olan muharibât-ı pür-menâ‘ab-ı mahzurü’l-avâkıbda müşâhedât-ı me’lûfeden efzûn yed-i beyzâ gestermeğin sâka-i leşkerde dündârlık hidmetiyle alıkonulup ve envâr-ı rüşd ü salâh ve asâr-ı fevz ü felâh nâsıye-i rüzgârında cilvekâr olmağla ol harîm-i vahşetde tâife olan tâifeden arz-ı i‘râz [15[a]] ve ehl-i teberrâdan müberrâ olup dergâh-ı arş-fersâya çehre-sâ olmağla Zü’l-kadriye beğlerbeğilüği ‘inâyet olunan Dâvud Han umûmen Maraş ve Karaman askeriyle yanına koşulup dahi leşker-i felek-yâver ve melek-rehberin önüne çekilen darbzenlerün ardına yeniçeri dilâverleri ve anların akabinde müteferrika fırkası saflar bağlayıp bunlardan sonra bölük halkı sedd-i sedîd-i rûyin ve bâre-i yekpâre-i ahenîn gibi bağlanıp bu siyâk u sebîl üzere cenâheyn ve kalb ü kuddâm ü sâka tertîb ve tekmîl kılınıp sufûf-ı dâr u gîr arâste ve süfûf-ı gîr ü dâr bi-kem ü kâste olunup demdeme-i demâme ve tantana-i tabl u salîl ve zemzeme-i tesbîh ü tehlîl ile amâde ve hâzır ve harekât-ı bi-berekât-ı a‘dâya nâzır olup yemîn ve yesârda intizâm bulan ümerâ-i süreyyâ-makâm fevka’l-me’mûl makâsıd u ümniyyâtlarına vusûl bulmak üzere istimâletler virilip ve yeniçeri dilâverleri dahi minvâl-i meşrûh üzere himmet-i hurşîd-vuzûhla maksîü’l-murâd ve marzîü’l-fûad olmalarına nüvîdler virilüp bu üslûb-ı âsâîb-mensûb üzere sâhib-i sa‘âdet-i müşteri-hıyâb merrîh-şitâb askerin bidâyesinden nihâyesine değin bâ‘is-i heyecân-ı hamiyyet-i dîniyye ve sebeb-i halecân-ı gayret-i dünyeviyye olur. [15[b]] Makâlât-ı fayihe ve nasâyih-i sâlihe ile nevâzişler erzânî buyurmakla her biri samîm-i cândan sâdır ve hulûs-ı cenândan mütebadir olur. Gılâz ve şidâd sevgend-i lâ-mahâric anha bâd eyleyip kahr-ı â‘dâ-yı dîn pâdişâh-ı miknet-mekîne cân-sipârlıkda dakîka nâ-mer‘î kılınmamağa hüsn-i vîfâk üzere ahd ü mîsâk olunup gülbâng-ı Muhammedî peyveste kemîd-i lâciverdî olup etrâf ü eknâf kâf tâ kâf nehib-i sadâ-yı zehre şikâfdan râbıta-i mükevvenât güsiste ve silsile-i mevcûdât be-güsiste oldı. Girü sâhib-i sa‘âdet-i âsımân-iktidâr ve aftâb-iştihâr du‘â-yı isticâbet-imây ile sancâklar dibine gelip kalb-i sipâhda kalb-i sipâh gibi temkîn ü vakârla karâr kılup hazret-i Hakk subhânehu hakk-ı sultânuhunun ulüvv-i inâyetine tevekkül ve mesned-neşîn-i evreng-i levlâk hazretlerinin sümüvv-i sîyâdetlerine tevessül ve hulefâ-i Râşidîn’in ervâh-ı büzürg-vârlarına

ilticâ ve istizhâr ve tevâssul eyleyip râyet-i İslâm-penâh sâye-i avn-ı ilâhda sehâb-âsâ felek-fersâ olup â‘dâ-yı endûh-gıdây melâlet-perver-i leşker-i ejder-peykerin bu resme bâd-ı hamle ile ateş-i kâr zârî efrûhte ve râyet-i zafer-âyet-i gîr ü dârı efrâhte itmeğe temâm-ı cür’etin müşâhede bî-ayne’l-yakîn [16[a]] itmeğin cenge yakîn gelmeğe kudretleri olmayıp bir mikdâr geri çekilüp asâkir-i felek-imdâd ve melek-a‘dâdı kollayıp leşker indügi gibi anlar dahi konup tedbîr-i gelû-gîrle ferce-i fursata tarassud eyleyip asker-i bâ-intibâhın üzerine bin nâgâh dökülüp zarar u gezend tedârükünde iken ahşam irişüp leşker-i sevâbit ve seyyâr mu‘asker-i felek-devârda saf-ârây oldukda herkes fesh-i niyyet-i azîmet-i hâb eyleyüp bâşed ki sipâh gaflet-i şebîhûn eyliye diyü çeşm-i bidârla şeb zinde-dâr olup bâmdâd ki tavûs-ı murassa‘-bâl âsımân-ı berînden tâir ve nâmûs-ı musanna‘-dümbâl aşiyân-ı zümerridinden dâir olup erzen-i ribâ-yı kişt-zâr çarh-ı encüm-medâr oldukda Rûmili leşkerinden bir şirzime-i kalîle düşmen alâyının müşkilâyına ya‘ni çarhacısına râst gelüp bî-muhâbâ şîr-i demân ahû-yı remân sürbesine dûçâr olduğu gibi birbirine koyulup kemîn-i kînde saf-ârây olan gürûh-ı mekrûhun gözleri önüne çıkageldikleri gibi hamiyyet-i câhiliyye ile **بقلب الكلب وثبات التيس و صوٴلة الخنزير** kemer-i ictihâdı üstüvâr eyleyip leşker-i sevâbit-şümâr-ı felek-karârın üzerine at bırakıp bunlar dahi

لايتضرر العقاب

[16[b]]

بنعيق الغراب ولا يلتفت الضرعام من نباح الكلاب

ma‘nâsıyla böyle afât-ı şedîdetü’l-muhâfât arasında mü’eddâ-yı istimâlet-efzâ-yı kerime-i **كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ** dil-hâhıyla ateş-i harb ü kıtâl işti‘âlde iken sâlifü’t-ta‘rîf sâbıkü’t-tavsîf vezîr-i rûşen-tedbîr ve mûmâ-ileyh Muhammed Paşa ve İskender Paşa-zâde Ahmed Paşa ve vezîr-i a‘zam iken fevt olan Ahmed Paşa’nın oğlı Niğbolu beği Mehemmed Beğ ve Zâl Paşa-zâde Mehemmed Bey’in etbâ‘ ve eşyâ‘sından ba‘zı dilirân-ı şîr-şikârla şîr şikâra gider gibi güzâr iderken iki leşker düçâr ve fitne-i hufte bîdâr oldı. Vaktü’z-zahr ki zemân-ı zevâl-i aftâb-ikbâl ser-i hüsrân-ı hüsrân-eserdir, namâz-ı şâma değin istikmâl-i sufûfdan sonra isti‘mâl-i süyûfa mübâderet olunup zebân-ı zemân **فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ** ayetin te’vîl ve tefsîr iderken sâbıka-i eltâf vesîatü’l-eknâf hazret-i hallâk-ı bi-çün şa‘şa‘a-i işrâkât-ı neyyir-i **وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ** ile dide-i devletlerin hıyre ve baht-ı

siyehleri gibi rûz-ı rûşeni gözlerine tîre eyleyip gonce-i amâl ve amânı mütebessim ve nesîm-i feth ü fîrûzî [17[a]] perçem-i tûğ-ı leşker-i encüm-fürûğdan mütenessim olup â‘dâ-yı endûh-gıdanın üzerine debûr-ı idbâr ve nekbâ-i nekbet heyûb idip râyet-i gavâbit-gayretleri kulûb-ı mağlûbları gibi menkûb oldı. يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ müsted‘âsıyla evliyâ-yı dîn ve devlet-i pâdişâh-ı dîn-penâh ve devlet destgâha asîb resân olmak sevdâsında olan hasân-ı ber-geşte eyyâma ri‘âyet-i neng ü nâmdan sıyânet-i ömr-i nâ-fercâm olunur görünmeğin meydân-ı ceng ü sitîzden beyâbân-ı gürîze i‘nân-rîz olup kiminin bakıye-i hayâtı mâni‘-i semûm-ı memât olup zahm-dâr firâr eyleyip ve kiminin hâr-ı ecel damen-gîri olup halâsa menâs bulmâdı. Ve kiminin ser-i mestmendi bend-i gerdeninden cüdâ ve peyvend-i gele-i cedâ kılıp zümre-i mücâhidîn ve fırka-i murâbıtîn meyâmin-i himem-i celîle-i hurşîd-i ilmde yüz aklıkları eyleyip ba‘de’l-asr meserrât-ı bî-hadd ü hasrla hıyâm-ı âsımân-kıyâma nüzûl eylediler ve Tokmâk Hân-ı mahzûl ve mehânın damadı olup efâhim-i ümerâ ve ekâbir-i uzemâsından olan Kılıc big nâm kızılbaşın ki nâmı kılıcı gibi sarâmet ile meşhûrken ser-i bî-sûdı bürîde ve mürg-i hayâtı kâlıb-ı kisfetden perîde olup [17[b]] ve âhâd-ı kânîyeden birkaç yarar kızılbaşın başı kesilip yüz aklıkları oldı.

Beyt

كراين جنك رستم بديدى بخواب
شدى ازنهيب ويش زهره آب
شكر الله مساعى المجاهدين
و ضاعف اجرهم فى الدنيا و الدين

Bu ceng-i fîrûz ve feth-i nâmdârda izhâr-ı celâdet eyleyen delîrân-ı şecâ‘at-medârın yüzleri ağ olsun ki **أحرص على الموت يوهب لك الحيات** mü’eddâ-yı rûh-efzâsınca nâm-ı bâkîyi hayat-ı fânî üzerine takdîm kılıp nehrü’l-hayvân ömr-i câvidân nûş eyleyip sahâif-i edvâr ve safâih-i leyl ü nehârda ömr-i müsteâra bedel nâm-ı pây-dâr iddihâr etmişlerdir. Hâssa[ten] müşârün-ileyh vezîr-i bî-nazîr ve beğlerbeğiler ve ümerâ-i mülk-ârâ ve zü‘amâ-i şecâ‘at-intimâ ve sipâh-ı kişver-penâh tahsîl-i marâzî-i pâdişâhîde himmet-i bî-kusûr ve hidmet-i nâ-mahsûr ittiklerine binâen otâga-i felek-fersâyla ercümendî kılınıp oradan dahi göçülüp

Tebrîz zeylinde Pül-i Şûr nâm menzile nüzûl-ı nusret-medlûl vâki‘ olup salifü’z-zikr Mehemmed Paşa çarhacılık ile sürhâb altından Tebrîz üzerine gönderilip şâh-ı delâlet-nigâh tarafından şehre hakim olan zâlim-i pür-mezâlim Çelebi Big nâm seg ve Şâh Kulı nâm harbende-i bî-tevfîk meslûbü’l-ikbâl şehrin [18[a]] sükkânın ızlâl idip asker-i ikbâl-rehbere istikbâle ruhsat ve mecâl virmeyip avâsıf-ı kazâ gubâr-ı idbârı ol dükelü mürtefi‘ itdi ki dîde-i telâfi bu dâhiye-i dehânın sûret-i vahâmet-i hatîmesin müşâhede itmekde nâ-binâ ve â‘mâ olup şehrün dervâzelerine hasîn ü rasîn kûşebendler itdirdüp ve her birine bî-hadd ü şümâr tüfeng-endâz ve kemân-dârlar koyup

لم يرد الله بالنملة صلاحا. حيث انبت له جناحا

mecmû‘-ı edevât-ı harbi mâdde be-mâdde müheyyâ vü amâde eyleyip ceng ü cidâle müttehî ve harb ü kıtâle mutasaddî oldı. Mûmâ-ileyh Mehemmed Paşa dahi delirân-ı ceng-cû ve şîrân-ı peleng-rû ile alâyların düzüp ve sancâkların çözüp hidmet-i mezbûreye ta‘yîn olunan yeniçeri bahadırları alây önüne çekilen darbzenlerün ardına durup bast-ı bisât-ı kârzâr ve mehd-i mihâd-ı gîr u dâr eyleyip temâm-ı tedbîr-i kazâ-te’sîrle şehre doğru yürüyüp yakın kalındığuyleyin Bâğ-ı Kanber dimekle meşhûr u mu‘teber bâğçenin dahilin de Tebrîz’in ne denlü destâr-rübâ ve hançer-güzâr kemend-endâz mader-âzâr tülengisi ve yetimi varsa pes-i divârda mütevârî eyleyip [18[b]] dahi mezbûr mülhid-i bî-fer kızılbaş-ı mecûsî-ma‘âşdan beş bin nefer süvâr ve andan ziyâde piyâde ile alâylar bağlayıp karşı çıkdılar.

Kıt‘a

غلطبين كه بدخواه را درسرت
كه فيروزى از كثرت لشكرست
نداند كه هنكام جنك آورى
زحق نصرت آيد نه ان اشكرى
كما فى الاول. بل اتم و اكمل

Ateş-i ceng-i cân-sitân müşta‘al ve fürûzân olup ehl-i imândan nicesi şarâb-ı tahûr-ı cenân arzusuyla câm-ı şehâdeti tecerru‘ eyleyip hümâ-yı rûh-ı revânı hadayir-i âlem-i kudse cevelân ve nice dûzahîlerin mâkiyân-ı rûh-ı bî-

fütûhı zâviye-i kâlıb-ı hâviye-nişânından derekât-ı cahîme tayerân eyleyip الى جهنم و بئس المقام da karâr u arâm kıldılar. Delîrler şîrâne savletler ve şem-şîrâne sarâmetler göstermekle mevede-i câsirîn ferde-i hâsirîn gibi i‘nân-ı karârı dest-i firâra virip كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ vefkince meydân-ı cengden dervâze-i şehre gürîz-aheng olup zen ve ferzend ve pîrân-ı nâ-ferhemend kûşe-i bâma çıkıp sûret-i istihzâda kelimât-ı nâ-sezâ iderken tob-ı şehr-âşûba ateş virilip dokunduğu ebniye [19a] ve efniyeyi târ u mâr ve vîrân ve râst geldüği düzahînin cismini kûre-i ateşe dükelü perrân ve nice teni câme-i hayâtdan uryân eyledi. Sehâb-ı a‘zâb gibi duhân-ı tâb-ı ateş-feşân olup وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ mazmûnun te’vîl eyleyip çeşme-i aftâb-enver, heyecân-ı gubâr-ı heycâdan mükedder şehre zelzele ve şehrîye velvele salup kimisi sûde-i dendân-ı tîg-i hûn aşâm ve kimisi fersude-i ne‘âl-i rahş-ı rahşân-ı guzât-ı İslâm oldı.

كالحشرات فى اقدام القيول. والبقول فى مجار اسيول. böyle afât-ı şedîdetü’l-mahâfât istîlâ ve nîrân-ı يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ isti‘lâ idip cellâd-ı kazâ-yı nâ-mihribân şemşîr-i hûrşîd-i tîg-i kûh-ı berreynden nümâyân ve hûn-ı şefakdan dâmân-ı çarha silip kırâb şebde nihân idince her kûş[e]de ta‘n ve darb ve her cânibde ceng ü harb olup rû-yı rûz kelâle-i şâmda pinhân oldukda kızılbaş ahşam cânla kaçıp şehrî ve ulus ve ahşam kâlıb-ı bî-cân gibi yarındası yerinde kalıp ale’s-sabâh leşker-i kişver-iktirâh-ı peleng-intikâm gerü şehre iktihâm eyleyip â‘dâ-yı devlet-i âlem-penâh [19b] اهلكهم الله ol metânetine ikrâr ve menâ‘atine istikrâr eyledikleri kûşe-bendler perde-i ankebût-bâfte ve kâğıd-ı nem-yâfte dükelü pâyende ve pâydâr olmaduğun gördükleri gibi her biri tedbîr-i nâdân gibi perişân ve imân-ı revâfız mânendi bî-nâm ü nişân olup habâb-ı âb misâli nâ-yâb ve şerâr-ı nâr-âsâ nâ-pâyidâr oldular. Böyle hâlâtı farz-ı muhâlât add iden mahalât-ı asimin فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ vefkınca cân-ı mütehâliklerin sipürde-i mâlik-i dûzah-ı pür-mehâlik idüp mürde-i mâr-ı bî-cân gibi bî-cân bulundular. Garaz ki leşker şehre koyulup ol gün şehrün nısf mikdârı yeri alındı. Gerçi divâr-ı livâsı basit-i hâkdır ammâ mezîd-i irtifâ‘la elîf-i eflâk ve halîf-i simâk olup birinin yıkup birine dahi vusûl envâ‘-i metâ‘ib-i şakkâ ile husûl bulup yarındası yevmü’l-arefe ıllıyin aşiyân Sultân Süleymân Gāzi hazretlerinin mazreb-i otak-ı arş-nitâkları olan Çerendâv dinmekle ma‘rûf hâmûn-ı vasî‘-i pîrâmûn ki Tebrîz’ün şarkîsine düşer muhayyem-i sürâdikât-ı asâkir-i İslâm olup hıyâm u tınâb numûne-i nücûm u şehâb yahûd

deryâ-yı mu‘askere hemânend habâb [20[a]] olmuşdı. Yarındası sünnet-i salât-ı îd-i sa‘îd edâ olunup girü asâkir-i şîr-şemâîl ve peleng-peyker şehre yürüyüp her mahalde harb u hasâret ve her mahallede gavgâ ü gāret olunup müfsîd-i mesfûr Şâh Kulı Sultân[6] ve Çelebi Beg itbâ‘-ı dalâlet-ittibâ‘ ve ûrûğ-ı bî-fürûğıyla terkü’l-vatân كنزع الروح عن البدن şarâb-ı mürrü’l-mezâkın nûş eyleyüp الليل جنة الهارب الليل ستر المعايب girîzgâhıyla şeb-i aheng-i düzd-i tavar gibi hezâr hile vü âl ile firâr eyleyüp şikâf-ı kûh u gârda sadâ gibi pinhân ve ayine-i âbda aks manendi nihân oldı. Hâceler girân-kadr ve sebük sîmâ metâ‘ların âl ü telbîs ve hile ü tedlîs ile serdâbelere ve zîr-i zeminlere çeküp ve fuhûl-ı asâkir-i encüm-şümâr ezvâc ve etfâllerin benâtü’n-na‘ş gibi târ u mâr itmek havfından çâhlara penâh getirüp pîr ü razî‘-i şerîf [ve] vazî‘ nakd-i hayatların keff-i î‘tizara ve cebîn-i darâ‘at ayinlerin hâk-ı inkisâra sürüp ve masâhif-i bâ-iclâli rihâl ile etfâlin başlarına koyup rûh-ı bâhirü’l-fütûh-ı hazret-i risâlet-penâhı penâh ve ervâh-ı çehâr yâr-ı güzîni şefâ‘at-hâh ve pâdişâhın [20[b]] sa‘âdet-mend mushâf-ı mükerrem başlarına sevgend virdiler.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ

ve havâkîn-i âl-i Osmân hassallâhu te‘âlâ mülkühüm bi-ni‘meti’l-emn ve’l-emân ilâ nihâyeti’z-zamânın كفى ظفر الكرام شفيعا للجانى mûcibince mahâsin-i mustahsinelerinde ehl-i istimân her zamân zamân-ı emânda olı gelmeğin emân-ı Osmânî nidâ itdirilüp kazâ-i siyyâkı şemşîr-i zehr-şikâfı habs-i penâha koyup,

Mısrâ‘

الليث يضبض والمهند يغمد

kavlince guzât-ı hûn-feşân ve gümât-ı ateş-nişân küşiş ü kûşişden men‘ olunup leşker-i kişver-penâh فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمْ اللَّهُ imâsınca,

Li-müellifihi

رافضى كشتن بدل نارد ملال   مال شيعى هست برسنى حلال

---

[6] Metinde “ت” ile yazılmıştır.

Nesr

âyan ve şürefâ i‘nânımdan hazâ ve fîye mâlik belki erâzil-i rezile ol kadar nefâyis-i cezîle çıkardılar ki her gedâ-yı raygân sâhib-i şâygân olup nice sifle-i bî-rûze hemeyân-ı pîrûza ve besî su‘lûk-ı bî-kuvvet kîse kîse la‘l ü yâkut ve cevâhir-i semîn ve evânî-i zerrîn ü sîmîn[7] ve âkmişe-i zer-bâfte ve dibâcât-ı mülevven-tâfte çıkarup ve nice kara elif bilmez nâdân hoş-nüvîs-i üstâd-ı handân hattıyla nâ-yâb nice fâhir kitâb buldı ve anların ki safâ-yı [21[a]] serîreti var idi. Bu muhakkirâta pertev-i iltifât gümâşte kılmayıp çeşm-i hıdnın endâzına cânlar nişâne ve gamze-i lâle-i benâgûş-ı duhterân-ı nev-hîz-i mihr-engîz ve zenân-ı işve-zenân-ı reng-amîz ile çadırları memlû eyleyip حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَام fehvâsı mertebe-i şühûdda intizâm buldı.

Mısra‘

مصائب قوم عند قوم فوابد

Mısra‘

كاركردهى زده شد كاركروهى سره شد

Leşker-i rafızî-âzâr çâr-sûları ihrâka germ-i bâzâr olmağla teberrâyilerin hâneleri zahm-ı tîşe vü teberle hâke berâber olup ol cevâmi‘-i zer-nigâr ve savâmi‘-i kâşî-kâr hâtır-ı ehl-i dilân gibi vîrân ve dekâkîn-i muhterife lokma-i ateş-i nâ-şitâ-yı sûzân oldı. Kûşeler âdem leşinden geçilmez ve yollarda âdem başı seng ve mederden seçilmez olup üç günün arzında şöyle harâb oldı ki güyâ üçyüz yıldan berü yebâb yaturdı.

---

[7] Metinde “semîn” şeklinde yazılmıştır.

Nazm

فزلزت الارض زلزالها	و أخرجت الرض اثقالها
اذا دكت الارض منشورخاك	برايوانها نقش نطوى السما
مساجد شده خندق باركى	منابر شده هيزم شوريا
مدارس چورسم مدرس	مدار قضا كشته دار القضا

[21b]

امامان چو قنديل اويخته	چو سجاده افتاده محرابها
مناره كله زدهمى بر زمين	كه بخاك كردنديكسان مرا
نه بر طفل رحمت نه ازپيرشرم	نه آزرم خلق و نه روى ريا
نه كسرا مجالى كه كويدچه جرم	نه قدرت كسى را كه كويد چرا

Bunun gibi feth-i nâmdâr ki dîbâçe-i measir-i havâkîn-i refî'ü'l-mikdâr ve tırâz-ı tevârîh-i selâtîn-i felek-iktidârdır, mahkeme-i mahkeme-kazâ-yı vâcibü'l-mazâdan إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ hüccet-i kâtıasıyla silk-i mülk tasarrûfa getürüldükden sonra dîvân-ı keyvân-eyvân-ı zü'l-celâl-i lâzımü'l-iclâlden nişân-ı âlî-şân-ı كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنْ الْمُنْكَرِ fermûdesiyle ma'ârif-i kavânîn-i Osmânı i'lâya mübâşeret ve metâkir-i rüsûm-ı Kızılbaş-ı şer'-terâşı ihfâya mübâderet olunup il [ve] gün hazret-i Sultân Murâd-ı zıllullâh sikender-câh ve Süleymân-bârgâhındır diyü nidâ itdirilüp yir yir hâfızlar ve kûşe kûşe zâbıtlar konulup sultân-ı cihân-şâh Uzun Hasan pâdişâhın câmi'i bunca mâh ve sâl me'vâ-yı teberrâ vü dalâl olup medîü'l-eyyâm ve'l-leyyâl tilâvet-i tenzîl ve halâvet-i tesbîh ü tehlîlden hâlî yaturken salâ-i ezân ve kāmet ve ikâmet-i cum'a ve cemâ'at olunup

Li-müellifihi

[22a]

زبهرنام تومنبراياشه دورآن
چوكودكان همه آذينه خواست از يزدآن

Bang-ı bed-i teberrâ gülbâng-ı Muhammedî ile müberrâ ve sadâ-yı uzan yerine nidâ-yı ezân okunup rû-yı gabrâ beşâşet-i kübrâyile hürrem ü handân oldı.

Beyt

چنين كنند بزركان چوكرد بايد كار	**چنين نما يدامدادايزدى آثار**
الحمد لله على تلك الفتحات الفاخرة	**و الذخيرة الذاخرة**

Bu feth-i nâmdâr ki tırâz-ı tevârîh-i şâhân-ı gerden-firâz olmuşdur, işâret-i istikâmet-i kevâkib-i sa'âdet-mevâhib-i gitî-sitânî ve beşâret-i istidâmet-i mebânî-i cihân-bânîdir. Tâ ki hatt-ı kelel hurşîd-i cihân gibi kulûb-ı cihânîyana şâmil ola. **فى كل زاد و ناد والى جميع حاضر باد والله يحقق ظنون المعتصمين بحبله من جودة جوده و فضيان فضله و فيض سجوده**

Pes yir yir yasakcılar ve nigâhbânlar ve pâsdârlar zabt u rabta mutasaddî olup ne birine asîb ve ne bir ferde ferîb olmak bâbı mesdûd ve zılâl-ı mâhîyü'd-dalâl râyât-ı fütûhât-âyât-ı **إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ** memdûd olduğuna binâen mahrusa-i Tebrîz'in bâzâr-ı şûr u şagabda rüsvâ-yı mâder-zâd olan nükte- [22b] güzâr zürefâsı ve harîm-i iffet-vâdide rebîb olan edîb ve şürefâsı bî-tereddüd terdede başladılar. Şöyle ki, askerimiz arasında lâ-ekâl yüz yirde sûret-bâz ve tâs-bâz ve perende ve bâzende ve dâire-i destde yâr-ı yârî-deh olup deryûze iderlerdi. Ve averât ki asker evlâdın yağma itmişlerdi, çadırlar arasında gezüp piser ve duhterin adıyla çağırur eğer evlâdı işidüp hayme içinde avâz virürse derhâl birbirine sarılıp paşadan çâvuş getürüp evlâdın halâs eylerlerdi. Tîz şâha la'net ile desin la'net ana ki bizni bunun tegi belâya tüşürdi. Der-fehm itmiyan şâhına la'n itdi. Anlar zirâ sâmia mütebâdir olan ma'nâ-yı karîb-i zâhirü'd-delâlesidir ki şâhdır, ammâ mütekellim-i Tebrîzî'nin matlûb-ı zamîri Osmânlu'dur ki belâya uğradanlar anlardır.

Misâl

Akîl bin Ebî Tâlib karındâşı Hazret-i Âli'den terakkî ricâ itdi. Yevmî on akçe ma'âşıma kifâyet itmez didi. Hazret-i Âli dahi ruk'asının zahrına **طلب الزيادة على الكفاف, ليس داب العفاف** diyü yazdı. Akîl dahi hâtır-mânde olup varup Şâm'da Mu'âviye hazretlerine mülâzım oldı ve küllî nevâht [23a] itdi ve bir gün ilzâm itdi ki minbere çıkup Âli'ye la'n eyliye. Akîl dahi minbere çıkup **ان على بن ابى طالب اخى و امير المؤمنين معاوية امرنى بان العنه فلعنة الله عليه** diyüp andı karîbine atf-ı evvelî olmakla gerü la'nı Mu'âviye'ye itmiş olur.

Garaz ki, Tebrîzlü'nün zerâfetini beyândır. Dönsek ya seni öldürmeden koyıvirmemi şâha la'net eyle disek, "Şâh murâdın virsün demüne şâh didik" derlerdi. Yirmi otuz Acem aralarında bir müşekkel-mutayyib-i mukahhal râst-reftâr ve mevzûn-güftâr libâs-ı zarifâne ve şi'âr-ı şâirâne ile çep ü râstda nüzzâr-ı keyâna adâb-ı hasene-i İslâm üzere selâm virüp hoş-tab'ane nümâyişlerle güzâr itdikde birisinden sorup, baka birâzer bu giden nehûdî kaftânlı kimdir disek cevâb virür ki, "Cân birâder muları ki görüpsün ol ki bagalbendayesidir. Özi Mirza Babacan Alişir Hüseyinullâh-ı dâd-tarrâh-ı Nahcivânîdir ki mîr handân Âli Kulı Muhsîn Mehemmed Bahtiyâr-ı post-terâş-ı ber-güşâdînin damadıdır ve ollar ki anun bile hem-inân dururlar hamûsı alâ-hüdâ mahallet-i heft-hâherân ve mahallet-i çâr-minârenin hâne-hüdâylarıdır. Gelüplerdir ki siznin ordunı temâşâ eyleyeler diyü" cevâb virür bilmeyen âdem [23[b]] ve aslına vukūfı olmayan kimesne ne aceb âlî-kadr ve azîmü'ş-şân kimesne imiş diyü tumturâk-ı elfâzına ferîb-horde olup hurdeye vâkıf olımaz Bahtiyâr-ı post-terâş didüği tıbâk nekbetisi tarrâh didüği makbere taşın kazıcı bir kuzgundur.

Garaz ki, Tebrîz'ün eşrâfı zihâb u iyâba başlayup bizimle suretâ bast-ı bisât-ı muhabbet ve mehd-i mihâd-ı meveddet ki iderlerdi, ammâ ma'nâ enyâb-ı gazâb ve kîneyi sîr-ab-ı zehr-ab-ı udvân-ı dîrîne itmek idi.

Arabiyye

اذا رايت نيوب الكلاب بارزة, فلا يغران الكلب مبتسم

Nâdân ferîb-i dostluk ider olduk. Her bâbdan güft ü şinev ve peyk-i makālî her kûşeden tek ü devân dururduk. Meselâ, **بر ظريفى عرب همه دين و عجم همه دان درميان روميان مزين بدين و بدان** kavlince ne hoş-tab' mahdûmlar ve ne sebük-rûh mirzâlarınuz varmış, Tebrîz'ün erenleri sizden ziyâde hazzetmişlerdir dise biz de ârî zenlerinüz dahi ziyâde hazzetmişlerdir diyüp reng-pezîr idüp gâh hüsn-i mücâmele musâhabet ü mükāleme ve gâh gayz u gazabdan mübâheleye müsâ'ade ile müsâmaha ve müsâhele iderdik.

چو بردشمنى باشدت دست رس　　　مرنجانش كوراهمين غصه بس

[24[a]] Güftâr ender münâzara-i hakîr bâ-eşrâf-ı Tebrîz ez-her-bâb ve cevâb-ı îşân

على ما نشرنا فى طي الكتاب

Birgün bir âlî-meclîsin meclîs-i âlîsinde a'yân-ı Tebrîz'den birkaç kimesne var idi. Fakîr cümlesine hitâb eyleyüp siz ki da'vâ-yı sünen-i seyyîdü'l-mürselîn idersiz ve bize "bize zulm itdünüz" diyü tarîk-i cidâla gidersiz. Sa'âdetlü pâdişâhımızın selâtîn-i evvelîn ve âhirîn üzere yirmi altı cihetle rüchânı mu'ayyen idüği ki sadr-ı kitâbda beyân olunmuşdur ve mübeyyendir. **منشور لامع النور وَاللّٰهُ يَدْعُو إلى دَارِ السَّلَامِ** ile tarîk-i rafz u dalâlden sebîl-i rûşen-delîl-i naîme da'vet içün vezîr-i a'zamların göndereler. Bu kadar kudret ile her ne murâdları olsa kâdirler iken mahz-ı mekârim-i hidîvânelerinden size hufyeten mektûb-ı sa'âdet-mashûbların irsâl idüp istid'â-yı istikbâl-i asker-i ikbâl-rehber buyuralar, dahi siz tarîk-i ikbâli mesdûd ve nakd-i mâl-ı sa'âdeti mevkûd eyleyüp girîbân-ı fursâtı elden çıkardunuz. Şimdi dendân-ı hasretle damân-ı nedâmete teşebbüs çe sûd.

Li-müellifihi

نهندبرجان خورآن حيف نادان	كه نتواندنهادن خلف دورآن

[24[b]]

چوازبيدانيشها بودنى بود	پيشمانى ندارداىكهى سود
بهل تاحابدانكشت ندامت	كه نادانيت بنهاده بدامت
بكرباجنك حسرت جامه راچاك	بدست غم بيفشان برسرت خاك
كه زين دام بلا بيرون نه حستى	ره برونشد نراهم نجستى
چواين بيدانشى برخود پسندى	سرد برريش عقلت كر بخندى
ازين پس رهكذارجومكن بند	اساس خانه ات چون سيل بركند

Nesr

Etfâl-i hurd-ı bî-hıred gibi debîristân-ı sedâd u selâmetden mel'abe-i inâd ve dalâlete firâr itmekle sezâ-yı îzâ-yı tabanca-i şikence ve müstehâk-ı itâbına itâb ve şâyeste-i rence-i pence-i ukāb-ı ikāb olmuşsunuzdur didim. Anlar dahi müttehidü'l-makâl ve müttefikü'l-edâ astîn-i takrîrden bu vechile yed-i beyzâ gösterdiler ki, 991'de Revân ve 992'de Lûrî ve Tomânis bünyâd olunup Ahısha'ya gelinüp kal'a binâsına mübâşeret olunmuş iken kul ta'ifesi herze-kârlık

eyleyüp kal‘a binâsına mâni‘ olup ol cihetden destûr-ı mükerrem müşîr-i mufahham Ferhad Paşa âsıtâne-i sa‘âdete da‘vet olundukda zümre-i mezmûme-i Kızılbaş mürg-i dürûg-ı Tebrîz üzerine böyle uçururlar ki fireng-i güriz-aheng mûr ve mârdan bî-şümâr leşkerle Rûmili’nin ekser-i emsâr [25[a]] ve nevâhîsin yıkup, yakup, harâb u yebâb idüp bu asrun arsasında hâtır-ı erbâb-ı irfân gibi virân olmuşdur. Az kalmışdır ki mesâcid-i İslâm meâbid-i asnâm ola. Osmânlu’ya aklı varsa Acem diyârına ta‘arruz değil kendi memleketini hırâset i‘lâ-yı merâtib-i firâsetdir. **الحفظ ما فى يدك, خير من طلب ما فى يد غيرك** bu tavtia ile şâh-ı şeyâtîn-sipâhın veche-i …… girü Şîrvân’ı ve Kars ve İrivân’ı dâhil-i îrân eyliye. Osmânlu’nun bunun misâli fursâtı ve rüzgâr-ı bî-amânın bunun mânendi ruhsâtı nâ-yâbdır diyü bunun gibi mukaddimât-ı kâzibe tertîb ve hîle-i hâibe-i avâm-ferîb terkîb itmekle Tebrîzlü’ye itmînân-ı kalb geldi. Hergez etfâl-i havâdis bu vechile fesâd ve şenâ‘at ideceğin hâtıra idinmezlerdi.

Nazm

انرا كه هست دولت و نصرت نكاه بان	**ازكردش سپهرنيا يد بروزيان**
كاخ سعادتى كه شدازاسمان بلند	**از منجنيق حيله نيايد بر و كزند**

Nesr

İ‘tikâd-ı âmme tasdîkât-ı tâmme ile istikrâr bulmuşdı ki Tebrîz’de seksen bin tüfeng-endâz olup kemândârları hod bî-hadd ü şümârdır diyü herkes kâr ü bârına mülâzemet üzere iken ebnâ-ı ticâretden [25[b]] birisi Erzurûm’a varup sâhib-i devlet-i felek-iktidâr ve hurşîd-iştihârın Kastamonîye’den menzîlcisi gelüp çayırları i‘dâd ve etrâf ü ercâdan zahâir iddihâr eyleyüp esra‘-ı sâ‘at ve akreb-i evkâtda nüzûl-ı nusret-medlûlleri olacağın Tebrîz’ün Kayseriye’sinde ya‘ni bezâzistânında ve meydânında ya‘ni tahtü’l-kal‘asında işâat eyler. Hemân dem Tebrîz halkı el-âmân adı yaman ol bed-gümân değildir ki umûr-ı dîniyye içün tahrîk-i rikâb eylemeğe teveccüh ve irtikâb eyliye. Dârü’l-harbe dâhil olduğunleyin hiyel-i hiyelmân gibi sipâhân ile meyl-i Gazvin ve Sipâhân idüp ba-Tebrîz’e inân-rîz olması medâr-ı şübheden dûr ve merkez-i irtiyâbdan besî ba‘îd ü mehcûrdur. Bu derdin merhem-i şâfisi ve bu emrin tedârik ü telâfisi nedir diyü umûm-ı ehl-i Tebrîz gumûm-ı ateş-rîzle şâh-ı işegene hücûm eyleyüp şâh-ı bed-

nâma şetm ü düşnâm eylediler ki ey şâh-ı nâ-binâ-yı pür-sitem ve ey kör-baht-ı bî-hayâ-yı kem-âzerm sen bize Osmânlu'nun bunun emsâli ızdırâbı nâ-şenîdedür ki ekser-i memleketlerin fireng zâyi' itmişdir diyü hâb-ı hargûş virüp rûbe-bâzlık eyledik.

Li-müellifihi

پادشاهی کجا و تو بکجا | دشمن آیدتومی نشینی بجا

[26a]

ماندهء توبکنج نا بهبود | اي سیه کاسه پیس و کوروکبود

لاحزکی بجایی رسدچنین کاری | بی زدوکیرچون توسرداری

Nesr

diyü istid'â-yı tedbîr-i kâfî ve tedârik ü telâfi itdiklerinde şâh-ı ber-geşte-ikbâl şarâb-ı ayş u işretden hoşhâl ve sıklet-i bâdeden ser-girân ve bî-mecâl olup güftâra kudreti ve reftâra makdereti olmayup, hadîs: از مطرب وحی kavlince kulkul-ı surâhi-i mey-i gül-gûn ve gulgule-i ceng[8] ve kānûndan gayri nesne dinlemeyüp ve kimesneye yârâ-yı nasîhât-bârây olmayup ol gün her ne kadar ki âvâzü'l-emân peyveste-i kemîd-i âsımân olduysa kimsenin î'lâma ikdâmı vukû'-pezîr olmadı. Ahşam-ı ayyâş-ı âsımân sâgar-ı hûrşîd-i şarâb-ı şafakdan memlû eyleyüp ve nakl-i encümi âmâde ve simât-ı keh-keşânı güşâde idüp deffâf-ı aftâb zehre-i ceng-nevâz-ı dem-sâz oldukda şâh-ı işret-perdâz bâliş-i asâyişden ser-i bî-sâmânın cüdâ eyleyüp şem'-vâr encümen-i hidmetde cân-sipâr olan pervânecilere zamân ne zamândır ve men mest-i hâb olaldan ne mikdâr zamân mürûr itmişdir diyü istihbâr itdikde Osmân Paşa'nın bi-'adedi'r-reml ve'l-fell leşker-i ejder-peykerle Erzurûm'a kudûmun ve ağleb-i merâtib-i ihtimâl Tebrîz'e gelmesi [26b] olduğun tüccâr-ı Tebrîz'den birisi nezîr-i üryân gibi nâlân ü giryân gelüp haber virmekle Tebrîzlü işige gelüp vukû' bulan ikdâmların inhâ vü i'lâm itdikde şâh-ı bî-intibâh ziyâde gazab-nâk ve girîbân-ı hilmi çâk çâk eyleyüp zinhâr böyle makâlât-ı muvahhişe ve kelimât-ı müstevahhişei i'âde ve tekrâr itmen câm-ı sürûr-encâm âmâde olsun.

---

[8] "çeng" olmalıdır.

Nazm

غم ناآمده خوردن دلم را رنجه میدآرد **همان بهترکه بافردا کذارم کار فردا را**

diyüp derhâl o târ-zen-i ûd şedd-i ruguba düzen virüp,

Li-müellifihi

Yine meydâna geldi câm-ı bâde
Kamu gam haremeynini virdi bâda
Perî-peyker Acem dilberleriyle
Nice dilber ki gül hırmenleriyle
Şu dükelü bâde itdi mâh-rûlar
Dolulardan tehî oldı sebûlar
Didi âvâzla çeng ü çegâne
İrişsün bâng-ı işret âsımâna
Harîm-i hâssa yol bulmasun endûh
Dökülsün dağlara hüzn-i girân-kûh
Gönül âlimde olsun âleminde
Ne gam olmazsa âlem gamında
Vefâsızdır bilürsün devr-i dûnı
Eser bâd eğle çarh-ı ab-gûnı
Yüri ferdâya sal ferdâ gamını
Bu dem anla cihânın her demini
Kani dârâyî eyler var mıdır yâd
Hemânâ câm ider cânın Cem'in şâd
Yüri ma'mûr kıl bezm-i şarâbı
Ki yaksun mihnet-i dehr-i harâbı
Koya gavgâyı eğme bana rezmi[9]
Mey-i telhî getür telh itme bezmi

[27[a]]

Ölürüm anılınca adı ceng
Demî cânlar bağışlar câna çengek

[9] Metinde "zerm" şeklinde yazılmıştır.

Variken işret-i bezm-i dil-ârâm
İder mi ceng ü gavgâda dil ârâm
Sürûra oldı mihnetler mübeddel
Sabâh olınca içtiler muhassal

Nesr

Seher-gâh ahâli-i Tebrîz ah vah ve hâl-i tebâh ile girü işige hücûm eyleyüp istid'â-yı bâr-ı âm itdiklerinde şâh-ı şeyâtîn-ayin şeb-neşîn itmekle hâb-ı çaşt-gâhda olmağın huzûra vusûl husûl-pezîr olmadı. Zebân-ı zürefâ-yı Acem sîr-âb-ı zehr-âb-ı gam olup terâne-i zebân-ı zebâne-nişân ve ateş-feşânları,

Nazm

شاها زمی کران چه برخواهد خاست
وزمستی بیکرآن چه برخواهد خاست
شه مست و جهان حزاب و دشمن بس وبیش
پیدآست که زین میان چه براهد خاست
شرب العشایات و نوم الغدایات

ki nice pâdişâh-ı Cem-câh ve Cemşid-bârgâhın taht ve bahtın ber-bâd itmişdir.

Nazm

ترا که کفت که درباغ عیش ومسندجاه
مي شبانه حوروخواب چاشتکاهی کن
عدوکه مملکت توکرفت دشمن خواه
چه خواهی زین سپس اي کور هرچه خواهی کن
یشیب الغراب ولا یسل سیفه من القراب

[27b] diyü her biri kasr-ı kadrine seng-i bed-du'â ve esra'-ı ahyânda helâketin istid'â eylediler ki,

Nazm

ای کرفتار پای بند عیال	**دیکرازادکی مبند خیال**
همان ایا پایمالان هوآن	**باشیکوزدرمانده اولك**

cemîle-i civâne-zenân ve cümle ferzendân-ı esîr ve pîrân ve pîre-zenân ki aşne-i şemşîr-i tedmîr olaguz diyü gam-nâk ve pür-füsûs mahrûm ve me’yûs herkes gam-hâne ve matem-serâsına revâne olup yarındası girü şâh-ı bî-intibâh mutrib-i hoş-âvâzla hem-neşest ve sâkî-i semîn-i sevâkî ile hem-dest olup şâhdan dermân olmayup **الغريق يتشبث بكل حشيش و يأوى الى كل خسيس** kavlince deryâ-yı hayrete gark olanlar Hamza Mîrzâ ki veled-i erşedîdir ana ilticâ eylediklerinde anın dahi hadâset-i sinnî tekâzâsıyla semend-i sabâ-reftârla sahrâ ve kühsârı güleşt ü şikâr itmek sevdâsı inân-ı ihtiyârın elinden alup kifâyet-i umûr-ı âhûr ve telâfî-i ıstabl-ı sütûrdan gayri kârla pervâsı olmayup kendünün kulağı menkûşlı atlarının takayyüdi lezzetinden Tebrîzlü’nün telh güftârın gûş etmek hâtır-hâhı olmayup mahdûm-ı merhûmü’l-mükerrem bi’r-rahmet ve’l-buğfrâne’l-kesîr hazret-i mîr Alîşir’in bu ma‘nâya bu beyti [28[a]] bi-gāyet münâsib ü çesbân vâki‘ olmuşdur.

Nazm

Nevâyî-ga virür il pend ve ol mûnîdir kim
Sarûğ libâsı filân şûhnun ne çesbândur

Tahsîl-i hâsıl bir haftadan sonra bâr-ı âm virüp dîvân-ı şeyâtîn ve dîvân eyleyüp bana sehl-i mehl virün Erzurûm’da mahbûs olan İbrâhim Hân Türkman’dan size haber alıvireyim diyü def‘ü’l-vakt eyleyüp İbrâhim Hân’a mektûb gönderüp isti‘lâm-ı hâl ve istisvâb-ı ahvâl itdikde İbrâhim Hân ziyâde tehdîd kıldı ki dîde-i ferâğ ve râhatdan sebel-i istirâhati silüp ve sımâh-ı gafletden sımlâh-ı nevâketi def‘ eyleyüp behbûd ve salâh-dîd her ne ise tedârikinde olasız ki magāzî-i Ebü’l-magāzî Osmân Paşa-yı Gāzî deryâ-yı ateş olup bâ-Tebrîz’e inân-rîz ve bâ-Kum’da ikâmet ve yâhûd Kâşân’da inân-keşân olur. Yanında olan mahâzîl-i hıyre-rây ve hazelân-girâya iztizhâr belki istimdâd izhâr itmeyesin.

Kemâ kāle'l-müellifü'l-hakîr

مبین خرد عثمان پاشا ست این

نه بازی و سیر و نماشاست این

[28b]

که دریای هامون و امواج کوه

زسیلاب لشکرشده پرسنوه

که ازماروازموربیحدومر

زبهردمار توبسته کمر.

مرو پیش اوآب رویت مریز

که نادان کند با قضا پنجه تیز.

چو سیلی که بینی زمامش کسیست

اکر هو شمندی به پیشش مایست.

نصیحت اکرداری ازمارجا

عمل کن توبا کفتهء من نجی.

Nesr

Çûn ki İbrâhim Hân'ın nâmesine ıttılâ' hâsıl oldı. Derhâl mizâcıma fütûr ârız oldı diyü temâruz eyleyüp etibbâ kānûnları üzere mütâla'a-i şifâ eyleyüp tâ ki şâhın nabzını tutup tebdîl-i hevâ illet-i şifâ-yı marazî olduğı sahîhdir.

Beyt

زتأثیر هوای روح پرور   شدآب و جانی ازجای خوشتر

diyü Ucan Yaylası'na cân atup Osmân Paşa'nın gelmesi mukarrer olıcak Tebrîzlü beni tutup ele virür diyü vehme düşmeğin bu latîfetü'l-hayl ile halâs oldı.

Nazm

[29a]

ستیزنه برجان دیوانکیست   کریزبهنکام فرزانکیست

Nesr

Bu hâl üzere birkaç gün mürûr eyleyüp herkes pister-i hâb-ı gafletde gunûde ve sûdâ vü sûdunda iken civânân-ı bâzârî ile uşşâk-ı cân-fürûş ile metâ‘-ı vuslata nakd-i cânla harîdâr olmağa germ-i bâzâr ve zenân-ı mâh-rû-yı şû-yı muhabbet-hûyla pister-i nâz ve niyâzda mihribân ve kem-azâr dürûd-gerler nicâretde ve sûdâ-gerler ticâretde iken

Câmî

آن یکی را از برون میل درون　　　وآن دیکررا از درون عزم برون.

Li-müellifihi

خواجکان اندر دکان بنشسته خوش
در سپهر نازخوبان ماه فش.
اهل هرفت هر یکی درکارخود
بهر روزی درپی بازارخود.
رافضی اندر تبرا دوزخی
درکدایی چون سکان مسلخی
هر یکی ازدام غم ازاده دل
ازرسوم جورکردون ساده دل.
دلبران حور پیکر کل عذار
همچو طاوس بهشتی جلوه کار.

Nesr

Bu hâle mukārin Merend’den feryâdcı gelüp asker-i [29[b]] felek-imdât ve melek-adâd Merend’e nüzûl eyleyüp şehri tâlân ve şehrîi nâlân itdükleri haber-i vahşet-eserin bildirdikde derhâl istitâ‘atı olanlar girân-kadr ve sebük sîmâ metâ‘ların ester ve eşterlere tahmîl eyleyüp ber-vech-i ta‘cîl kimi Tebrîz’e gürîz ve kimisi Dergüzin’i güzîn itdi. Ammâ anlar ki sîneleri kîne-i dîrîne-i Hulefâ-i Râşidîn ile memlû idi, mûr-ı bî-mikdâr gibi kemer-i ısrârı üstüvâr eyleyüp eclâf ve tülengîyândan ne kadar kîse-bür ve destâr-rübâ ve hançer-güzâr ve şeb-rev ve hâne-rûb ve mader-âzâr-ı bed-baht-ı tîre-rüzgâr var ise pindâr-ı Fir‘avnî ve ısrâr-ı Nemrûdî ile âlem-i mansûr ve haşem-i nâ-mahsûra karşu بحملة الخنزير و ثبات التيس و

قلب اكلب و اصطبار الحمار istikrâr kılup ceng ü cidâle mutasaddî ve harb u kıtâle müteheyyi olup kadri âlî ve kıymeti gâlî metâ'ları serdâbelerde nihân ve nihân-hânelerde pinhân idüp ezvâc ve etfâllerin çâhlarda nigâh eylediler diyü ser-güzeştlerin inhâ eylediler.

Nazm

چنین است آبین کردنده دهر   کهی نوش بار آورد کاه زهر

[30[a]]

چه این کهنه سقق مقرنس نهاد   ازین کونه بسیاردارد بیار

Ma'âl-hadîs

Üç gün ateş-i nehb ü gâret ve seyl-i hüsrân ü hasâret salınup leşkerin dide-i âz u arzûsı nâ-bînâ ve mi'de-i iştihâ ve vel'i imtilâ oldukdan sonra hisâr bünyâdına bünyâd-ı tedbîr itdiler. Paşa-yı kişver-güşânın rey-i ercümend ve himmet-i bülendi bunun üzerine karâr eyledi ki hisârı şâhın sarâyı olan mahalde binâ eyleyüp şâhın sarâyı hisâra alınup cihân-ı kühne-tarîhde bu dahi bir tarîh-i nev ola ki bir pâdişâhın bir kulı bir pâdişâhı sürüp tahtından indirüp sarâyın kal'aya almış diyeler.

Li-müellifihi

دلم همیشه کند میل آنقد موزون   بلند همت ما را ببین درعالم دون

ve sarây-ı şâhî sâhib-âbâd nâm kazâ-yı tavîlü'z-zeylin dâmânında vâki' olmuşdur. الامثال مصابيح المقال vefkınca medârü's-saltanatü's-seniyye sevâd-ı â'zâm Kostantiniyye'de vâki' olan At Meydânı misâlinde bir tûlânî yerdir ki üstâdân-ı hendesî mizân-ı mühendisî birle hâtır-ı pâk-tab'an vezninde râst ihtirâ' ve evzân-ı nazm misâlinde bi-kem ü kâst ibdâ' itmişlerdir. Rûm'dan cânibe olan ucunda sarâydır ki At Meydânı'nda nakkâş-hâne ve arslan-hâne buna düşer [30[b]] ve Uzun Hasan Câmi'i Ahmed Paşa Sarâyı yerine Şâh-ı Tahmâsb'ın ana nazîre binâ itdirdüği Mescîd-i Azîne sûr-ı hümâyûnda ta'âm tabh olunan yire gelür ve mezbûr olan sarây Tahmasb'ı ibtidâ'dan muhterî' değildir. Esahh budur ki kadîmdir. Nihâyet ba'z tasarrufâtı anındır. Devlet-i İslâm'da gelen şâhân-ı Acem herbiri bir

eser koyup Uzun Hasan'ın oğlı Sultân Ya'kûb dahi Heşt-Bihişt dinmekle unvân bulan kasr-ı heşt-eyvân ki heft iklîmde şöhret bulmuşdur. Ol bünyâd itmişdir. Bir âlî müsemmenü'l-adlâ' kulledir. İçi altûn ve lâciverdle murassa' ve taşı murahham musanna' muhaccer revzenler ve müzevvec tâklar ve fîl-pâ sütûnlar ve pâyendânlar itmişlerdir ki revnâk-ı Kasr Sedîr ve Havernak şikest olur.

Beyt

روح الله روح بانيها　　　　ليس فى الكاينات ثنيها

Bu kadar mürûr u kürûr-ı eyyâm ve âvâm ile böyle dil-pezîr ve bî-nazîrdir. Bahârı hazân olmadan mebâdisinde bânisi olan pâdişâhın eyyâm-ı devletinde دولة الاماكر بسواكنها fehvâsınca nice idüği sâhib-i mezâk ve ehl-i hâl olana ne mertebede mü'essir idüği hafî değildir. Şimdiki meşhû[r] olan keyfiyyet ve sûreti bulunca her bir [31[a]] hıştı zer-i hâlis bâ-sîm-i nâbla veznde berâber mâl sarf olunmuşdur dinse râst-bîn olanlar inkâr itmez. Mahdûm-ı sâmî hazret-i Câmî Horâsân'dan hâcca giderken bi'l-kasd uğrayup kitâb ibsâl ve selâmanî kecâve içinde Sultân Ya'kûb nâmına diyüp getürdükde kasr-ı mezbûrun ıtrâsında bir kasîde dimişlerdir.

Nazm

ايز نه قصرست هماناكه بهشت دكرست
كه كشاده برخ اهل صفا هشت درست
جاى آندارد اكرهشت بهشتش خوانند
چون زهر نقش دروحوروشى جلوه كرست
شمسهاى زراوبهر مقيم حرمش
هريك ازبهرحوادث شده زرين سرست

Ve meydân-ı mezbûrda şâh-zâdegân tob ve çevgân oynamak içün hâller yaptırmışlardır. Alâ hâlihi mevcûddur. Bir mîl yirün iki başında ikişer mîl peydâdır ve Sultân Hasan ki Uzun Hasan dinmekle ma'rûfdur, Akkoyunlar beglerindendir ki, anlara Mülûk-ı Bayındırî derler cümle on neferdir. Müddet-i saltanatları on bir sene olmuşdur. Babası fevt oldukda birâderi buna kasd itdikde Uzun Hasan [31[b]] tebdîl-i sûretle kaçup Haleb Çerakise Eli'nde imiş. Bir kûşede

ihtifâ eyleyüp kırk nefer Kürd ki ol gurbetde yanınca mülâzım idiler. Kömür yakup demürcilere satup bir nice rüzgâr bu hâl üzere zindegānî iderlerdi. Tâ ki birâderi bed-ahlâk olmakla âyânı bunı metâlibe itmekle gelüp birâderin öldürüp istiklâl üzere Diyârbekîr'e pâdişâh olup oniki bin askere mâlik olur. İttifâken Şeyh Cüneyd Erdebîl[î]'de olan tevelliyet emrinde amû-zâdesi Şeyh Ca'fer'le nizâ'ları olup Şeyh Ca'fer Tebrîz pâdişâhı Cihân Şâh'a ilticâ ider. Ana iztizhârla tevelliyeti kendüye mukarrer itmeğin Şeyh Cüneyd başın alur gurbete düşer. Seyâhatle gezdüği yirlerde meşâyih-i i'zam hidmetine irüşüp tahsîl-i sülûk eyleyüp on iki yıl Mekke-i ulyâda şugl idüp ulûm-ı zâhirde mahir ve fünûn-ı ilâhiyi kemâ-hiye bilüp oradan gezerek Diyârbekîr'e Uzun Hasan'a mülâkât eyleyüp Uzun Hasan, Şeyh'in hidmet-i şerîfinden hazz-ı vâfire vâsıl olup ta ki hâherin Şeyh'in hubale-i nikâhına virüp günden güne [32[a]] Uzun Hasan'ın devleti irtifâ' bulup Şeyh'e dahi muhabbeti mütezayid olur ki, Cihân Şâh'ın dahi başın kesüp ancak Diyârbekîr ve Kürdistân'a hükm iderken Tebrîz ve Fârs tâ Belh'e varınca Uzun Hasan'ın oldı. Sıfât-ı vukû' bu vechiledir ki Uzun Hasan'ın on iki bin ve Cihân Şâh'ın altmış bin leşkere kudreti yeterdi. Uzun Hasan âdil-i müttâkî, Cihân Şâh bi-gāyet zâlim-i şâkî idi. Mâbeynlerinde mirâren husûmet olmuşdı ve Cihân Şâh'ın âdet-i melûfesi bu idi ki her gice sabâha dükelü şürb-i şarâb eyleyüp gündüzün asker göçüp kendüsi bir leb-i cûybârda ikindiye dükelü mest-i hâb olup yaturdı. İkindin birkaç havâs ile sabâ reftâr atlara süvâre olup ordusuna irişüp girü ahşamdan ayşa başlardı. Bu üslûb üzere yaturken ale'l-gafle Uzun Hasan basup Cihân Şâh'ın iki oğluyla başın kesüp varup anın taht-gâhın makarr-ı saltanat idüp Sultân Mehemmed Hân'la ceng itdikden sonra gâmdan hastalığa düşüp ol hastalıkdan fevt olup oğlı Sultân Ya'kûb yerine kemâl ve adl ü dâdla Tebrîz'de pâdişâhlık itdi. Garaz ki meydân-ı mezbûrda [32[b]] Cihân Şâh'ın Câmi'-i dil-pezîrine hemtâ ve nazîre yapdırmışdur ve Tahmasb ki ana mu'âdil iki kümbed-i sebzden bir Cum'a mescidi[10] binâ itdirmişdir. Ammâ merâtib-i selasenün nisbet-i izâfîsi **أين السهى و القمر و اين الجهينا و العمر** dir ve Uzun Hasan Câmi'nin azm-i bünyânı ve ittikân-ı erkânı cihât-ı kesîre ve vücûhât-ı vefîre ile ulı ve kıbâb-ı âsımân-cenâb-ı âlî iken Cihân Şâh Câmi'nin nezâket-i üslûbı ve nezâhet-i nümâyiş-mergûbı ve hüsnünün

---

[10] Metinde "mezked" şeklinde yazılmıştır.

metâneti ve resminin metâ‘ati imdâd-ı medâdla i‘lâm ve ifâde-i efvâh ile ifhâm mümkin değildir.

Li-müellifihi

Revnâk-ı Câmi‘-i Cihân Şâhî
Yirlere çaldı kubbe-i mâhı
Ya ol iki minâr-ı mevzûnı
Kodı hayretde rûb‘-ı meskûnı
Her birisi bülend âvâze
İki gül-destedür ter ü tâze

Nesr

Ammâ Rûm’da olan cevâmi‘e birkaç nev‘le mugāyireti vardır. Biri budur ki iki kubbedir. Minber iki kubbenin meyânında bünyâd olmuşdur. Hatîb hutbeden indüği gibi aralıkda bir kapusı vardır ki [33[a]] andan ilerü kubbeye varup mihrâba geçüp cum‘a namâzın pâdişâh önünde kılubirür. Zîrâ önündeki kubbe mahsûs pâdişâh içündür. Ol cihetden ki ol zamânda Acem pâdişâhlarında bekâ ve devletlerinde devâm olmazdı. Muttasıl-ı tâife-i fedâvîyyeden şemşîr ve kârdla şehîd olurlardı. Ol havfdan havâs ile bir kubbede kılurlardı ve biri dahi budur ki minâre-i câmi‘ ve mesâcidde olmaz medârisde olur zirâ evkât-ı hamse medârisde edâ olunup cevâmi‘de ancak cum‘a namâzı kılunurdı ve meydân-ı mezbûrda Emîr Hân-ı Türkmân’ın bülend kal‘a mânend sarâyı vardır ki fi‘l-hakīka sevdâ-yı saltanat ve pâdişâhî ve da‘vâ-yı miknet-i şâhî ile bünyâd olunmuşdur. Akıbetü’l-emr başı dahi ol sarâyın sevdâsında gitmiştir.

Beyt

قصر شدادیکه خشتی نقره و خشتی زرست
سربسر یولی نمی ازردکه مرکش بردرست

Nesr

Şâh’ın sarâyı anın yanında bağ-ı İrem [n]isbetinde hâr u hâs ve ankâ cenbinde muvâzen-i pür-meks olımaz.

Mesnevî

شیندمکه روباه روسی بروس

[33b]

خودآرای باشد برنك عروس

سرانجام کایداجل سوی او

وبال تن او شودموی او

بدان مونیه قصد خونش کنند

برسوایی ازسربرونش کنند

Nesr

Râstı budur ki ol sarây-ı âlem-ârâ mülûkâne himmet ve memlûkâne hidmetlerle harâbe-i âdemden ma‘mûre-i vücûda gelmiştir.

Sıfat-ı Sarây-ı Emîr Hân-ı Leng Ez-Oymag-ı Türkmân Der-Tû-yı Tebrîz ve Ahvâl-i Û

Evvelâ hıtta-i sûrı bir hisâr-ı vasî‘ ve metânet-i bünyânı bir hısn-ı men‘idir. Tamâm bir memleketi idâre eyleyüp bülend revâklar ve mukavves tâklar yapılmıştır ve mezbûr sarây-ı hulled-arâyın içinde bedâyi‘-i pür-sanâyi‘den bir bağçe-i dilâvizin meyânında çehâr suffenin ortasında bir murabba‘ tûlânî hâne görinür. İki kapusı olup zikr olunan hâne tamâm kırk elli hânei hâvî olur. Hurdece hurdece odacıklar birinden birine birinden birine nâfiz olur. Anlarun dahi kimisinde ikişer ocâk [34a] peydâ itmişler ve ba‘zısı ki zemistânîdür, altın hamâm fereşi misâlinde mücevvef eylemişler, istirâhat-ı beden içün şiddet-i sermâda altına bir cüzvîce ateş korlar-imiş. Bu zikr olunan hucerât böyle hoş-nümâdır. **ليس الخبر كالشهود** Anın safâ-yı nümâyişi görmeğe vâbestedir. Aydırlar ki Emîr Hân bi-gāyet hoş-tab‘ ve hoş-mezâk kimesne imiş. Nâzenin zenler ve semîn-beden mahbûbelere bi-gāyet mâyil olmağın mezbûr olan hacerâtın her birinde **المرأة الحسنا تزيد النور فى البصر** mûcibince bir bânû-yı mihr-engîz ve ikişer kenîz-i dilâvîz var-imiş ve anın civârında bağçe-i cennet-nişânın meyânında bir havzı vardır. Çihil ender çihil gözdür. Anın dahi meyânında pencâh göz çehâr tabaka bir refî‘ kasrı vardır. Taşı kâşî içi hal ve lâciverdle,

Nazm

Olup kasrın içi ve taşı mermer
Ne mermer yeşim-i kâfûrî serâser
Safâdan havzı sîm-i nâba benzer
Tilâlüden suyı sîm-âba benzer

ve sâir teklifât ve muhassenâtı dânâ-pesend ve eşcâr-ı meyve-dâr ile İrem-manend olup,

Li-müellifihi

Sünbüli zülf-i tâb-dâde gibi
Sûseni tîg-i âb-dâde gibi
Lâleler ârız-ı peri-rûyân
Nesteren sîne-i semen-bûyân
Nergisi çeşm-i ahuvân-ı Tatar.

[34b]

Serv ü ar‘ar misâl kāmet-bâr
Zenah-ı dilberân gibi elma
Çehre-i âşıkān gibi ayva
Bunda bir özge câmi‘iyyet var
Sûret-i âşıkān ve nükhet-i yâr

Bunca sâl u mâh nâle-i vâh ile yapılup fukarânın kedd-i yemîn ve arak-ı cebîni ile tapılup أعطوا الاجير اجره قبل ان يجف عرقه fermûdesinden gāfil و لا تعمروا دوركم بتحريب بيوت المسلمين nehyinden câhil idi.

Li-müellifihi

Turresi dudah-ı bîve-zenân
Çeşmesi eşk-i çeşm-i girye-künân
Kālıb-ı âdemî lebeniyyeleri
Tâklar kāmet-i dûtâ kad-ı ân

Nesr

Zîr-i dest mihnet-perest, pâymâl-i dest-hevân ve hânmânları virân olmağla, âbâdân olmuş iken içinde ne bir gün rû-yı râhat ve ne bir lahza bisât-ı inşirâh ve inbisâtda istirâhat görüp tınâb-ı emeli mıkrâz-ı kazâyla bürîde ve mürg-i ümmidi seng-endâz-ı kaderden perîde olup, mazlûmların bağrı kanı ve sitem-dîdelerin sirişk-i revânı seyl-i demân olup esâs-ı devletin harâb u vîrân eyledi. Kendüsi nâm-dârlık da'vâsın iderken bî-nîşân oldı.

Kıt'a

عليك بالعدل ان وليت بملكه

واحذر من الجور فيها غاية الحذر

[35a]

فالملك يبقى مع الكفر البهيم ولا

يبقى مع الجور بدو ولا حضر

تومرد باش و بيرباخود انچه بتوانى

كه ديكرانت بحسرت كداشسند بجاى

كه عاقبت خيرآمدكه مردظالم و ماند

بسيم سوختكان زرنكاركرده سرآى

Garaz ki, mezbûr sarâyın cüdrân-ı erba'asın hasîn u rasîn yapdurup bir mükemmel ma'kıl itdirdüp ve birkaç toplar koyup ve sâir âlât-ı kıtâl-ı mükemmel-i müstevfâyla muhkem tedârik görüp Şâh Tebrîz'e geldikde istikbâl etmeyüp kapusın kapayup ve der-i fitnei güşâd idüp ve dem-i isyân urup muhâlefete âğāz ve mürg-i bismil gibi bî-hengâm pervâz eyleyüp أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُّمْ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ mazmûn-ı ibret meknûnundan gāfil olup yaturken gördüği gibi Şâh sarâyına gelüp ebrâc ifrâcında olan nevbet-hânelerde nasb itdüği dide-bânlar ahşam olıcak birer ikişer urganıyla aşağı sarkup birbirimiz evlâdına hıyânet-pesend [35b] olamazuz diyü kaçup varup Şâh-ı güm-râha العياذ بالله secde eyleyüp bu siyâk üzere her gice ikiyüz üçyüz âdem firâr idüp mücmelen üç dört günde bu kadar âdemden sarây içinde beş on ma'dûd kalup anlardan dahi nefsine emîn olmayup yümkin ki beni bağlayup Şâh'a ileteler diyü vehme düşüp bu hâle mukārin Tebrîz'in eclâf ve erâzili Şâh'a mu'âvin olup sarâya yir yir nakb-endâzlık

eyleyüp ve toprak sürüp içerüye iktihâm ideceklerine câzim olmağın mısra‘: ابدآل زبيم چنك درمصحف زد. kavlince bir eline Kur’ân-ı azîz ve bir eline tîg-i hûn-rîz alup tenini üryân ve kefenin gerdenine gerdân idüp bir seher kapusun açdurup Şâh işiğine üryân ü giryân revân ü devân oldukda meğer ki Hamza Mîrzâ şikâra süvâr olup kapudan taşra çıkayürür imiş. Emîr Hân-ı leng lengân karşudan içerü girür. "Hay Mîrzâm, şikâr ayağuna geldi derler" Mîrzâ dahi, "Hay mere kongay arvatlı Yezîd Mu‘âviye’den kötisin. Sünnî sen ol kahpe hâhersin ki Şâh-ı kereme yamanlık idersin. Mere her kim ki Şâh’ı sever [36a] bu siyeh rûyun rû-yı siyâhına tükürsün diyü na‘ra urunca yanınca şikâra gitmeğe Tebrîz’in ne kadar delükanlısı ve levend ve yetimi ve mey-hâre-i pezîr-keş ve mâder-âzârı var ise ki müheyyâ olmuşlar idi, bi-yekbâr kimi tükürüp ve kimisi düşnâm iderken Tebrîzlü’den nicesini cerîmeleyüp ve nicesini döğüp çok kimesneyi ki mecrûh-ı şemşîr ve zulm-i bî-dâd itmiş idi. Anlar dahi bu denlü ruhsât bulmak ile Mîrzâ mücerred darb-ı lisâna icâzet virmiş iken üzerine hâk u hâşâk atarak, ترانه بيادمستان آوردن Acem’de meşhûr meseldir, delüye taş ekdirmek mahalinde isti‘mâl olunur andan sonra.

Nazm

حديث سنان چون بپايان رسد
حكايت بدست وكريبان رسد

Nesr

Bir uğûrdan taş üşürüp helâk iderler. Andan Mîrzâ dönüp Şâh’a varup sûret-i vâkı‘ayı inhâ ider. Şâh ziyâde gâm-nâk olup Mîrzâ’ya envâ‘-i melâmetler ider ki niçün bunun vehâmet-i âkıbetinden ters-nâk olmadın. Bunun redâet-i gāilesi bâhirdir ki anın aşîresi [36b] tâ’ife-i Türkmân ki aslda 7800 neferdir. Sebeb-i teneffur-ı isyân olur. Katle müstehak olduğı takdîrce dahi girü oymağına sipâriş idüp yerine müstaidd olan hişâvendine katl itdirtmek gerek idi" dir. Fi’l-hakīka Şâh’ın kelâm-ı pür-melâmı râst olup umûmen Türkmân aşîresi Şâh’a hâtır-mânde olup bunca bin Kızılbaş’dan Tebrîz feth olunduğı senede Şâh’a bir nefer Kızılbaş yardıma gelmedi.

Güftâr Ender Pîş Giriften-i Paşa-yı Cihân-güşây, İtmâm-ı Kal‘a-i Cihân-ârây ve Çegûnegî-i Ahvâl-i Tebrîz ve Tebrîziyân ve Hareket Kerden-i Şer-âyîn-i Fitne-i Â‘dâ-yı Şer-âyîn

دَمَّرَهُمُ اللّٰهُ çûn ki kal‘anın ihtitâmına miyân-bend-i himmet-ercümend olunmağla bir haftanın içinde bir âdem kāmetince binâ kendüyi gösterdi. Ahşam üzere câsûs geldi. Hamza Mîrzâ on bin mikdârı bî-mikdârla mu‘asker-i hümâyûna gelüp dimâğına sevdâ-yı beyhûde ve hayâl-i muhâl düşmek ile leşker-i hümâyûn-ı rûz-efzûna şebîhûn itmek sevdâsında olduğun inhâ itmeğin sâhib-i devlet-i bîdâr-dil, dil-i bîdârla çeşm-i devlet gibi şeb-zendedâr olup meş‘aleler yakdurup ve mehterân alem-i [37a] nevbet çalup sabâha değin ceste ceste ra‘d-endâzlar şihâb-iltihâb topları tercîmi şeyâtîn-recîm içün hâzırladıklarına vâkıf olmağın tevakkuf eylediler. Ol şeb hareket-i bî-fâ’ideye âkdâm-ı ikdâmı âzürde itmediler. Çûn sabâh **ان اصحاب الدول ملهمون** vefkınca sâhib-i sa‘âdet-i müşteri-tal‘at ve Behrâm savletin zamîr-i müstenîrleri ki mücellâ-yı suver-i gubât-estâr-ı sipihr-i bûkalemûn ve mecrâ-yı cedâvil-i vâridât-ı etvâr-ı gerdûndur. Eşkâl-i nevâ’ib-i pür-işkâl bu vechile yüz göstermeğin emr-i âlî şeref-nefâza peyveste oldı ki â‘yân-ı leşker süvâre olup, ordu-yı hümâyûnun etrâf ve pîrâmûnun gülgeşt ü tavâf eyliyeler. Derhâl leşker-i zafer-intimâ ber-muceb-i fermûde-i amel-nümâ olup, otak-ı âsımân-tâk önüne süreyyâ-vifâk cem‘ olup hazret-i Paşa-yı hızır-likâ haşmet-i hurşîd-bekâyla mu‘asker-i hümâyûnun Gazvîn’den yana düşen yerinde inân-keş olup zuhrü’l-elbâb reîsü’l-küttâb Hamza Çelebi dâmet riyâsetuhu [37b] kemâ isâbet firâsetuhu hazretleri ki re’y-i isâbet-girâyları hangâm-ı tasarruf-ı tedbîrde nümûne-i levh-i takdîrdir, kendülerün hıdmet-i hurşîd-hasiyyetleri ile mübâhî olan ehl-i silâh-sipâhî ile Şenb-i Gāzân Hân cânibine çekilen darb-zenlerin dehenesi ki revm-i Rûm tarafına düşer oraya muhâfazat içün irsâl buyurdılar. Berü tarafda leşker küşiş ü kûşişde iken ez-nâgâh sürh-ser-i rû-siyâh asker-i ercümende zarar u gezend irüşdürmek kasdında olurlar ise **الراى السديد انفذ من سيف حديد** sen dahi nihâdında nihâde ve mâdında âmâde olan kuvveti fi‘ile getüresin diyü buyurdılar. Re’is Efendi dahi hasbe’l-me’mûr mahall-i me’mûra gittikleri gibi ânçe karavul gelüp tamâmet-ı fezây gezdük yetmiş seksen mikdârı Kızılbaş-ı dîn-terâş gördük artık nesne görmedik diyü haber getürdiler. Hazret-i Paşa-yı gîtî-güşâ ki mi‘mâr-ı

mebânî-i ma‘ârik ve üstâd-ı kârhâne-i mukātil-i mehâlikdirler, buyurdılar ki görinürden görünmez çok yümkin ki kemîn-gâhda leşker nigâh itmiş olalar.

اشد مخافات الاعادى يوم الجدل

[38[a]]

اخفاهم فى المكيدة و اخباهم فى الحيل

Nazm

مى نبينى كه ميشود اكثر　　　　آتش اندر نهان خاكستر

Bundan sonra rû-yı dil-cûyları ki gülzâr-ı behcet ü cemâl ve mecrâ-yı cedâvil-i hüsn ü kemâldir. Leşker-i ikbâl-rehbere mukābil tutup kân-ı cevâhir-çegān-ı zebânlarından böyle lâlî-feşân oldılar: “Gāzî kardaşlar ve mücâhid yoldâşlar,

Li-müellifihi

Kim adüvvügünüz yoğ ola siz varolun
Hem iki âlemde berhûrdâr olun

Nesr

Subh-ı sadık gibi yüz ve göz ağ ve amel-i sâlih gibi işinüz sağ olsun. Hak Te‘âlâ bunun gibi feth-i nâmdâr ve bunceleyin nâmberdâr-ı fîrûzî müyesser ve rûzî eyledi ki hiçbir sahib-kırân-ı cihângîrin pençe-i kahrı anın gîrîbân-ı teshîrine vusûl ve hergez bir sahib-i ikbâlin çengâl-i arzûsı anın dâmân-ı vusûlüne husul bulmuş değildir. Bu feth-i nâmdârın sadâ-yı seyyârı cem‘î dâr u diyârı memlû eyleyüp Erzurûm ve mağrib-zemîn hıtta-i Hıtâ ve Maçîn ve Çîn’de şâyi‘ arsa-i asrda zâyi‘ olmuşdur. Diyâr-ı Rûm’da İstânbûl ve arz-ı Sûdân’da Mısır ve zemîn-i Siyâh’da Dellî Hıtây’da Hanbâliğ hâk-ı efrencde [38[b]] Rûmetü’l-Kübrâ İrân’da Tebrîz ümmü’l-bilâd ve büldân âlem-nihâddandır. Bunların herbirine şehir dinmek hatâ belki herbiri birer müstakil dünyâdır. Belde-i fâhire Tebrîz-i dil-âvîz âmire-i Zübeyde Hatun tarh-ı ta‘mîr uralı bu sâle nusret-fâl-i feth ki 993’dür, 697 senedir ki ne birgün riyâz-ı selsebîl hıyâzına tünd-bâd-ı nevâib-eser eser ve ne bir zamân hıyâbânı Firdevs şânına pâ-yı hadesândan güzer olmuşdur. Kütüb-i

tevârîhde mu'ayyen ve esfâr-ı esmârda mübeyyendir ki cihân-ı köhne-bünyânda üç kerre tûfân olmuşdur. Biri tûfân-ı âbdır ki, abü'l-ervâh âdem-i sânî Nûh-neciyyullâh ahdinde vukû' bulup, biri tûfân-ı rîhdir ki hazret-i Hûd Nebî asrında vucûd bulmuşdur. Biri tûfân-ı seyf-i ser-tîzdir ki, rûzgâr-ı Cengîz'de olmuşdur. Cümle cihân harâb u vîrân olmuşken Tebrîz harâbîden halâs olmuşdur. Bu kadar havâkîn-i izâm ve bunca selâtîn-i Süreyyâ-nizâm dest-res bulmaduğuna siz fâ'iz oldunuz. الحمد لله على تجدد جدواه هذا من عندالله Hemân şimdiden gerü merâkî-i gurûra urûc-ı dîvâneliği koyup zincîrden hurûc itmesin zinhâr elf zinhâr ki Kızılbaş'ın av'avına bakmıyasız [39a] top altından taşra çıkmayasız.

Nazm

بترس ازکینه دارینم کشته　　　که بدکیرست مارینم کشته

من ترك حزمه اعان خصمه

Nazm

به اندیشه بایدسوی خصم تاخت

که نیرنك ایام نتوان شناخت

مباداکه دشمن کمین آورد

فلك نیز بربخت کین آورد

همیدون اکر تن بمردن دهیم

ازان به که فرصت بدشمن دهیم

Nesr

Bu siyâk üzere enfâs-ı ıtr-amîz, anber-i fevâyih birle envâ'-i dânâ-pesend nasâyih buyurdılar. Ammâ çe sûd ki

Nazm

خدا کشتی انجاکه خواهد برد

وکرناخدا جامه بر تن درد

اذا حلت المقادير ضلت التقادير mûcebince, hikmet-i bâ-ibret dâd ez-bî-zınnet hasenet-i masâyibe ve izzîyet-i nevâyibenin mebde'-i ezelden müntehâ-i ebede varınca emri bunun üzerine cârî ve fermân-ı vâcibü'l-kabûli böyle sârî olmuşdur ki

يتبين الاشياء باضدادها و تتعين الامور باندادها

[39b] mûcibiyle safâ-yı rûz-ı pîrûz, cefâ-yı şeb-i zulmet-endûzla derhem ve râhat-ı tâbistân ve tâb-ı bağ bostân mihnet-i sermâ ve cevr-i zemistân bâhem ola.

الحرب اخذ و معطى والمحارب قد يصيب و يخطى. و لو كانت المشاجرة شجرا ما يثمر الا ضجرا

Nazm

چنين است آيين دنياى پست   كه فيروزى بارآورده كه شكست

Bu tercî'in bendi ve bu pîş-revin ser-bendi budur ki sâlifü't-ta'rîf ve sâbıkü't-tavsîf vezîr-i kazâ-tedbîr ve kadr-i kadîr Sinân Paşa nazzarallâhu min meni yahşâ ve Diyârbekîr beğlerbeğisi Mehemmed Paşa ve ümerâ-yı mülk-ârâdan bir mikdâr leşker eski Tebrîz nâm câyda saf-ârây olup dururken iki bin mikdârı Kızılbaş-ı bî-dîn-i hîle-güzîn ve Tebrîz'ün eclâf-ı dûn ve nekbetyân-ı zebûnı ile pes-i girîveden nümâyân olurlar. Leşker-i İslâm'a karşu yürüyüp cümle-i hîzân hamle-i hîzân itdiklerin gördükleri gibi atı yegin sebük-bâr ve bî-temkîn harâb-ı şarâb-ı cevânî ve zebûn-ı kuvvet-i unfvânî olan hevâ hem-destleri ve sefehr ü veleh hem-leştleri eşter-i güsiste-mehâr gibi bilâ-tereddî ve bî-ihtiyâr bi-yekbâr at bırakdılar.

Li-müellifihi

[40a]

كجاماندش صبروارام وهال   اكر تشنه مى يا بدآب زلال.

Mûmâ-ileyh Mehemmed Paşa vezîr-i nasîhat-pezîre böyle haber gönderirler ki, bu Kızılbaş-ı hîle-maâşa ziyâde hatakârlık itdiler. Lâ-reybe-fîh ki bu girîvenin ardı bi-adedi'l-kilâb ve'l-henâzîr Kızılbaş-ı ilhâd-pezîrle memlûdur. Şimdicek bağteten inhizâm-ı ca'lî gösterüp tamam bunları nâ-kâm kâm-ı peleng ve dehân-ı nehenge çekerler. Yâ bu emrde teemmül ü direng ve yâhûd fesh-i niyyet-i azîmet-i ceng itmek gerekdir derler.

من السعادة و السلامة, تدبير خزى الندامة, قبل چلول الغرامة

Vezîr-i azîm adîmü'n-nazîr hazretleri dahi böyle cevâb-ı hikmet-nisâb gönderdiler.

على الطبيب ان يعرف الداء. و يحكم بالدواء. و ليس عليه ان يخلق الشفا. ولا ان يحارب بالقضا

Nazm

زبدها نبايدت پرهيز كرد چو پيش آيدت روزكارنبرد

Eğer ben bunları ta'âkib ve imdâdda tevânî idecek olursam âkıbet-i kâr pes-i perde-i gayb ü istitârdadır. Ya feth ü fîrûzî müyesser ü rûzî ola. Ben anların zebân-i levm ü melâmet ve serzenişlerinden emn ü selâmet bulamam [40b] ve eğer gazve-i Uhûd gibi vâkı'a-i hâile inhizâmdır.

Mısra'

ازدست دوست هر چه ستانى شكر بود

Ol dahi bi-irâdetillâhî te'âlâ emr-i mesnûndur.

Arabiyye

ليس الفرار اليوم عار على الفتى اذا عرفت منه الشجاعة بالامس

Kabîl-i muhâlâtdandır ki بيرون شدن ز معركه بى زحم عار ماست

Nazm

كه ننك آيدم رفتن از پيش تير

كه ياران بچنكال دشمن اسير

Henüz faysal u encâm bulmadan Kızılbaş-ı küfr-fâş-ı bî-şükûhun gürûh-ı mekrûhı pes-i girîveden izdihâm cahîm gibi leşker-i asîme serin üzerine onyedi bin neferden ziyâde ebâlîs-i mercûm galebe ve hücûm eyleyüp.

Nazm

پريشان شود كل بباد سحر نه هيزم كه انشكافدش جزبتر

Nesr

Leşker-i nusret-ayîn-i zafer-nişân zülf-i hûvbân ve cem'iyyet-i hâtır-ı âşıkân gibi perîşân oldılar.

Kıt'a

بجنك لشكرت اين باراكه شكست شدند
ازان شكست بيفزودشان محل و هنر
اكر چه زيوركوش است تادرست بود
جلاى ديده بود چون شكست لولاى تر
اللهم انصر انصار المؤمنين

[41[a]]

و اعن على اعوان الموحدين. و دمر اعدأ دولة الزاهرة. و اهلك شملهم فى الاناء الخفية و الظاهرة. ما شوش طرر الرياحين. و اصداغ اشجار البساتين. بيد انفاس الرياح. و ما ضحك من بكاء الغمام المدرار. مباسم الورد و ثغور الاقاح. مرحوم و مغفور له المكرم بغفران الله ذى المنن،

Mahmûdî Hasan Big ki yirmialtı kerre tîg-i ebdârla düşmen-i hâksârın ocağına sular koymuşdur, yanında olan aşâyir-i şecâ'at-şa'âyirinden nice be-nâm mirzâyân-ı bihişt-makâm ile dâd-ı merdî ve merdânegî gösterüp كالذيابفالشياب gelle-i gusfende gürg-i zûrmend gibi koyulup şîrâne savletler ve şemşîrâne sarâmetler gösterüp tâ ki sa'âdet-i şehâdet ile mükerrem ve mu'azzez ve tırâz-ı hil'at-ı ferâdis ile mutarraz oldılar ve Urmî hâkimi imâret-i âm ve matbâh-ı erâmil ü eytâm, hâtem-i sânî ve takaddür-i sitem-i zabilistânî Hâlid Big hulled-i mekânî ki hüsn-i hulkı nesîm-i nev-bahârıyla gayret-i da'vâ-yı müsâbakat ve dest-cûdı Mısır mürüvvetin cebînine Nîl-i hacâlet çekerdi.
الباقى معارفه فى صحايف الادوار المرسوم مكارمه فى اوراق الفلك الدوار عليه الرحمة و الكرامة ما دار سماء الاثر وما وقف سقف مائر.

Nazm

[41[b]]

اى صبا كر بكذرى باخارپردوماردين
كربه پرسندت زشفقت صادرين واردين.
حال خالد بيك كه بد برروى دولت خالدين
كشته داخل باكروه فادخلوها خالدين.

Nesr

Ve ma‘ârif-i leşkerden sipâhî oğlanları kâtibi Mehemmed Çelebi ve dîvân-ı âlî kâtiblerinden Abdu’r-rahmân Efendi ve yeniçerilikden zuhûr bulmuş ordu-yı hümâyûn nâzırı Yahyâ sûbâşının ki şecâ‘ati meşhûr idi, birbirinin üzerine sekizin derekât-ı dûzaha revân dokuzuncıda derecât-ı na‘îm-revân olur. Muhassal bir ceng-i cân-sitân oldı ki beyânı makdûr-ı kalem-i meksûrü’l-lisân olmaz ve her ne dükelü mübâlağa olunsa beyân-ı vâkı‘a vusûl bulmaz.

Nazm

کمان ﻫﻤﭽﻮابروی جانان شده — زهر كوشه غارتكرجان شده

ته از قتل كس نيزها منفعل — چوبالا بلندان بى رحم دل

كله خودها كشته كلكون همه — چودلهاى عشاق پرخون همه

دودرياى لشكربرامد زجاى — توكفتى زمين اندرآمد بپاى

زجنس نشديكدم ارامكير — چوسيماى دردست مفلوج پير

Zikr-i Dâire-i Devrân ve Hâdise-i Hâdesân ki Der-tezâ‘iyf-i În Âhvâl-i Rûy-nümûd ve Beyân [42[a]] **Beyân-ı Vâkı‘a-i Hâ’ile-i Katl-i Âm ve Küşte Şüden-i Avâm-ı Hemçûn-ı Hevâmm**

Yukarda zikr olunmuşdı ki, kal‘a binâ olunan sâhib-âbâd nâm meydândan ordu-yı hümâyûna gelince râh-ı güzârda vâki‘ olan esvâk-ı muhterifâtda Tebrîz’ün ne kadar bezzâz ve tabbâh ve meyve-furûş ve bakkalı ve kassâbı varsa dükkânında ve ser-kûçe ve suffelerde oturup vâridîn ve sâdırîne buğrâ ve kabûlî pilâv tabh eyleyüp ve meyve-i huşk satup ve ba‘zı âkmişe ve tefârîk harîd ve fürûht iderlerdi ve mu‘asker-i hümâyûn arasında hokka-bâz ve perrende ve kıssa-hânlık ve huffâz-ı şîrîn-elfâz ashâb-ı devletin hıyâm-ı rif‘ât-me‘âb-ı âsımân cânibinde tilâvet-i avâşir ve ihrâb iderlerdi. Mezbûr olan sâhib-âbâdın meyânında bir cisr binâ olunmuşdur. Bir pîr-i nûrânî-manzar rûhânî-muhayyer, surûş-sîmâ hûş-intimâ sabîhü’l-cemâl fasîhü’l-makâl hıred gibi dil-pesend ve tedbîr-i sâib misâli ercümend-i ziyy-i muvahhidîn ve sîmâ-yı sâlihînde kāmet bâ-istikāmetle kıyâm gösterüp üç kerre felek-i devvâr gibi deverân eyleyüp her döndükçe Tebrîzlü’ye katl-i âm diyü edâ-yı sârîh ve sadâ-yı sahîhle şehka urup cân gibi gözden nihân ve leb-i dilîrân manendi nâ-peydâ ve pinhân olduğı gibi guzât-ı hûn-feşân bir

uğûrdan [42b] السوقيه هم الكلاب السلوقيه ta'rîfinde dâhil olan hâricî meşreb-i Râfızî mezhebe belâ-yı nâgehânî ve kazâ-yı âsımânî ve azâb-ı nâzil ve ukāb-ı hâil gibi irişüp bir dakîka-i ayine ve bir feyne-i dâyinede nice bin re'âyâ-yı kızılbaş-ı kibr-ma'âş-ı şer'-terâş şer'le terâş olundı.

Rubâ'î

تقدير بآب تيغ نا پا كى چند　　　آتش درزدبجان بى باكى چند

ازعالم قهرتندبارى بوزيد　　　برچيد زروى خاك خاشا كى چند

Endek zamanda belki bir anda ve müddet-i künde kâne lem yekün oldılar.

وَمَا رَبُّكَ بظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

Rubâ'î

انى كه طلسم كيميا ميشكنى

هردم كهر بيش بها ميشكنى

كس نيست كه استاد جهانرا لوعيه

كزبهرچه بستى و چرا ميشكنى

Kutelânın adedinde ba'zı ehl-i tahmîn yirmibine yakındır derler. Şöyle ki, Cihân Şâh Câmi'i'nden meydân ki tahtü'l-kal'asıdır, ikibin nefer Acem küşte-i âteş-i şemşîr-i ecim olunmuş bulunmuşdur. لا وكس ولا شطط Zevâyâ-yı esvâk ve habâyâ-yı âfâkda olan mürdegânı bu kıyâs ve tahmîn vâki'ü'l-akrebü ile't-tahkîk ile on iki bine karâr virilmişdir. Devâzdeh imâm aşkına bu el-acîb hikâye budur ki her maktûlün şalvârında birer Ebû Müslimî bıçak bulundı ki bu yirlerde ana vârsâğı derler, herbirisi tîz-i ateş-rîz erzen-rübâ ve hârâ-güzâr ve âhen-terâş [43a] ba'zı dillerün takrîri böyle oldı ki, Tebrîzlü Şâh'la haberleşmişler. Biz ordı içinde şu'bede-bâzlık iderken siz evvelâ yapuya meşgûl olanları katl eylen ve bâzârlarda ve yollarda olanları sûkîler ve bâzârîler öldürsünler. Bu fetret arasında biz de bir uğûrdan kılıc koyalum ve Osmânlu'yı katl-i âm eyliyelüm diyü niyyet iderler. Ammâ bu devlet-i garrâ ve bu saltanat-ı sînâ-ı Cihân-ârâ gubâr-ı fitne ü nikār hâşiye-i bisât-ı celâlet ve vakārına irişmekden refî' ve seng-endâz-ı kazâ vü kader bir gâh ve mederin düşürmekden menî'dir.

Nazm

رسنك حادثه برج سپهررا چه خلل

ز باد نائبه شمع ستاره را چه زيان

Çûn hâl bu minvâl üzere oldı.

Arabiyye

قد وصل الحق الى اهله اذ رجع العهد الى مهله

Bu hakîr-i kîse-i kesîrü’l-evzâr ve kalîlü’l-âsârın hıred-i hurdının hüccet-i damga ve temessükât-ı bâligası budur ki, Tebrîzlü’ye katl-i âm olmağa Paşa’nın rızâsı yoğidi ve sa‘âdetlü pâdişâh-ı cihân-penâhın dahi fermân-ı hümâyûn-ı ile cârî olmamışdı. Mahzâ pâdişâhın kuvve-i kāhiresi idi ki zuhûr buldı. Çûn ki, **إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ** [43b] nişân-ı gîtî-güşâsıyla Tebrîz’i kahr-ı Yezdânî dâhil-i muhâres-i Osmânî buyurdı. Kabîl-i muhâlâtdan idi ki nush u pendle sünnet ve sünniyyeti rafz-ı merfûz üzere takdîm ideler. **أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ اقرا لرياسته ضعيف السياسته** mûcibince çâk böyle kahrla helâk ve usat u bugat agaşte-i hûn ve hâk itmeyince re‘âyâ gerden nihâde ve çâk bunceleyin harâb u vîrân kalmayınca Kızılbaş-ı dîn-dâde merfû‘ü’t-tam‘ ve ârzûdan sâde olmazlardı. Zîrâ Sultân Selîm-i kahhâr Mısır Kâhire’yi feth itdikde yedi kerre emân-ı Osmânî nidâ itdirdi. Aslâ müfîd olmayup kelle-i istikbârı kulle-i temerrüdden izhâr itmekden hâlî olmadılar. El-kıssa: İki gün kemâl-i zucret ve nihâyet-i mihnet birle yapuya çalışulup kal‘anın kapusı asulup ebrâc ve sâir mâ-yahtacı tekmîl olundı. Üçünci günde mevâşî [ü] devâb bî-alef ve bî-cevlikden bî-tâkat u tâb kalup merhûm Necâti Beğ’in feni ol yâr-ı mihribân arpa sayruya sıhhat ata cân arpa.

Nesr

Tamâm-ı haseb-i hâlimiz olmuşdı. İstânbûl kîlesi arpa bin akçeye satulurdı. Bu değil ki her murâd eyliyen kadr-i istifâ bulabile. Hâşâ fe-hâşâ metâ‘-ı düzd-dîde gibi ve arûsun perde-neşîn mânendi görünmeyüp [44a] ba‘zı buhalâ mevtini hayâtı üzerine tercîh idüp atının ve kendinin boğazından ve cânından kesüp kilesini biner akçeye fürûht iderlerdi.

Dördüncü gün الجوع يرضى الاسد بالجيف kavlince at ve deve etin yimeğe mutasaddî oldılar.

Li-müellifihi

Averd şemşîr-i cû‘ cânlara zahm ferhatü’l-kalb inde ekli’l-lahm. Gallede çûn bahâ ziyâde olur. Yimeğe iştihâ ziyâde olur. Vakt-i zuhrda Kızılbaş mu‘asker-i hümâyûnun muhâzâtında nefîr-i âm itdirdüp dağ ve taş cümle Kızılbaş olduğı göründüğinleyin beğlerbeğiler ve beğler atlanup من اتانى يمشى اتيته هرولة diyü, karşu durup beyne’l-ferîkayn bir ceng-i cân-sitân ve bir harb-i cihân-dâstân oldı ki semâk-ı râmih nîzesin ve sa‘d-ı zâbih tîg-i hûn-rîzesin elinden düşürdi. Zühre’nin zehresi âb ve Merrîh’in rûhı pür-tâb oldı. تعانقت الخناجر بالاعناق والخناجر

Beyt

Tîgler cân almağla tîr ile yoldâş oldılar
Sînelerde kan yalaşdılar karındâş oldılar
تطايرت الاغمام من تطاير السهام

Nazm

افغان غريو كوس برخاست — شد قلب وجناح هردوصف راست
هرسودم ناى هاى زرين — افروخته كشت آتش كين

[44b]

كرسرازغم سرورآن لشكر — ميزديد ريغ دست برسر
سنج ازغم اهل ننك وناموس — برهم زده دست و خرده افسوس
دركرد سياه شعلهء تيغ — رخشنده بسان برق درميغ
تقامت الحرب على ساقها — و بلغت كل نفس الى مساقها

Tâ ki hüsrev-i hâver-mekân siperin bırakdı ve hûrşîd-i cihân-tâb tîg-i ateş-iltihâb zâtü’l-eznâbın kırâb-ı şübhe takdı. Rû-yı zûr-kâr çehre-i hinduvân mânendi siyâh ve baht-ı siyâh-ı Kızılbaşân gibi tebâh oldı.

حتى تسبى العداؤ و العشا و ترك الغداؤ و العشا
إنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَى

Erenler şeh-bâzı Mehemmed Paşa-yı magāzî dîv-i pûlâd-vend gibi bâzû-yı ahen-gedâz-ı nîrû-mendin üryân pelârın (پلارك) ateş-feşân ve berend-aver-i kazâ-yâverin eline alup bir na‘ra-i cân-sitân urdı ki şîrân-ı ma‘ârik rubâh-ı hîle-sâz gibi gürîze âgaz eyledi. Va‘desi yetene ecel gibi irişüp azâb-ı âsımânî ürüşüp kimini sûde-i dendân-ı şemşîr ve kimini fersûde-i dendâne-i erre tedmîr eyleyüp alâyların dağudup bir bahâdırlık eyledi ki Kızılbaş-ı nâ-hisân bî-ihtiyâr istihsân itmişdir. Âkıbet orduya gelüp mülâkî olacağı zamânda bir alây Kızılbaş arkuru geçerken at bıragup bir mel‘ûnun çehre-i nuhûset-behresine bir nîze [45[a]] urup kemâl-i kuvvetinden kendüleri dahi hâne-i zînden çıkup âdemleri at çekdiler. Birden üzengi çelmeden ziyâde sıçramağla eğerün öte yanına düşüp gerü atına binmek müyesser olmayup bir gürûh-ı Kızılbaş-ı mekrûh leşker önünden ardlarına bakarak kaçup gelürken merhûmun ansuzdan üzerlerine uğrayup cümle âdemleri kendüden ve kendüsi rahş-ı rahşânından ayrılur. Derdâ ve firkatâ ve hayfâ ki ol aftâb-ı ruhsâre, hûrşîd-i yek-süvâre gibi yalnız kalup hatvât-ı kâmile ile yirmi hatve yir kalmış değildi ki zincîre gireydi. Diyarbekir çavuşlarından Şeref Çavuş nâm bir nâ-halef-i bî-şerefin gedüği ba‘zı fesâdâtı zuhûr itmekle ahere tevcîh buyurulmuşdı. Fursat düşürüp, “Hay şâhı seven gāzîler, bu dermânsız Yezîd Diyarbekir paşasıdır, dönün” diyince bir gürûh üzerine döndiği gibi merhûmun üzerine kılıc havâle idüp merhûm dahi mel‘ûn-ı bî-dîn hem-çeşm-i iblîs-i la‘în bed-baht-ı mezbûra bir kılıc urur. Kılıcının belciğin ve dest-i meşûmunun bir barmağın götürüp orada bâlâ-yı hoş-nümâsından bir veceb yerin be-nâ-vâcib cüdâ itdiler. Hümâ-yı rûh-ı bâhirü’l-fütûhı bu hâkdan pür-nijendi ârâma pesend itmeyüp tengnâ-yı [45[b]] kafes süflîden hurûc ve aşiyân-ı â‘lâ ve âsımân-ı bâlâya urûc eyleyüp,

Li-müellifihi

Uçdı bülbül gibi bu gülşenden
Dosta irdi gâm düşmenden
Pâye-i izz-i şehâdet buldı
Maye-i kadr u sa‘âdet buldı
Şühedâ leşkerine şâh olsun
Mazhâr-ı mağfiretullâh olsun

Alem-i ünsde dîvân etsün
Gülşen-i Kuds'de cevelân etsün
Şühedâ hayline serdâr olsun
Vâsıl-ı devlet-i dîdâr olsun
Cennet-i Adn ola me'vâ vü makām

ما يكى المزن و حن حمام
بحق عيد و بقدر رمضان
الَّذِي أنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ

Arabiyye

ولا عار للاشراف ان ظفرت بهم
كلاب الاعادى من فصيح و اعجم
فحربة وحشى سقت حمزة الردى
و حتف على من حسام ابن ملجم

[46[a]]

Nesr

Ve Murâd Paşa ziyâde silâh-şor olup dört beş Kızılbaş'ı kendüsi katl itmeğin gerü mu'tâd-ı me'lûfesi üzere birisini nîzesi altına alup korken Yûsûf-ı Mısırî gibi bir çâha düşüp bir yehûdîden hâsıl olmuş ya'nî müslümândan yehûdî olmuş veledü'z-zinâ ki kendü iç oğlanlarından kafâdâr-ı nâ-vefâdârimiş. Kızılbaşlar'a haber virmeğin çıkarup şâha iletdiler. Şâh küllî-nevâht eyleyüp Mehemmed Paşa'nın başın al tâfteye sardırup bir semîn tebside karşusuna kodurup cism-i latîfin buldurup tahayyur ve tatayyub itdirdüp defîne gibi defn itdirmişdir.

شكر الله جهاده و جهده　　　　و نور بالمغفرة لحده

Şeref-i bed-bahtın boynun urdurmuşdur.

Nazm

نه دانست مخدوم خود را سپاس
مرا هم نداند ز روى قياس

dimişdir. Bu cengde Bursa beği Çerkes Mustafâ Beğ ki, kemâl-i adâletle emâret idüp emîr-i sâyis idi ve Feke ili beği Hasan Big ki bi-gāyet zâlim ve bî-bâk re‘âyâ-âzâr ve nâ-hüdâ-ters idi, düşdiler.

Li-müellifihi

Sana ve bana yoğiken zararı
İbret alsun bu hâlden insân

[46b] Zulm ve adl ile zemm ve medh olunur, cevr-i Haccâc ve adl-i Nûşirevân.

Güftâr

دربیماری حضرت پاشای عالم کشای چون چشم خوبان نا بخشای و پریشانئ سپاه چون زلف خوبان مسکین کلاه

Nesr

Bu ahvâlin hilâlinde serdâr-ı âsımân-iktidâr mesmûm-ı semûm-ı hemûm ve mahmûm-ı umûm-ı gumûm olup ahter-i sıhhati ihtirâka ve mâh-tâb-ı râhatı mahâka varup, cism-i latîfi dil-i uşşâk-ı ciger-hâr gibi zâr ve beden-i nahîfi çeşm-i hûbân misâli bîmâr olup, **رأي العليل عليل و صوابه قلي** müeddâsınca tedbîr-i memleketden fâriğ ve melûl belki tedbîr-i memleket yedine meşgûl olup anın dahi mizâc-ı sakāmet-îmtizâcı pezîrende-i ilâc olmaduğun bilüp ser ve sidre hırâm ve şimşâd-ı tûbâ-kıyâmı gül-zâr-ı vücûd ve çemen-zâr-ı şühûdda cilve-kâr olalı.

Arabiyye

السيف و الخنجر ريحاننا
اف على النرجس والاس
شرابنا من دم اعدائنا
و كاسها جمجمة الرأس
قد استقرت الروايات
من رواة الثقات

[47a] Peder-i âlî-güherî Özdemür Paşa Habeş ve Yemen fütûhatında müşârü’n-ileyh hazretleri henüz dört beş yaşında iken bir ihrâma sarup lâlâları kucağında

temâşâ ider imiş. Bu kadar a‘mâr-ı girâmî ve sinn-i sâmîlerin derüp hurûba masrûf buyurup Habeş ve Yemen ve Sudân ve Magâribe’de muhâle karîb âsâr u medâr akıldan ba‘îd esmâr ezhâr eyleyüp. Cümleden mutahhar nâm mütegallibenin levs-i tasallutıyla arz-ı Yemen mencelâb oldukda mukaddimetü’l-ceyş olup beşbin nefer âdemle kırk merhale leşkerden ilerü yürüyüp seksen bin Arab-ı zâg-nesebi tu‘me-i ukāb-ı tîg-i ikāb eylüyerek Ta‘z Kal‘ası’nı muhâsara kılup beşbin âdemle kendüsi iç hisârı kuşadup Mar‘aş’da oturup ve Mar‘aş’da kendüsini mûr u melahdan efzûn belki bi-aded-i katrati’l-gubâr ve bi-adâd-ı katarâti’l-emtâr A‘râb genci mâr ve gülistânî hâr gibi devvâr oldılar. Ve sâniyen Şirvân zemîn feth olunduğı zamânda muhâfazasına kalmağa kimesnede yârâ yoğiken tây‘ân ihtiyâr eyleyüp kalmasını fî’l-hakīka İskender’in zulmete iftihâm etmesiyle berâber add iderler. Sâlisen, Demür Kapu gibi bender-i nâm-dârı dâhil-i muhares-i Osmânîyye’den [47[b]] kılması hadd-i imkândan hâricdir zîrâ ki andan mehîb andan düşvâr andan hasîn u rasîn menî‘ ü metîn bir kal‘a olmaz. Hazret-i Ömer radıyallâhu anhuyı sâhib-kırân addeyleyenler derbende mâlik olmasın illet ittihâz iderler. Zîrâ anlarun zamânında İslâm, Demür Kapu’dan deşte yüz fersâh içerü girmişdir. Mücmelen ol hazretin aktâr-ı cihânda mukaddime-i iştihârı ve fâtiha-i i‘tibârı olmuşdur. İstânbûl’a mâlik olan mâlik-i bahr u berr olup kadîmden Yemen ve Habeş, İstânbûl’a zabt oluna gelüp İstânbûl’a mâlik olana mâlikü’l-berr ve’l-bahr derler. Îzâ derbende dahi mâlik olana sâhibü’l-berr ve’l-bahr dinür. Zîrâ Bahr-ı Kulzüm ve Deşt-i Hazez ve püşt-i Kûh-ı Şîrvânât ve İrân’a tasarruf idegelmişlerdir. Ecell-i acâîb hâlıkü’l-halâyıkdan iki azîm, azîmü’l-î‘tibâr nesne vardır ki eşbâh ve nazâyirile münâsebetümmâ ve müşâkele-i izâfiye bulunmaz. Biri Deşt-i Kıpçak ve biri Kûh-ı Elbürz.

Bu deşt ol deştdir ki Timûr-ı Leng derbendden geçüp Toktamış Hân’a merâhil-i medîde ile altı ay şebân-rûz gitdi. Yukarda gök aşağıda yirden gayri deyyâr görmediler. Bir yumurta mütevârî olacak tell ve küh-sârı olmayup [48[a]] râst ve hemvâr sahârâ ve feyâfîdir. Akāsîsinde Armayetü’r-Rus derler bir belde vardır ki, iklîm-i sâbi‘dendir. Tûl-i neharında yetmişbir gün yatsu namâzı sâkıt olur. Akāsî-i gasak-ı leyl mebâdî şafak-ı nehâr olduğı-çün ahşam olduğı gibi sabâh olur.

Kûh-ı Elbürz dahi böyledir. İstânbûl havâlisinde ağaç denizi ve Geyve'den çıkup gitdikce mürtefi' olup tamâm-ı derbende varduğı yirde erre ile büride olmuş gibi hâbit olup, kal'a-i Derbend anın sühlâsında vâki'dir. Bu azamet ile ana manend kûh Demâvend ve kulle-i Habeş dahi olımaz. Ağrı Dağ kuşağımda, Kişiş Dağı damda dimişdir derler. Bunun bir râh-güzârı vardır. Legzistân derler. Andan gayri ma'ber ve menfezi yokdur. Sekiz dokuz günlük yoldan görünür. Güyâ bir ejderhâ-yı bî-cân-ı bâ-heybet gibi yatur. İskender-i nâm-dâr gibi sultân-ı kâm-kâr ve bedî'ü'l-etvâr-ı şehr-yâr yir yir yollar açdırmak irâde eyledi. Müyesser olmadı. Bu bir cebeldir ki sekiz pâdişâh bu dağın tilâl ve vihâdında ve şa'b ü kühûf ve ezyâlinde ve seffahında fermân fermâlık iderler. Gürül meliki, Dâdyân meliki Açukbaş Levend Hân, Kuri oğlı [48b] Sîmûn-ı Şemhâller ki iki Şemhâl dürürler, cümle bunlar Kûh-ı Elbürz'ün evdiye ve hılâl-i sühlî ve cibâlinde pâdişâhlık iderler. İskender-i Zû'l-Karneyn'e İrânîyân gelüp deşt halkından şekvâ itmekle Kûh-ı Elbürz'ün yukardan dîvâr gibi inen yirine büyük büyük yirmişer arşûn taşlardan bir dîvâr çeküp deştîlerün âzârından sâlim kaldılar. Çûn Nûşirevân oradan güzer itdi. Ol sedd-i Sikenderî'nin hizâsında bir sedd-i sedîd dahi yapdırdı. Bir kal'a oldı. Muhassal-ı kelâm Kûh-ı Elbürz'i deryâ-yı Kulzüm'e ulaşdırdılar. Üç dört gündür kadd-i bahr sedd-i deryâya girmişdir. El-hâl Osmân Paşa dahi iki seddün arkuru ortasından bir sed dahi çekdürüp Kûh-ı Elbürz'den cânibin iç hisâr etmişdir.

Garaz ki, Osmân Paşa Âl-i Osmân'ın devletine böyle bir hıdmet itmişdir. Demür Kapu gibi bir fâhir tuhfei ele getürmüşdür ki etrâfında yirmi altı pâdişâh vardır.

Nazm

چنین حصارکه یاردکرفت جزشاهی

که پیش خدمت او پسته روزکار کمر

فلك جناب حصاری که از بلندئ او

[49a]

بصدهزارحیل یافت یاد جای کذر

Ve râbi'en eimme-i tevârîh müttefiklerdir ki Devlet-i Hulefa-i Abbâsiyye'de Hârûn fevt oldukda Muhammed Emîn Bağdâd'da ve Me'mûn

Tûs'da halife oldılar. Aralarına nizâ' düşdükde Emîn cânibinden fasl-ı rebî' ser-leşker ve Me'mûn cânibinden Tâhir-i zi'l-Yemîn sipeh-sâlâr olup elli bin âdem çıkmışdı. Ol devletde öyle müretteb ve mükemmel ve müzeyyen leşker görülmüş değil idi. Andan sonra dahi müyesser de olmadı ve Devlet-i Osmânîyye'de […..] seferine gidildikde Tavâşî Süleymân Paşa ki fâtih-i Yemen'dir, dört bin nefer kullarına kırmızı kadîfe şalvâr üleşdirmiş ol gün olan dârât ve kevkebe tamâm-ı كالعيد فى الايام idi. Çûn ki Osmân Paşa'nın Demür Kapu'da bu kadar Rüstemâne celâdeti ve İsfendiyârâne celâleti كالشمي فى كبد النهار kemâliyle intişâr ve iştihâr buldı. Kızılbaş-ı kibr-ma'âş müşâvere eyleyüp karar-dâdları bu oldı ki, Osmân'ın ve Osmânlu'nun kılıcı anın-çün keskin oldı ki Kızılbaş arasında hüsn-i vifâk ve lutf-ı ittifâk var idi. Beğlerimiz birbirine [49[b]] و كل عارضة توزيك توزينى kavlince hayr-hâh ve nîk-endîş idiler. Hâlâ ol vifâklar nifâk ve kallâya ve ol cem'iyyetler şikāk ve belâya mübeddel olmağla Osmânlu bâ-şân ve Kızılbaş nâ-tevân oldı. Buna tedbîr idelim diyü Mîrzâ Selmânî hükm nasb itdiler. Cümle hanların beğlerin getürüp ziyâfetler tahallu'âlar ve teşrîfler erzânî eyleyüp birbiriyle ihtilâf ve şikāk üzere olanların barışdırmağla dahi komayup birbirinin oğluna kızın alıvirüp 'ahdlarına istifrâr virdükden sonra yirmi yedi tûğlu nakkārelü beğleri gül-âb-ı meslahî gibi kan yalaşdırup gezek sohbetiyle tamâm-ı kırk yedi bin nefer Kızılbaş-ı ebter-harı defter eyleyüp İmâm Kulı Hân bâhirü'l-butlânı imâm nasb eyleyüp Osmân Paşa'nın üzerine gönderdi. İttifâk-ı rivâyet-i rüvât sahîhatü'r-rivâyât ile derece-i sıhhate vâsıl olmuşdur ki, müddet-i devlete-i Kızılbaşîyye'de böyle ârâste ve müste'ad ve müzeyyen leşker görülmüş değildir diyü söylenürdi. Her gün bu mezkûr yirmi beğin sabâh Şîlânî yirinde ahşam Şîlânî yirinde yenüp envâ'-i tekellüfât [50[a]] ve esnâf-ı taktî'ât ile birbirine atlar bağışlamaklar ve murassa'-i alât ithâf itmeklerle bir geliş geldiler ki Kızılbaş-ı dîv-sâr-ı hamâkat-âsârın i'tikādları muhakkak oldı ki bu def'a dest-i kazâ Osmânlu'nun rûznâme-i eyyâmların tayy-ı inkizâya irişdirir diyü ferîfte-i ferîb-i gurûr ve şîfte-i hüzvât-ı nefs-i gurûr olmuşlardı. "Zîrâ kırkyedi bin Kızılbaş İmâm Kulı yanında müsellah ve mükemmel idi. Sevâd-ı leşkerden gayri Osmân Paşa'nın yanında iki bin nefer Tağıstânlı ve sekiz bin nefer Rûmî ve iki bine karîb sevâd-ı leşker var idi."[11] Hattâ yarın ki ceng olsa gerekdir İmâm Kulı bir bülend yerden Osmân Paşa'nın leşkerin

[11] Bu kısım derkenarda kayıtlıdır.

mütâla‘a ve nezzâre eyleyüp yarın ben bunı dip-dirile alurum didikde avreti aytmış ki

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

Bârî Allâh inâyet imâmlar himmet iderse buyurun hân hazretleri dimiş. İmâm Kulı aytmış ki bu dükelü askere imâmlardan yüz kızdurup himmet ve istimdâd nâ-câizdir dimiş. On bin dahi artık leşkerle karşu çıkup dört gün bir ceng oldı ki, Behrâm-ı hân-âşâm ol ma‘reke-i kıyâmet-kıyâmın temâşâsı-çün kenâre-i bâm-ı sipihr-i fîrûz-fâmda makām etmişler.

Li-müellifihi

زبهر تماشاى جنك سپاه　　　　بر آمد بام فلك مهروماه

Çûn sevâbık-ı eyyâm-ı hümâyûndan ve sâbıka-i avârif-i hayy-i bî-çûn [50[b]] karîn-i kurûn, haşmet-i ebed-makrûn pâdişâh-ı reb‘-meskûndı. Feyyâz-ı bî-zinnet ve mennân-ı bî-minnet birle devlete kazâ mazâ ve adîmü’l-inkızâ tâc-ı kesîrü’l-ibtihâc وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ firâk-ı ferkad-sâ-yı felek-fersâ-yı Paşa-yı alem-güşâya erzânî buyurdı.

Nazm

چو دولة بشاهين دهد دستكاه　　　　غليرا جراكس ندوزد كلاه
خرناتوان كر بود مردنش　　　　نه نبندند تعويذ بركردنش

Ya‘ni melâ-i alâ ve âlem-i bâlâdan adû-yı hîre-hûy ve tîre-rûyun nasîb-i nusretden behresi ve nasb-ı râyât-ı zafere zehresi olmayup râyetleri devletleri gibi nigûn ve ikbâlleri hâlleri misâli bâzgûn olup inhizâm-ı fâhiş ile münhezim ve gürîzân üftân u hîzân varta-i bevârdan hiyel-i bî-şümârla cân-ı nâ-tevânların halâs eyleyüp on iki bin neferi kılıçdan geçüp kralından gayri kurtulmuş olmadı ve esîr olandan ayrı halâs bulmadı. Bi’t-tamâm on iki bin kelleden üç ser-bülend kulle yapılup haymeleri yerinde kurulup kalup ve avrâtı hıyâm içinde mûye-künân ve mûy-kenân kaldılar. Hazret-i Paşa-yı nâ-tevân-bahşây himmet-i merdânesiyle yarar tâhirü’z-zeyl zekîü’n-nefs dergâh-ı âlî çâvuşlarından birkaç [51[a]] pîr ü ihtiyâr çâvuşları gönderüp cümle-i avrâtı çadırlarından çıkarup İmâm Kulı Hân’ın

ardınca irsâl ü îsâl eyleyüp zen ve beççe bir fersâh uzamayınca bir ferdi çadırlara yağmaya göndermedi. Çûn bu hâl ke’ş-şemsü’l-münîr cihân-gerd ve âlem-gîr oldı. Kızılbaş-ı bed-gümân adı yaman ve sarı donlu Yezîd derken Osmân Paşa ve Ejder Paşa dimeğe başladılar.

Arabiyye

والفضل ما شهدت به الاعدآء

Hâmisen ki hân-ı hâyinin başın kesüp karındaşın yerine hân nasb itdüği tamâm-ı selâtîn-i etrâf tahsîn ve i‘tirâf itmişlerdir.

Sâdisen, Tebrîz gibi belde-i fâhire ve medîne-i mu‘azzama-i zâhireyi meftûh-ı bi’l-anve itmesi,

Mısra‘

Tecâvüz ola hakīkatde hadd-i imkânı

Çûn bu kadar asâr-ı acîbetü’l-esmâr ve asmâr-ı garibiyyetü’l-asâr izhâr ve nâm-ı pâyende ve bâkî tahsîl ve arz-ı müstedâm tekmîl ve horânda ömr-i mücedded ve tâze cân ve hayât-ı câvidân iddihar itdi. Himmet-i bülend ve nefs-i ercümendî mûcibince kal‘a-güşâ-yı riyâz-ı rıdvânı ve perde-rübâ-yı muhaddirât-ı hûrâ-yı cinânî ve alem-sitân-ı milket-i câvidânî olmağla âzim olup **إِلَى رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ** zümresiyle nidâ-yı cân-rübâ-yı **فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي** [51b] alây-ı dil-arây **هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَانُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ** bisatına irtikâ **فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ** simâtına ittikâ **يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ** meşreb-i azb gazâsında bezm-ârâ **وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ** işretgâhında şâdî-efzâ ve melâlet-gâh olup **لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ** sadr-ı âlîşânında kâm-rân oldı.

Nazm

می نمردست حضرت پاشا　　ان چنان شهسواركی میرد

عالمیرا كرفته بود بتیغ　　رفت تاعالم دیكر كیرد

Nesr

Çûn umûm-ı leşker hücûm eyleyüp elbette bu gice kalmak gerekdir diyü serâ-perdelerin yıkdılar. Henüz nüzul-i dâhil-i hisâr ve mâ-yahtac âmâde ve ihzâr ve hisârın cevânibinde tob meydânı güşâde olmuş değil idi. اما الضرورات تبيح المحظورت kavlince, kendülerün hâssa mâlından yüz yük akçe kal'aya mevâcib içün guzāta ithâf ve pâdişâh-ı cihân-penâha ihdâ eyleyüp sâbıka Cezâyir-i Garb beğlerbeğisi olan fahrü'l-fühûl Ca'fer Paşa'yı kal'ada vezâretle alıkoyup Haleb beğlerbeğisi Okçıbaşızâde Mehemmed Paşa ehl-i istikāmet olmağla nüzul üzerine ta'yîn olunup bir gecede nüzulî alup Sinân Paşa'yı ser-leşker ve serdâr [52[a]] eyleyüp ve Anadolı kāzaskerinin tezkirecisi Mustafâ Çelebî'yi mevleviyyet üzere mahrûse-i Tebrîz'e kādı nasb eyleyüp yarın göçdür diyü nidâ itdirilüp ammâ muhkem tenbîh olundı ki kimesne ilk ahşamdan yükletmiye. Sabâh namâzı kılunup leşker kollu kolunca yürüdiler ve cenâb-ı vezâret-me'âb haşem-i muhteşemlerinin arasında taht-ı revânla cümle peykleri ve yedekleri önünce ve iç oğlanları ardınca kānûn üzere sancâklar dibinde Rûm'a azîmet olundı. Şenb-i Gazân Hân yanına nüzûl vâki' olup henüz otak tamâm kurulmamışdı ki Kızılbaş-ı hiyel-asâr pes-i kühsârdan bir uğûrdan at bırakdılar. Mevc-i evvelde gerçekden dehişt virdi. Zîrâ leşker gāfil ve perâkende idi. Bu arada vezîr Sinân Paşa'nın kilârî develerine tam' eyleyüp seksen beş katâr eşter-i mâde mâl-â-mâl zâd u zevâdesiyle sürüp alup gitdiler. Bu dükelü mâl ve zahîre ol şîr-i merdânın kazâ-gerdânı olup bu ahvâlin hılâlinde leşker dahi cem'-i hûş eyleyüp mûmâ-ileyh vezîr-i bernâ-yı pîr-tedbîr tedârük-i gelû-gîrle küllî dilîrlik eyleyüp Kızılbaş'dan ictirâ eyleyüp ilerüce yürüyenlerün [52[b]] leşker artların kesüp mecâl ve temkîn virmeyüp küşte-i tîg-i kîn itdiler.

Beyt

کسی راکه جرات بود پیشتر   شود کشته درمعرکه پیشتر

Hak Te'âlâ fursat inâyet buyurup kollu kolunca herkes çadırın kurup bir mikdâr sucağız içüp atlarına ikişer avuç yemceğiz virüp derhâl girü atlanup Kızılbaş-ı cân-hırâşla cenge gidildi. Gerü sufûf-ı cedel ü cidâl ve süfûf-ı katl ü kıtâl إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ fermûde-i mansûsıyla

ârâste ve bî-kem ü kâste idildi. Bugün silâhdârbaşı Hurrem Ağā yüz mikdârı silâhdârla karşu varup küllî dilâverlikler etdi ve Hüsrev Kethüdâ bugün şehîd oldı. Şeâmet-i hısset ve nekbet-i deneâtden oldı. Bu kadar emvâl-i hatîriye mâlik iken üzerinde kafâdârlık ider kimesne bulunmadı. **البخيل يعيش فى الدنيا عيش الفقراء و يحسب فى الآخرة حساب الاغنياء.** dünyada ol dükelü iddihâr-ı cevâhir-i zevâhir derhem ve zevâhir-i zahâyir neâm etmişken mâl-ı bî-mâlından zerre denlü fâide ve hazâyin zulmet-karâyîninden berg-i tere denlü âide görmeyüp mürde-i merd-i garîb gibi

Mısra‘

دلال الجل برايكانش بفروخت

Nesr

Arî cihân-ı cevvâr-ı nîkû-güzâr ve dehr-i devvâr-ı bed-hû-nevâzın kâr-ı nâ-hemvârı ve girdâr-ı nâ-hencârı böyledir. Erâzil-i dûn ve esâfil-i zebûnı evc-i rif‘at ve zirve-i azamete irişdirüp ashâb-ı istihkâkı zemîn-i zilletde sûde [53[a]] ve ahâlî-i şerefi hâk-ı hakâretde fersûde ider. Ammâ anlarun dahi kelle-i dîv-sâr ve hâmâkat-asârına efsâr-ı nevâket ve hımâriyyet takup ne eyyâm-ı ömrinin vefâsın ve ne hengâm-ı emrinin safâ bilür.

Nazm

خرى زاده وخرى زيست وخرى مرد
زخارى وخرى ديكر نمى برد

Nesr

Hüsrev Kethüdâ bu kadar hazayin-i bî-şümârla Kārûn-ı rûzgâr iken nâmı dahi kendüyle bile mürd olup şeâmet-i hasetden üzerine döner. Bir nugeri bulunmayup garîb ölüsün kefenlerler bunı fi’l-hâl uryân-ı mekşûfü’l-avret eyleyüp leşin bırakdılar. Yanından geçenler üzerine nefrîn ve cânına la‘net itdiler.

Nazm

نماند ستمكار يد روزكار	بماند برولعنت پايدار
لئمي كه كردون برآرد بلند	همش بازكرداندش مستمند
زروباه سرخ اركلاهش دهد	بخورد سكان سياهش دهد
بهل تا بدندان كزد پشت دست	نتورى چنين كرم ونان درنيست
بردباخودش خيراصحاب راى	فرو مايه ماند بحسرت بجاى

Ma‘al-hadîs

Kızılbaş ol gün üç bölük olup tahmîn-i takrîbile yirmi bin mikdârı Kızılbaş dâmen-i küh-sârda karâr eyleyüp beş bin neferi ilerülerinde bir mîl-i şer‘î mikdârı yirde durup ol beş binin dahi bin [53b] beşyüzi üç bölük olup beşyüz beşyüz olurlar. Bu bin beşyüz dahi bir mîl yir ilerü yürüyüp bunun dahi beşyüzi bir uğurdan at başı beraber gelüp ceng iderler. Tamâm kimi yıkar kimi yıkılur. Hemân ki serdârları olan pîr zamânın gözedir vakti geldüği gibi döni virdüğünleyin cümlesi ol kocanın ardına düşüp döni virürler. Güğercin remesi döndüği gibi derhâl beşyüzi dahi anlarun yirine gelür. Kezâlik anlar dahi alur virürler. Anlar dahi ol vechile döndüği gibi ardlarındaki beşyüz dahi anlar gibi gelüp ceng ider, kimi ölür kimi öldürür. Bu beşyüz dahi ceng itdüği gibi ol beş binin bin beşyüzi dahi gelür. Bu merâtib-i selâse de olan üç gürûh leşkerin evvelkisine ki yirmi otûz bindir ve Şâh anda durur ana “Dîb” derler. İkincisine ki beş bindir “Menglây” derler. Üçüncisine ki ceng iderler “Çarhacı” derler. Her beşyüze bir ak sakallu başı bayraklu kâr-dîde ve ceng-azmây zâhirü’ş-şecâ‘a mücerrebü’l-hurûb meşhûrü’l-ma‘ârik Kızılbaş’ı baş iderler. Asılda bu cengi ve bu taksîmi Acem’de Kara Yûsuf Türkmân ihtirâ‘ itmişdir. Bu siyâk üzere ahşama karîb ceng oldukdan sonra [54a] **لا يلدغ المؤمن من جحر مرتين** gün variken asker çekülüp çadırlu çadırına girdiler. Girü sabâh bir eyü menzîl yol yüründi. Aslâ melâ‘in-i dûzah-mekînden nâm ü nişân görünmedi. İllâ ikindi zamânında bir köy kenâresinde bir pınar bulundı. Asâkir halkı ol kuyudan sudan men‘ intifâ‘ itdikleri ecîlden buhl-i Yezîdâne ile halkı eyleyüp kuyuları aldılar. Ol gice dahi ne hâl ise nef‘an ve zarrân hulven ve mürren geçilindi. Leşker endîşe[si] herkesin milk-i derûnuna şebihûn saldı. Ayâ yarın hâlimiz nice ola diyü.

Nazm

فرو رفته هرکس ز سودای خویش به اندیشه حال فردای خویش

Nısfü'l-leylde münâdîlere yarın oturakdır diyü nidâ itdirilüp sabâh Kızılbaş'a karşu alây gösterilüp bu esnâda göç eylediler. Hakkâ budur ki **هيبت الشيوخ فى تحكيم التحاريب.** kavlince Hamza Big hazretleri Sigetvar'da Sultân Süleymân'ın intikālin Mehemmed Paşa hazretleri nihân itdikleri gibi Osmân Paşa muhtazır imiş. Halkı iğfâl ile işgāl itdiler. Bu latîfetü'l-hıyel ile ol gün def'-i belâ oldı. Eğer bu tedbîr-i dil-pezîr olmasaydı hâl müşkîl olurdı. Eğer nısfü'l-leylden yüklerün alup yüriyi virse girüde Kızılbaş alây [54[b]] görmese leşkere koyulsa leşker başın deremeyüp el-iyâzü bi'llâhü te'âlâ ürkündi olup deve atı, at ademi çiğneyüp helâk iderlerdi. Çûn bu tedârik-i latîf ve bu telâfî-i dil-pesend ile ikindi zamânına değin sür'atle gidilüp ammâ ziyâde teşnelik târî olup bu teşnelik arasında sağ tarafdan leşker-i Kızılbaş fil hortumı gibi uzayup leşkerin ortasına at bırakdıkları gibi merhûm Mehemmed Paşa-yı şehîdin mîr-ahûr başı ve dergâh-ı olan Sefer Ağā şîr-i ner gibi gelüp ve dergâh-ı azîmet-penâh müteferrikalarından olup nüzûl emîni olan Hüseyîn Ağā Saruhan sancağının alây bayrağın karvayup anlara karşu yürüyüp, yanınca seksen doksan mikdârı adem ve yüz mikdâr sipâhî oğlanı ve dîvân-ı âlî kâtiblerinden müte'ayyin kimesneler müşâya'a eyleyüp birkaç kerre anlar bize ve biz anlara hücûm iderken **وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ** mehbinden nesîm-i feth ü fîrûzî vezân olup Kızılbaş-ı dîn-hırâş berg-i hazân gibi gürîzân olup alâylarıyla gil u lây içine düşe kaldılar. Derhâl bunları kovanlar irişdiklerine sancup yıkdılar ve yıkdıklarını kesdiler. Birkaç yüz Kızılbaş'ın kiminin başı kesilüp kimisi diriyle alınup ve azı helâka karîb hevil-nâk zahmlarla firâr eyleyüp Şâh oğlı Hamza Mîrzâ şimden-gerü burada [55[a]] durmak eyü değildir deyü alup Tebrîz'e doğrı kaçdılar. Andan sonra anlarun yatduğı balçığın üzeri yanında sunun menşe'-i mecrâsına râst gelindi. İki üç günden berü teşne vü atşân evvelâ sâmit ü nâtık insân hayvân sîr-âb u reyyân oldılar. **وَجَعَلْنَا مِنْ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ** kavlince tâze hayât buldılar. Meğer bunlar bu suyun bendin sed eyleyüp bi'l-kasd mütelâşî itmişler ki askerin önünce kaçarak oraya uğradılar, kendülerün başına gelen askerin başına gele.

من حضر للناس قليبا

القاه الله فيه قريبا

Elhamdülüllâhü'l-kerîm ve aleynâ şükrü'l-azîm ki, ol âb-ı hayât ehl-i İslâm'a bâ'is-i necât ve mülâhide-i pür-asâma mûris-i helâk ve memât oldı.

كنيل مصر مآء للمحبوبين و بلاء للمحجوبين.

Ol gün ol âb tîre-teşne ve mürdelere âb-ı hayât ile hemşîre olup ahşam namazına değin bir sür'at ile gitdik ki sabâ tozımızı görmezdi. Ardayık önüne ermezdi.

Beyt

چنان رفتيم صرصردردويدن　　　نيارستى بكردمارسپيدن

Tâ ki leşker-i bî-tevân selâmet câmesin iktisâ itmek-içün dâmân-ı rûzı giribân-ı şebe telfîk eyleyüp ârâm itmeyüp revâne oldı ki [55b] kelle-i aftâb hûn-ı şafâkda alûdelikle mıhlât-ı şeb-i târa konlup andan konlup

Li-müellifihi

İtti pûşîde çûn hatt-ı rûh-ı yâr
Rû-yı rûzı kelâle-i ser-i şeb-i târ
Sencerî çetri kurdı leyl-i siyâh
Oldı bir bir tınâbı nâle vü âh

Nesr

Leşker bî-tâblıkdan hayme-i bî-sütûn ve bî-tınâb ile iktifâ eyleyüp bir kes çetrin ber-pâ etmedi. Mezîd-i teceşşüm ve legūbdan leşkerimiz asker-i hâba mağlûb olup dört beş günden beri hâb u râhatdan beri olmuşlardı. Şöyle alûde-i hâb oldılar ki hâb-ı ebedîye giriftâr olıyazdılar. Güneş bir nîze kaddince kendüyi nümâyân etdi ki

Sıfât-ı Subh ve Şâyi' Şüden-i Vefât-ı Paşa-yı Cihân-güşây

Seher-gâh-ı pîre-zâl-i dîr-sâl çadır-ı kuhlî-fâm ve zulmânî hıyâmdan çehre-i zerdle ah-ı serd çeküp ve mâtem-serâ-yı semâ-yı abnûsî-sîmâyı eşi'a-i meşâ'il-i

âftâb ateş-i iltihâb ile odlara yakup nâ‘î-i dil-sûz-ı sûz-efrûz Paşa-yı cihân-güşây menzîl-i bî-bekādan irtihâl ve merhale-i bâ-fenâdan intikâl itdüğün şâyi‘ ve zâyi‘ ve gevher-i ümîd-i alemiyânî zayi‘ eyledi.

Nazm

ز رفتنش همه ازعمربی نصیب شدیم
سفرتوکردی ومادرجهان غریب شدیم.

Cümle leşker revân-ı [56[a]] meyt-i müteharrik gibi bî-cân oldılar. Herkes hayâtdan me’yûs mezîd-i dehşetden vahşetle me’nûs oldılar.

Nazm

صد پریشانی چو زلف افتاده درخیل و سیاه
رایت افتاده کریبان چاك کرده بارکاه
اي فلك آهسته روکاری نه اسان کردهء
درفراق حضرت پاشای دولت دستکاه

Nesr

Leşker zebûn u zelîl el-leyl-i alîl ile dil-haste ve leb-beste hâmûş ve bî-hûş-ı dil-riş ve pây ile ten-i bî-tâb ve pâyân ile bed-hâl ve bî-hâl oldılar.

Li-müellifihi

چو پاشا سویی باغ جنت دوید — تنش ماند وجان رخت بیرون کشید
میان عدوماهمه پای بند — پریشان شود بی شبان کوسفند
زماتم دل لشکری خسته بود — ولی در چنان وقت لب بسته بود
اکر کریه باشد وکر شیوه نست — میان عدوشادئ دشمن است
دودیکر که ان سرور ینکتام — بود زنده تا روز شام قیام

Ahşama değin yürüyüp namâz-ı şâmda bir rîgistânda konuldı. Çûn ki paşanın mevti ayân oldı ve sadâ-yı kaviyetle kubbe-i gerdûn doldı. Asker pür-melâl ve mu‘asker pâymâl herkes giryeden kenârın deryâ hem-nefs-i efgān ve hem-dem-i vâveylâ olmuşlardı.

Nazm

مرغی دیدم نسسنه درکمبد طوس

[56b]

دردست کرفته کلهء کیکاوس

باکله همی کفت که افسوس افسوس

کوچتر شهنشاهی و کونالهء کوس

Nesr

Ol gice sarây-ı abnûsî-bâm libâsın perniyân-ı sepîd-fâm yerine pelâs-ı zulâm giyüp sîne-i âsımân dağ-ı nücûm ile yedinci güni Selmâs'a gelinüp Selmâs sa'bü'l-mürûr sengistân ve şerr-i fenc-i azâb-elfenc olmağla sipâh-ı mihnet-destgâhın devvâb ve mevâşîsi dökülüp kalup her günde tahmîn-i yakîni ile altışar yedişer bin çâr-pâ râh-ı fenâda hebâ olurdı. Lâ-ekal hattâ Vân'ın zahrında olan cebel-i âlîde şol kadar at ve deve durdı ki yolı bağlayup güzâr bağlandı. Ammâ hikmet-i hakîm-i pür-kudret ekser yolda kalan eşter-i sepîdî ki arab ana şeyhü'l-cemâl der, fi'l-hakīka eşterân-ı sepîd bî-cân meşy-i hedecân ile mânde oldılar ve atlarda ekser kalan al reng at idi. Nitekim mücerribân-ı tecârîb dimişlerdir.

Beyt

اسب آل ستاره پشانی کربه مفتش دهند نستانی.

Ve hurmâyî dorı atlarda eğerin ayası arkasına komuş az idi. Nitekim fârsân-ı meydân-âzmâ mücerribân-ı cihân-peymâ buyurmuşlardır.

Beyt

کمیت سیه زانوی بی نشان سزاوارشاهان کردن کشان

کمیتی که رنکش چو حرما بود توانا بسرماوکرما بود

El-kıssa bin dürlü belâlarla Vân'a varılup iki gün oturak olunup leşker dahi iki bölük olup Vân Deryâsı'nın bir tarafı ki, [57a] bend-i mâhî sahrâsıdır ve bir tarafı ki Kûhistân-ı Ekrâd'dır. Yol Bitlis'de cem' olur, iki tarafdan revâne oldılar. İki tarafdan gidenleri dahi Ekrâd-ı nâ-pâk katl ü gāret eyleyüp bir yaka sefer

bunluğı birine yol yorgunluğı birine pâyânlık belâsı, birine akçesizlik ibtilâsı bu belâlarla Bitlis'e gelindi. Bitlis kadîmde Ekrâd şehryârlarının taht-gâhıydı.

Çûn Şâh İsma'îl-i mâzî mürd oldı. Şâh Tahmasb on yaşında cülûs itti. Özbek hanları Tahmasb'ı kolaysunup Horâsân'ı urdılar. Şâh dahi leşker çeküp Ubeyd Hân'la ceng eyleyüp sındı. Tatâr yağmaya meşgûl iken dönüp Ubeyd Hân'ın üzerine yürüyüp derhâl Ubeyd Hân'ı münhezim itdi. Mücmelen üç sene Özbek'le cengden Şâh Tebrîz'e gelimedi. Ulama Tebrîz'de hândı. Şîrvân-zemîni dahi ol zabt iderdi. Azerbâycân ve Şîrvân'dan üç senede ol dükelü hazâin ve taraf-ı tuhâf iddihar itdi ki beyânı makdûr-ı kalem meksûrü'l-lisân olmaz. Bin katâr müzeyyen eşter-i tavûsî beş bin at, yüz kabza şemşîr-i murassa' ki ednâsını on beş bin altuna işlenmiş yirmi bin nefer ademe mâlik olup, mukarrer Tebrîz'de sâhib-i hurûc olup otururken Şâh Horâsân'dan ilgār eyleyüp gelüp Ulama'yı basar. Ulama dahi leşkeriyle Şâh'la cenge mukābil olmağa saf-ârây olduğı gibi leşkeri birbirimiz oğluna [57b] hâin ve ve Şeyh Safî hanedânına bed-hâh olunmuş deyü cümleten kaçup Şâh'a varırlar. Ulama hâl ne olduğun bilüp kaçup Güvercinlik Kal'ası ki Vân Denizi'nin berü ucundadır, cümle mâl u menâl ve avratı anda idi, kaçup gelüp kal'aya düşer. Kethüdâsı Velî Cân Beğ'i sa'âdetlü pâdişâha gönderüp Şâh'dan rû-gerdân olup der-i devlete itâ'atin bildirdi ve kayınatası Ürkmez Sultân ve ammûsi Hamza fakîhi Şâh'a gönderüp isti'fâ ve istiğfâr ider. Hikmet-i Hudâ pâdişâha gönderdüği Velî Cân Beğ mukaddemce irişüp pâdişâh ziyâde hazz idüp Şâh da yedüği dirliğin taz'îf eyleyüp yetmiş kerre yüz binle Tebrîz beğlerbeğiliğin inâyet eyleyüp şemşîr-i murassa' ve hil'at ve in'âm ile Bitlis hâkimi Kürd Şeref'i Vân gönüllüsiyle Ulama'yı götürmeğe gönderir. Bir seher Velî Cân, Sultân Süleymân'ın ihsânıyla geldikde Ulama kal'adan istikbâle çıkar. Meğer ki Kızılbaş'da âdet böyle imiş ki, Şâh'dan in'âm ve hil'at gelse münferid olup telakkî iderler imiş. Bu dahi mu'tâd-ı me'lûfesi üzere tâşra çıkar ki hil'atı giye. Kürd Şeref ile meğer ki bu Tebrîz'de iken cengler idüp mâbeynlerinde adâvetleri varimiş. Ulama'yı muhkem dutar elin bağlamak ider. Her çend ki Ulama vech-i ma'kûl ile [58a] söyler müfîd olmaz ve içerüden Şâh virdi. Ulama Yezîd oldı diyü kal'anın kapusun kapadup Ulama'nın dayısını kal'adan aşağı atup helâk ider. Ulama bu hâlden hayret-zede olup ne rû-yı müdâfa'at ne yârâ-yı setîz nâ-çâr kazâya rızâ virür.

Nazm

چنین است بین کردنده دهر کهی نوش بارآورد کاه زهر
دهداندك اندك بروزدراز بیکلحظه بستاندآن جمله باز

Kürd Şeref, Ulama'yı bir katıra bindirüp zencîr ve ağlâl ile asıtâneye getürür. Geldüği Sultân Süleymân Hân kemâl derecede i'zâz ider. Tebrîz'i beğlerbeğilik ve Bitlis'i arpalık virüp mukaddemetü'l-ceyş olup pâdişâhdan üç ay mukaddem azîmet ider. Gerü Kürd Şeref dahi Şâh'a varup, Şâh dahi leşker koşup Bitlîs'in üzerinde ceng iderler. Şeref Hân'ın başın kesüp sa'âdetlü pâdişâha gönderir. Pâdişâh ziyâde ikbâl ider. Mezbûr Kürd Şeref'in oğlı Şemse'd-dîn Big, Şâh'a kaçup şürb-i şarab ile kırk elli sene fırkat-ı evtân ve hicret-i ihvân ile alâ-esva'ü'l-hâl rûzgâr geçürür. Çûn ki devletlü pâdişâhımızın şemşîr-i müstenir-i cihân-sitânı cihân-sitân olmağa feth ü zaferle hem-dâstân oldı. Hüsrev Paşa Vân beğlerbeğisi iken Kızılbaş ülkesi urulmâk fermân oldukda [58[b]] mezbûr Şemse'd-dîn Beğ'in oğlı Şeref Hân ki Şâh Tahmasb'ın kābiliyyet-i şânla mevsûf mukarreb ve iltifât-yâfte sultânlarından idi. Kaçup Hüsrev Paşa'ya düşdi. Hüsrev Paşa, dahi dergâh-ı bende-nevâza arz idüp babası dedesi ocağın alıvirüp gelüp Bitlîs'i müşerref etmişdir.

Beyt

چمن را سرد آمد روضه را حور
فلك را آفتاب وديده را نور

Nesr

Kemâl-i adl ü dâdla hükûmet ider ve seferlerde yediyüz nefer Ekrâd-ı ifrit-nejâd ve dîv-nihâdla mehâlik ve mahâfâtda envâ'-i cân-feşânlıklar ider. Fi-nefsi'l-emr zât-ı ferhûnde-simâtı şerîfü'l-arâk idüği necm-i zâhir gibi vâzih ve vücûd-ı pür-cûdı nazîfü'l-ahlâk olduğı cebin-i mekremet-ayîninden mâh-ı tâbân misâli lâyıhdır.

Ma‘a’l-Hadîs

Asker Bitlîs’e gelüp birkaç gün arâmiş idüp üftân ü hîzân herkes menzîllü menzîline nüzûl gerü bu garîb-i nâ-şekîb dermânde vü dûr mânde biyâbân-ı hırmânda kalup

Beyt

کیارا برزمین پای مرانه
سکان رادرجهان جای ومرانه

Li-müellifihi’l-hakîr

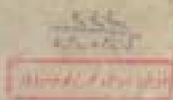
Bu âlem halkının cümle mu‘ayyen bir mekânı var
Benim yokdur mekânım sâye-i dîvârdan gayri

[59[a]]

Cihân-ı bî-vefâda Subhîyâ sen dahi bilürsün
Garibim yok penâhım hazret-i hünkârdan gayri

TIPKIBASIM

(FAKSİMİLE)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

والدين [illegible] كاسر الأكاسرة [illegible]

[illegible]

في الأمة القاهرة [illegible]

[illegible]

ودام له الملك جميع [illegible]

مشتملة الأنس بين العباد [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

درختان بارآور وسبز شاخ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] المجاهدين [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] في سبيل الله [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] سلطان [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] مكتوب [illegible] ظاهر
اولسون [illegible] مظاهر [illegible]
[illegible]
مكتوب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] والخيل
[illegible]
[illegible] الكريم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] الحرب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] الذين جاهدوا
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] الصدور
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] محمد پاشا [illegible]
[illegible] ایله
[illegible]

[illegible]
[illegible] قنالی [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] ابلیه [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] **نظم**
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] **نظم**
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] استعلام حال واستغراب
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] صورتی [illegible] حلب [illegible]
[illegible] ایدوب • [illegible]
[illegible] اولوب [illegible]
[illegible] اولدی • [illegible]
[illegible]
[illegible] الحکم [illegible]
[illegible] پادشاه اولوب [illegible]
[illegible] اتفاقا شیخ [illegible]
[illegible] شیخ [illegible]
[illegible] اولوب • شیخ [illegible]
جهانشاه [illegible] ایدی • [illegible]
[illegible] شیخ [illegible]
[illegible] مشایخ [illegible]
[illegible] ایلیوب • [illegible]
[illegible] ظاهره [illegible]
[illegible]
[illegible] اوزون حسن [illegible]
[illegible] اولوب • [illegible]
[illegible]

اوزون حسن [illegible] اولوب • [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] اوزون حسن [illegible]
[illegible] اوزون حسن [illegible]
[illegible] اوزون حسن [illegible]
[illegible] جهانشاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] اولوب • [illegible]
[illegible]
[illegible] اوزون حسن [illegible] جهانشاه [illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان [illegible]
[illegible] پادشاه [illegible]

[illegible] یعقوب [illegible] شاه [illegible]
[illegible]
[illegible] آدم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شاه [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

حکایت یوسف و گریان [illegible]

[illegible]
[illegible] شاهه [illegible]
[illegible] شاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

طايفه‌ء ترکانك [illegible] ظفر [illegible]
عصيان [illegible] اولدوغی [illegible]
[illegible]
[illegible] گوك [illegible]
[illegible] اولوب [illegible]
[illegible] اولوب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] اولوب [illegible]

[illegible] اولوب [illegible]
[illegible]
[illegible] رجيم [illegible]
[illegible] اولنب [illegible]
[illegible] صباح
[illegible] سعادت [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] اولوب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] اولوب [illegible]
[illegible] اولوب حضرت [illegible]
[illegible]
[illegible] اولوب [illegible]
[illegible]

[illegible] حضرتلری [illegible] رأی اصابت

[illegible] عساکر [illegible] تدبیرده [illegible]

[illegible]

[illegible] اهل [illegible] سپاهی ایله [illegible]

[illegible] روم

روم [illegible] اوراده محافظت ایدوب

[illegible] لشکر [illegible]

[illegible]

عسکر [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] الامور [illegible]

[illegible] قامت [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] روم [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

روی زمینه ایلکوری [illegible]
عالم [illegible] بولنوب [illegible] شهر [illegible]
[illegible] بر مستقل [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
حضرت هود [illegible] وجود بولنشدر [illegible]
[illegible]
خراب و ویران اولمشکن [illegible]
اولمشدر [illegible] نظام [illegible]
نظام [illegible]
[illegible]
[illegible]

اولوب [illegible] نظم
[illegible]
[illegible]
[illegible]
نظم [illegible] به اندیشه [illegible]
[illegible] شناخت
[illegible] آورد
[illegible] آورد
[illegible]
[illegible] دهیم
[illegible]
[illegible]
نظم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ذكر غزوة احد كي [illegible] مصرع
ازوست [illegible] اولدى
[illegible]
بين القوم اليوم [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
الحمد [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] مرحوم و مغفور له [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] کوه البرز [illegible]
پادشاه [illegible] اسکندریه [illegible]
[illegible] کوه البرز [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] سلطان پاشا [illegible]
[illegible]
[illegible] کوه البرز [illegible]
[illegible] پاشا [illegible] دولت [illegible]
[illegible]
[illegible] پادشاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] پادشاه [illegible]
[illegible] دولت [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] دولت [illegible]
[illegible]
سلطان پاشا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] پاشا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

قوله [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ولطائف [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

الحمد لله الكريم [illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] پادشاه جهان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] پادشاه جهان [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] حضرت پادشاه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مز نور شمس الدين [illegible]
[illegible] موصوف معرفت والتفات [illegible]
[illegible] حضور [illegible]
[illegible] داعى دركاه [illegible]
[illegible]
[illegible] جز [illegible]
[illegible] آفتاب [illegible]
[illegible] معرفت [illegible]
[illegible] انواع [illegible]
[illegible] الاموات [illegible]
[illegible]
الاخلاق [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

جهان [illegible]
[illegible]

